nr. 3, martie 1989

Proletari din toate țările uniți-vă!

(anul XCVI, nr. 1231)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTA LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867,
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

ÎNTÎIUL PREȘEDINTE

Se împlinesc în această lună cincisprezece ani de cînd prin voința întregii noastre națiuni a fost ales întîiul președinte al Republicii noastre, tovarășul *Nicolae Ceaușescu*.

A fost un act de o deosebită însemnătate politică și socială, rezultatul firesc al procesului evoluției societății noastre pe drumul construcției socialismului și comunismului în România, al organizării noastre de Stat independent și suveran.

Desigur, drumul parcurs de națiunea română în ultima jumătate de veac a impus ca o necesitate istorică găsirea acelor forme de organizare social-politică, forme care să corespundă intereselor și aspirațiilor poporului, angajat sub conducerea partidului nostru comunist, pe drumul construcției unei civilizații superioare din punct de vedere material și spiritual.

Actul istoric de la 23 August 1944, începutul reorganizării societății noastre pe baze noi au ridicat din rîndurile clasei muncitoare, ale țărănimii, ale intelectualității, personalități de frunte care și-au consacrat viața slujirii intereselor patriei și poporului.

Cel de al IX-lea Congres al partidului a ales în funcția supremă de secretar general pe bărbatul care, în anii grei ai ilegalității, în lupta pentru înfrîngerea reacțiunii, a mentalităților înapoiate, a inechității sociale și-a dovedit cu prisosință capacitatea de muncă, gîndul vizionar în descifrarea complicatelor ecuații care confruntă lumea acestui sfîrșit de mileniu. Patria noastră își are în întîiul președinte încrederea deplină în omul de geniu, care ne reprezintă cu demnitate în întreaga lume: *Nicolae Ceaușescu*.

Marile responsabilități pe care poporul nostru i le-a încredințat sînt o dovadă că împlinirea idealului și faptei sînt creația unui mare gînditor pe care epoca și l-a ales dintre milioanele de locuitori ai acestui spațiu românesc.

Sîntem un popor înțelept, care a știut și știe, întotdeauna, să-și aibă în frunte făuritori de istorie.

C. L.

Aici lîngă Carpați

Adun lîngă suflet grădinile în floare
și șoapta doinitoare din cele dulci izvoare
sub pleoape adun tot aurul din spice
spre zările-albastre în slavă să ridice
un cînt de sărbătoare în graiul Eminescu
pentru întîiul fiu al patriei române —
întîiul Președinte-ctitor de țară nouă
El — unanim ales de-al nouălea Congres.

Mai trainic sună codrii din falnicii Carpați...
la capătul de veac al marilor bărbați
se află Ceaușescu — Omul de omenie
nimbat de grija țării și-a ei în veci Tărie!

Ci, astăzi într-un glas cu buciumul lui Ștefan
poporul îi urează putere, sănătate
să ne conducă țara mereu în demnitate
și rodul să ne fie mai spornic an de an

Cînd spunem Ceaușescu noi spunem cutezanță
și spunem libertate și ploi cu rod de vară
noi spunem România independentă țară
Și-i spunem **LA MULȚI ANI** cu milenara țară!

Sub tricolor

E un văzduh de aripi patria mea!
In leagănul ei
visele le veghem cu lumina sufletelor noastre!
Sînt ASTRE
zidirile comuniste, în lumea contemporană.

Mîinile sincer și pașnic
se prind în horă de albi porumbei
nutrind pentru prieteni dorul cel tainic!
Dar —oțelite — brațe — stînci pînă la cer
avem pentru cei ce-n vamă ne cer
liniștea casei
și libertatea.

Sub brazdele ce s-au împărtășit
din sîngele lui Mircea, lui Ștefan, lui Mihai
dorm somnul morții, dorm al morții somn
cumplit —

acei ce au rîvnit la mioritic plai —
zănatecul lor vis s-a prăbușit în moarte
de mila lor să plîngă n-ajung ploile toate!

In strajă de Carpați ce pe de rost ne știu
ne coacem pîinea de două mii de ani;
Ea are miezul dulce:
E bobul luminat de-o temelie nouă
E trupul germinat de-ntinsele ogoare
ci doar în amintire mai poartă răni-hotare...
Cu zborul spre zenit rotundul ei consumă
un lung șirag de jertfe e-n rădăcina-mumă

ceasul izbînzii azi — sub tricolor ne-adună!

Georgeta EFTIMIE

Mărțișor de dragoste și recunoștință

Școala românească este astăzi așezată pe temelii moderne și eficiente. Ea valorifică un vast potențial de energie socială, perfecționîndu-și neîncetat structura și funcțiile specifice, dezvoltînd latura formativă și puterea de modelare a personalității tinerelor generații care îi sînt încredințate spre instruire și educație. Perfecționîndu-și an de an baza materială didactică, asimilînd cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general, învățămîntul românesc, aflat sub directa îndrumare, de înaltă competență, a tovarășei Elena Ceaușescu, președintele Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, savant de largă recunoaștere internațională, prestigios om politic, prim viceprim-ministru al guvernului, luptător neobosit pentru transpunerea în viață a politicii interne și externe a partidului și statului nostru, politică elaborată sub directa îndrumare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Patriei, reprezintă astăzi un adevărat laborator complex al muncii de formare și educare a omului nou, cu o înaltă conștiință revoluționară, patriotică, cu o personalitate multilaterală.

Tineretului revoluționar, dotat cu largi cunoștințe în toate domeniile, educat în spiritul valorilor umanismului socialist, capabil de a pune în practică tezele și orientările secretarului general al partidului, privind obiectivele strategice ale dezvoltării societății românești în perspectiva anilor 2000, îi revine un important rol în transformarea învățămîntului, ca prima sa datorie, într-o veritabilă forță de producție, avanpost al măreților cuceriri viitoare.

Este, în același timp, unanim recunoscută excepționala contribuție pe care a adus-o tovarășa Elena Ceaușescu la fundamentarea, elaborarea și aplicarea în viață a programelor naționale de cercetare științifică și de dezvoltare tehnologică și la coordonarea întregului front al cercetării științifice românești. Știința românească datorează tovarășei Elena Ceaușescu o operă de însemnătate deosebită mai ales în domeniul chimiei macro-moleculare, tradusă în aproape toate limbile de circulație universală, situîndu-se ca o referință de prim ordin în ramurile de vîrf ale chimiei moderne.

În lumina magistralelor orientări ale secretarului general al partidului, beneficiind de îndrumarea de o înaltă competență a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, viața noastră spirituală, cultural-artistică și educativă, întreaga creație de valori spirituale sînt puse în slujba omului nou, a formării conștiinței sale înaintate, revoluționare. „Orientarea fundamentală, de bază a activității politico-educative, sublinia tovarășa Elena Ceaușescu la Congresul al III-lea al educației politice și culturii socialiste, trebuie să o constituie educarea pentru muncă, pentru participarea activă, conștientă și responsabilă la îndeplinirea sarcinilor de producție, a planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială, de ridicare, pe această bază, a nivelului de trai al întregului popor".

Din anii cei mai tineri ai vieții sale, tovarășa Elena Ceaușescu s-a înrolat în primele rînduri ale mișcării muncitorești și luptei revoluționare împotriva vechiului regim pentru împlinirea nobilelor aspirații de libertate și dreptate socială ale clasei muncitoare, pentru făurirea noului destin al României pe calea socialismului. Acționînd mereu în lumina idealului care a călăuzit-o atît în anii grei ai luptei revoluționare ilegale, cît și în anii biruitori ai socialismului, tovarășa Elena Ceaușescu aduce o contribuție de cea mai mare însemnătate la conceperea și înfăptuirea politicii generale ale partidului și statului nostru, la realizarea neabătută a Programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate. Ca personalitate de frunte a vieții noastre politice, sociale și științifice, îi revine meritul de a fi asigurat punerea în aplicare a vastelor planuri de dezvoltare economico-socială, științifică și culturală a patriei. Alături de toți cei ce muncesc, oamenii de cultură își exprimă gîndurile și sentimentele de aleasă prețuire față de tovarășa Elena Ceaușescu, sub a cărei nemijlocită îndrumare de înaltă competență activitatea politico-ideologică și cultural-educativă, cultura în ansamblu și-a lărgit necontenit sfera de acțiune, cuprindere și influență sporindu-și în același timp necontenit contribuția la promovarea și afirmarea spiritului științific, novator și stimulator în toate sferele de creație materiale și spirituale.

Pentru toate acestea, un modest mărțișor al dragostei și al prețuirii depline.

Prof. Melania STOICĂNESCU

Ion Chiriac

Muntele

Mai întîi l-am văzut și m-am amuzat
El era cel care îmboldea împrejurul meu
Pămîntul cu un băț,
El era cel care părea
Că vrea să-și planteze toiagul
Renunțînd la propria lui bătrînețe
In favoarea unui copac
Care s-ar fi născut din toiagul lui.

Clipa despre care vă spun
Face parte din dragostea mea
Cea puțin sesizabilă, existentă în toate,
Din credința mea
Că binele existent în tine
Se prelungește în cel de alături

Așa cum vă spun,
L-am văzut și m-am amuzat.
Era acolo pe un deal
Cînd, pentru el, răsărise amurgul,
Cînd în mine fiecare picătură de sînge
Se făcu frunză,
Cînd el, pe mine plantîndu-mă,
A făcut un copac din toiagul lui

2

Destinul omului, gîndul lui,
Partea nemuritoare a unui copac...
Cine, altfel, s-ar putea vindeca
Decît înfigîndu-și în pămînt rădăcinile ?

Ducîndu-l în brațe spre dispensar,
Bătrînul s-a făcut în brațele mele copil,
Apoi, tînăr :
— Vreau să mă însor,
Lasă-mă pe pămînt, mi-a zis,
Împingîndu-mă spre marginea veacului...

3

Intr-adevăr se poate spune :
Drumul acesta vine din Tansa,
Din satul acela așezat în vîrful dealului
Ca-n palma Domnului...
— Mînă mai repede calul,
Zice cel care stă lîngă mireasă
Și ea înțelege că trupul ei va fi băut
După care va deveni
Rouă și nor, furtună, licoare și gheață

Eu unde mă duc ?...
Eu duc de fapt caii în spate,
Eu sînt roata căruței,
Sînt mireasa și mirele.
Și atunci o mînă din cer
Îmi întinde-o gutuie
Din care se răstoarnă lumina...

Asta e tot, șoptește viața
Și piatra suferă că peste ea
Nu curge rîul ci drumul.

4

La furnica aceea m-am uitat cu atenție.
Avea într-adevăr gingii,
Avea gingii și se zăreau mugurii dinților
De parcă ar fi fost căptușită
Cu un copil, pe dinăuntru.
Ea, furnica, admira bobul de grîu și plîngea
Bobul de grîu era mult mai mare
Decît sfera pămîntului

5

Trebuie să fie o piatră de hotar
Mi-am șoptit admirînd scena cosmică
Dar ceea ce se vedea
Nu era decît un uriaș bob de grîu
Ceva mai mare decît Pămîntul,
In forma primară a bobului.
Ciudat, se adunase în el
Toată pîinea satului
Și, nemaivrînd să rupă din ea,
Oamenii se admirau în lumina acesteia

Ca și cum ar fi fost pe o altă planetă
— Numai bunul dumnezeu
Ne-a dăruit astfel, ziceau femeile
Și, cred că pe un asemenea motiv,
Bărbații le priveau cu silă de gheață.

6

Pe inima satului arde încă focul năvălitorilor
Părinții lor sînt în ei. Și părinții părinților lor
Aici nimeni nu a murit de la începutul lumii.
Nu există nici moarte, nici cultul morții
Cineva se culcă-n pămînt și se înalță pămîntul,
Cineva iubește o femeie și crește lumea,
Cineva cîntă și crește cerul.
Al treilea și al nouălea puls într-o inimă
E totuși o undă tragică
A treia și a noua oară buzele,
Inainte de a rîde, își pierd surîsul
Femeia-i o lacrimă în costum de sărbătoare
Iată purificarea printr-o suferință de veacuri
Frumusețea sufletului înlocuind trupul
Puterea perpetuării prin suflet.

7

Eu ce să-ți spun despre inima mea
Care, de atîta vreme, îmi duce povara sîngelui
O voi lăsa să plece din mine
Dar nu voi trăi fără inimă

Așa am gîndit și apoi am strigat în adîncul timpului :

Aduceți-mi sabia !
Și, curată minune,
Căci, cuprinzînd în palme capul unui copil,
Ca dintr-o teacă, din trupul lui,
Am tras sabia.
Mă cufundam într-o vale
In umbra căreia nechezau neîncălecați
Milioane de cai.

8

Fericite tălpile mele
Genunchii mei și auzul meu,
Brațele și nările mele !
Eu unde calc rămîne fîntînă dulce,
Eu unde îngenunchi apare mama,
Ceea ce aud eu mă fortifică.
Pentru o nouă naștere a cerului
Se adună aerul respirat de nările mele.
Încă sînt nașterea unui stejar tînăr !

9

Am văzut o femeie
Stînd pe mormîntul soțului ei, blestemîndu-l.
Sînt sigur acum că nu vorbea singură,
Că am văzut cuvintele ei intrînd în pămînt.

Mai încolo, pe un alt mormînt,
Coliva adusă pentru pomenire
O mîncau ciorile...

Femeia de care vă spun
Își certa soțul, lovind cu pumnii...

— Te-aș îmbrățișa,
Dar mi-s mîinile legate cu pămînt, spunea el
Și ea îl certa, fără să-și dea seama,
Că picioarele îi deveniseră ca rădăcinile.

M-am dezmeticit, dorindu-mi ca cineva
Să mă întrebe : De ce ai murit, Mă ?
După ce am murit.

10

Văzîndu-l pe EMINESCU în timp, revizor școlar...

Acum peste o sută de ani
El a trecut mînios pe aici și a scris :
Gardul școlii e spart, școala dărăpănată,
Învățătorul — beat în cancelarie,
Copiii lăsați de izbeliște...

Sabia avea ce să taie.

Eminescu tremură de frig cu elevii, în școală,
Se răstoarnă lumină din lămpi...
„Apa vieții de veci, pânea vieții de veci,
Lumină, lumină, lumină“...

Dar El nu era dumnezeu
Și iată, că în timp ce ei se văicăreau,
Le-a șoptit apăsat :
— Aduceți-mi sabia !
Și, curată minune,
Căci, numai cît a pus palma pe capul unui copil,
Ca dintr-o teacă, din trupul copilului,
A tras sabia

11

Neochii văd mai mult decît ochii,
Dinții rîd mai mult decît buzele,
Și ce cuvinte adînci
Spun gurile, fără limbă !

12

Pogorît-am în vale
Acolo unde-n destin au ars oamenii, casele...
In loc de cuvînt am stat în genunchi
Admirînd strălucirea pereților,
Femeia care își mîngîia, văruind, casa
Se întuneca soarele, strălucea luna
De pe lumea cealaltă
Se întorcea în sat cimitirul

13

Am cetit procesul verbal numărul șapte,
Începutul veacului, anul șapte...
Cineva consemnase inconștient, cu emfază :
Am pus tunuri pe vîrful dealului
Și am șters de pe fața pămîntului
Optzeci și șapte de case

A ars plopul piramidal de la porțile școlii
Roata fîntînii a fost pusă la șareta prefectului...

14

Avea dreptate să-mi spună
Copilul acela privindu-mă : uite un nor roșu
Avea dreptate și fetița cu care se juca el
Să plîngă și să-mi spună : uite un nor roșu,
Are dreptate și femeia care merge înaintea mea
Să se uimească și să întrebe :
Cine oare o fi lasat această dîră de sînge ?

15

— Intră la noi în ogradă, moșule,
Îmi spune un om mai bătrîn decît mine,
Să stăm și să privim de pe prispă.

Umbra părului lui și a bărbii lui
E tot albă, dispare în varul pereților.
El e, practic, un om fără umbră.
— Intră, hai, îndrăznește și intră
La noi în ogradă,
Să stăm și să privim de pe prispă !...

Pe prispă e un ștergar întins,
O oală cu apă, un colac și o lumînare...
— Intră, intră, moșule,
Îmi spune omul mai bătrîn decît mine,
Să stăm și să privim de pe prispă
Și lumînarea se aprinde singură

— Numai de pe prispă se vede muntele, spune el,
Numai dintre acești stîlpi,
Numai stînd.
Cum te ridici în picioare dispare totul.

Mă așez deci pe prispă
Și simt că barba mi-a crescut dintr-odată,
Că părul și barba mi s-au albit.
Nu-mi mai văd umbra, văd muntele ;
Muntele care se înmlădie cuprinzînd oameni în munte
Oameni care se fac piatră în munte

16

Mama și tata sînt acolo în munte
Și din carnea lor crește muntele
Și acel abur din jurul genelor lor
E viața lor pe care o soarbe muntele

Oamenii nu sînt morți,
Sînt totuși de piatră în munte
Ei tac și muncesc în munte,
Să crească muntele

Nisipul e piatra care uită că a fost piatră
Se spune în munte
Piatra care e în stare să fugă din piatră
E pretutindeni pustiul
Cînd se fuge din munte

De cînd sînt eu oare în munte,
Cînd și cum m-a cuprins muntele ?...
Și acest abur din jurul meu,
Viața mea pe care o soarbe muntele.

Tansa, ianuarie — februarie, 1989

Literatura și societatea socialistă

Implicarea socială a literaturii române, vădită de-a lungul întregii ei existențe, capătă aspectul unei veritabile profesiuni de credință pentru scriitorii epocii contemporane, îndeosebi pentru cei care au însoțit și însoțesc cu scrisul lor perioada de profunde transformări revoluționare, inaugurată o dată cu cel de-al IX-lea Congres al partidului. Fecunda deschidere de orizont operată cu acel prilej, în ceea ce privește politica culturală, în general, îndrumarea vieții literare și artistice, în special, s-a soldat cu rezultate deosebit de semnificative în ceea ce privește statuarea rostului și a rolului scriitorului în societate, a funcției specifice a creației literare privind modelarea personalității umane în spiritul unei înaintate viziuni despre lume, al afirmării acesteia în contextul luptei poporului pentru împlinirea unor înalte idealuri, patriotice și revoluționare. O importanță cardinală a avut-o degajarea lumii valorilor de orice servituți dogmatice, în așa fel încît judecata de valoare să poată stimula, în cunoștință de cauză, autentica valoare, nu fără a lua în seamă semnificația ei etică, dar acordînd totodată atenția cuvenită dimensiunii estetice, singura în măsură să certifice existența operei, să dea sens profund întîlnirii acesteia cu cititorul. Cu alte cuvinte, implicarea socială a scriitorului presupune situarea operei acestuia în ierarhia valorilor sociale și estetice, demers. stimulativ, oferind un amplu, cuprinzător cîmp de afirmare creației emancipate de formule prefabricate, didacticiste, schematice, steril declarative.

Semnificativă, este, dacă ne referim la eficiența politicii culturale desfășurate în ultimele decenii, eflorescenta unor succesive generații de scriitori. nota comună a acestora constituind-o fundamentul ideologic fecund, profunzimea mesajului și diversitatea stilistică reprezentînd trăsăturile sub semnul cărora stau, unanim recunoscute ca atare, cele mai de preț creații ale acestor ani de impetuoasă afirmare a literaturii noastre. Hotărîtor în această direcție a fost climatul de puternică emulație stabilit prin amintita deschidere de orizont, din perspectiva căreia s-a putut vorbi. cu temei, de o veritabilă conexiune între valoarea de adevăr a operei literare și ideea de angajare socială a scriitorului — ambele reunite în reverberanta bogăție de sensuri a unui demers orientat în direcția celor mai nobile aspirații umane.

Opera de artă fiind implicit o interogare vizînd rosturile existenței, noul statut al acesteia, promovat datorită constructivei viziuni asupra problematicii în cauză, proprii politicii culturale din țara noastră, concepției despre literatură și artă a secretarului general al partidului, s-a regăsit în fervoarea cu care scriitorii și-au desfășurat și-și desfășoară explorările în plan tematic, precum și în cel al modalităților utilizate. A rezultat un fertil dialog între scriitor și cititor, pe de o parte, între cel dintîi și critică, pe de alta, dinamismul dialogului purtat în acest cadru constituind un alt element definitoriu al epocii la care ne referim. Acest dialog, abstras oricăror intoleranțe, denunțate ca sechele ale dogmatismului unanim repudiat, a permis edificarea unui cadru conceptual apt să surprindă, cu un plus de comprehensiune, notele caracteristice ale peisajului literar constituit, peisaj de o remarcabilă bogăție a nuanțelor și „formelor de relief“ artistic. Ceea ce nu înseamnă că răspunsurile date de creatori la așteptările publicului n-au fost uneori contradictorii. Supralicitarea unor teme, obsesiv reluate, sau a unor modalități, devenite manieră, reiterarea unor experiențe de mult depășite, la noi sau aiurea, au impus considerarea la obiect a tabloului vieții noastre artistice și literare, a cărei complexă devenire a antrenat și antrenează pe toți participanții la dialogul artei, factor de o aparte relevanță dacă ne gîndim că, o dată cu literatura, o apreciabilă evoluție a cunoscut-o publicul cititor, tot mai numeros, divers în ceea ce privește preferințele și disponibilitățile sale literare. Fapt este că politica culturală desfășurată de partidul nostru, în lumina indicațiilor date de tovarășul Nicolae Ceaușescu, a dus la amplificarea, în mod semnificativ, a publicului beneficiar al artei, de unde responsabilități sporite pentru scriitor, chemat să contribuie, prin scrierile sale la ridicarea nivelului general de cultură al întregului popor. Pentru a corespunde acestei înalte meniri, arta și literatura trebuie să se implice în cea mai fierbinte actualitate, reflectînd, în opere de înaltă valoare, imaginea pe deplin edificatoare a amplului efort constructiv desfășurat. la dimensiuni de veritabilă epopee. „Ce minunate sînt realizările constructorilor socialismului în toate domeniile ! Din aceste preocupări, arată secretarul general al partidului, în care sînt și multe contradicții și în care sînt exprimate multe dorințe, trebuie să se inspire scriitorii, creatorii patriei noastre. Izvorul nesecat de inspirație trebuie să-l constituie viața și munca poporului nostru. Din acest izvor veșnic viu, nesecat să se inspire adevărații creatori și artiști, care, prin întreaga lor activitate, trebuie să servească poporul, construcția socialismului, viitorul său luminos, comunismul !“.

Înaltele comandamente morale pe care le implică activitatea scriitorului se referă deopotrivă la respectarea legilor scrise și nescrise ale poporului nostru în apărarea intereselor supreme ale patriei, în apărarea demnității națiunii noastre.

Vibranta chemare a tovarășului Nicolae Ceaușescu mobilizează scriitorii României contemporane pe baricadele nobilei bătălii pentru viitorul luminos al patriei, noile creații alăturîndu-se unui neasemuit de bogat tezaur de valori, expresii ale unei distincte și fecunde spiritualități. În prelungirea acestei prestigioase tradiții umaniste, literatura contemporană își află în viața socială, asumată ca dimensiune organică a existenței scriitorului, rațiunea unei plenare angajări patriotice și revoluționare, cu largi și vibrante ecouri în fiecare creație în mod manifest adresată cititorului de azi și de mîine. A se revendica înaintatei conștiințe artistice a contemporaneității noastre socialiste, iată năzuința de frunte care aureolează creația scriitorului. Creație căreia această năzuință îi oferă, șansa unei tot mai definitorii împliniri.

Al. IACOBESCU

Iubirea de moșie

Un om a plecat de-acasă pentru cîtăva vreme. În alt colț de Europă, cu treburi presante în meseria sa tehnică, meserie de care era nevoie acolo, în țara aceea. Cînd sorții au căzut pe el — un fel de a spune, au căzut sorții — pentru că specialistul nostru era as în branșă — s-a bucurat. Cine nu se bucură, cînd i se recunosc meritele ? Doar fariseii zic altfel. Ce simt, e doar treaba lor. Și omul nostru s-a pus vîrtos pe treabă, nu ca să arate ce știe — poate că în acea înșurubare perfect sincronică la mecanismul dat spre rezolvare să fi fost și oleacă de orgaliu, de ce nu ? —, ci să-și isprăvească lucrul cît mai repede. De cum a trecut granița — îmi povestea —, parcă s-a scurs ceva din el. Bucuria alegerii sale ca meseriaș de elită, bucuria cunoașterii s-au topit încetul cu încetul. După două-trei zile, a început să scoată fotografiile celor de-acasă, să sesizeze alte mirosuri de bucate, străine lui. Ca să nu mai vorbim de grai. Puhoi de lume pe străzi, vitrine să-ți ia ochii, dar el parcă era în pustiu. Prins cum era cu munca aceea îndîrjită, mereu supravegheată de briciul minții, a trecut mai lesne peste dorul de-acasă, așa vreo săptămînă. Pe urmă, sufletul neștiut s-a pus pe visat, noapte de noapte. Ce crezi, dom'le, că visam ?, mă întreba deloc retoric, ci cu o profundă gravitate. Cum răstoarnă nevastă-mea mămăliga pe masa din bucătărie, alteori, o răsturna mama, se confundau cîteodată, că eu sînt de la țară, cu aburii aceia grozavi, în nas, m-am trezit, cînd am priceput că trebuie să mănînc singur, cum spărgeam nuci în pumni și le dam prin sare, îndemnîndu-l pe vecinul meu, prietenul Gheorghe, să ia și el ca să meargă un pahar cu vin, cum vine fiică-mea mi se urcă pe genunchi și-i spun o poveste, și-n timpul ăsta, eu îi puneam mîna pe cap, drepata o puneam, cum intră taică-miu pe ușă, pe ușa aceea de la țară, și-mi zice, măi, băiete, dar tu dai cam rar pe-acasă, iar eu nu puteam să-i răspund o vorbă, și mă durea reproșul, chiar și în somn. După cîte un vis din ăsta mă trezeam, și-n miez de noapte, leoarcă de sudoare. Și cam visam. Mă duceam la fereastra hotelului, nimic de zis, tot confortul, mă uitam în stradă și-n clipele acelea dintre somn și trezie îmi venea să-i strig pe ai mei, atît de viu îi simțeam în vis, și mi se părea că-i și zăresc pe stradă. Mă limpezeam repede și-mi dădeam seama că mersul lor era altul. Doar fotografiile, la urma-urmei, niște închipuiri pe carton, și, curios, visurile astea mă remontau. Cînd mi-am terminat lucrul, mă temeam să nu se iste vreo neînțelegere și să fiu solicitat să mai rămîn. Temerea s-a spulberat, cînd am avut biletul de întoarcere acasă. Nu știu dacă ai fost în străinătate, dar eu cînd am trecut granița îndărăt și am mirosit aerul nostru — da, dom'le, aerul de la noi de-acasă îl simt ca aburul acela de mămăligă, oi fi eu un tip olfactiv, însă, ăsta-i adevărul meu —, parcă plecasem de ani și ani. Și nu trecuseră decît vreo cîteva săptămîni. Și doar am mai fost peste hotare, însă neliniștile astea mă încearcă mereu. Ce să însemne toate senzațiile acestea ?, mi-am zis și-mi spun și acum, cînd scriu rîndurile de față. Cu timpul dilatat enorm, cu pornirile acelea de a opri un străin, care, din spate, grăia meseriașul, i se părea a fi prietenul Gheorghe, bunăoară, năzăriri, cu mirosul aerului...

Intîmplarea povestită de omul nostru, cu familie trainică, cum a fost și a părinților și bunicilor săi — piatră solidă în edificiul oricărei societăți, întîmplarea mi-a adus aminte de un cînt al lui Alecu Russo, din mișcătorul poem „Cîntarea României“. Pe care povestitorul nu-l citise, auzise de el, de scriitor. Atît. Mi-a mărturisit sincer. „Patria e aducerea-aminte de zilele copilăriei... coliba părintească cu copaciul cel mare din pragul ușii, dragostea mamei... plăsmuirile (nevinovate) ale inimei noaster... locul unde am iubit și am fost iubiți... fumul vetrei ce ne-a încălzit în leagăn, înălțîndu-se în aer... barza de pe streșină ce caută duios pe cîmpie... și aerul, care nicăierea nu este mai dulce !“ Dincolo de frumusețea textului liric, am dibuit în spusele acestui as într-o meserie, altfel, foarte terestră, tonul, vibrația, aburul din cînturile autorului pașoptist.

Patriotismul nu-i o noțiune vagă. (Sigur, că definiții sînt multe, rostite de minți luminate, cu sinceră credință). Ci adîncă simțire și faptă pe potriva nevoilor patriei. Ori faptă și simțire. Totuna. La trebuință, „iubirea de moșie“ cere renunțări, chiar sacrificii, făcute cu demnitate și discreție asumate deliberat, cu gînd țîșnit peste gardul subiectivelor interese imediate.

Adevărul tău fundamental trebuie să fuzioneze simbiotic cu adevărul patriei tale, pentru că țara sîntem noi toți, adeverește Iorga, și fiecare în parte, într-o comuniune, deasupra tuturor patimilor. Iar „acela care pretinde că-i pasă de legi și de treburile țării — zice încă Demostene, care, știm, după înfrîngerea răscoalei antimacedonene a atenienilor și-a curmat viața, nicidecum de frică — e dator să aibă aceleași dureri și aceleași bucurii ca și poporul“.

Am auzit deseori de acel gest solemn și delicat, izvorît din adîncimile sufletului, săvîrșit de țăranul-soldat care purta în raniță săculețul cu țărînă din pămîntul de-acasă. Dacă n-avea noroc și rămînea în pămînt străin visa ca săculețul să-i fie alături de trup. Numai pozele celor dragi le încredința cuiva, de mai avea timp. Dacă avea noroc și se întorcea, punga aceea nu era, doamne ferește !, azvîrlită. Rămînea în casă, sub grindă, lîngă busuioc, ca un talisman al supraviețuirii. Poate și al puterii ? Tulburătoare credință în pămîntul de-acasă. Întîmplarea specialistului nostru și gestul țăranului-soldat, oameni cu destine total diferite, croite în împrejurări total diferite, se contopesc prin gravitatea sentimentelor.

Vasile IANCU

Din viața noastră

La Librăria „Casa cărții“, Mihai Drăgan a vorbit, în fața librarilor din Iași, despre ediția națională Eminescu, prezentînd în mod special volumul VIII din seria de **Opere** (Teatru).

Cenaclul literar al cadrelor didactice patronat de Inspectoratul școlar județean Iași și revista „Convorbiri literare“ a evocat printr-o nouă ședință a sa personalitatea poeților Octavian Goga și Ștefan Octavian Iosif. Evocările au fost făcute de profesorii Dumitru Donescu și Lucia Buruiană. Au citit din creațiile proprii Lia Frunză și Iuliana Ghilan. Au participat la discuții profesorii Constantin Mănuță, Marinică Popescu și Dumitru Donescu — conducătorul cenaclului.

40 de ani de la începutul cooperativizării agriculturii

Veşnicia s-a născut şi continuă să se nască la sat

Spusele poetului, că veşnicia s-a născut la sat, au fost şi vor fi pururea adevărate. Şi pentru a simţi mereu acest adevăr, pentru a te cuprinde şi turbura pe deplin de profunzimea sa, trebuie să fii, petrecînd o clipă sau un veac (nici una, nici altul de singurătate !) în mirabila lume a satelor, mai întîi de toate, poet. Lucrul acesta e necesar şi pentru comunicare şi comuniune, căci cei care au întemeiat această lume şi au făcut-o să fie eternă au fost, mai întîi de toate, poeţi. Fie şi numai pentru faptul că de pe buzele lor şi-a luat zborul intraductibilul şi fascinantul cuvînt dor, cuvînt legat cel mai mult şi mai mult de casă, aşa cum mărturiseşte o doină culeasă de pe dulcele meleag moldav, acum mai bine de patru decenii : „Bate vîntul valurili, / M-o umplut on dor şi-o jeli, / Bate vîntu, iarba culcă, / Dor di-adasă mă usucă, / Bate vîntu, iarba scaldă, / Dor di-acasă mă omoară". Şi o altă doină vine să întărească şi să amplifice această idee, convingînd pe deplin despre indestructibila legătură dintre om şi locul unde s-a născut şi întemeiat : „Munte, munte, mult frumos, / Pleacă-te de vîrf în jos, / Să mă sui în vîrful tău, / Să mă uit în satul meu".

Greu, foarte greu, iubite cititor, mi-a venit să hotărăsc ce anume să scriu în numai cîteva zeci de rînduri despre satul românesc contemporan. Gazetar fiind, am colindat în lung şi-n lat pe „la ţară"; poet fiind, mi-am umplut ochii şi sufletul de frumuseţe şi viaţă, poate ceva din cele văzute găsindu-şi locul, mai apoi, şi în versurile scrise. Cel mai greu este să selectezi din noianul de impresii şi, desigur, să începi...

Întîmplarea — şi nu este cîtuşi de puţin un trouvaille ziaristic — m-a ajutat : a ajuns la mine un volum manuscris, conţinînd mai mult de o sută de file, intitulate „Cronica satului Buhalniţa", avîndu-l drept autor pe învăţătorul pensionar Constantin Grigoraş. Citînd din paginile acesteia, nu am să mă refer pe larg la vechime (urmele de locuire datează de circa zece mii de ani, există vestigiile unei cetăţi dacice din secolele IV—III î.e.n., iar prima atestare documentară este din 1600), ci mă voi opri la cîteva dintre momentele semnificative din viaţa acestei localităţi în anii noştri, aşa cum le-a surprins pana cronicarului.

1949, 5 martie : rezoluţia Plenarei C.C. al P.C.R. privind începerea cooperativizării ; mai : se înfiinţează C.A.P. Scobinţi ; iunie : se înfiinţează C.A.P. Coarnele Caprei ; 1952 : se înfiinţează prima întovărăşire agricolă din Buhalniţa; 1953 : este lichidat analfabetismul, comuna Ceplenița fiind declarată prima pe raion în această acţiune ; 1959 : se sărbătoreşte centenarul şcolii din Buhalniţa ; 1962, aprilie : se încheie cooperativizarea agriculturii ; 1963 : se electrifică centrul satului ; apar primele televizoare în localitate ; 1967 : se inaugurează localul nou al magazinului sătesc ; 1968 : se descoperă vestigiile cetăţii dacice de la Cătălina ; 1971 : se inaugurează noul local al şcolii ; 1972 : se înregistrează cea mai mare producţie de porumb din istoria acestor meleaguri ; 1973 ; apare în sat primul autoturism proprietate personală ; 1974 : se înfiinţează muzeul sătesc din Buhalniţa, din dorinţa de a păstra mărturii despre limba, portul şi obiceiurile din acest spaţiu ; şcoala din localitate devine şcoală de 10 ani ; 1975 : este sărbătorit, la Ceplenița, comună din care face parte satul Buhalniţa, Grigore Ureche, născut aici ; 1976 : încep să se ridice case cu etaj în sat ; se participă la prima ediţie a Festivalului naţional „Cîntarea României" ; 1983 : se inaugurează o modernă brutărie...

Şi, asemeni lui Constantin Grigoraş, şi alte sate din judeţul Iaşi au cronicarii lor : Cotnari — Gheorghe Ungureanu, Pîrcovaci şi Deleni — Vasile Lişman, Răducăneni — Nicolae Tomulescu, Miroslava — Vasile Slusaru, Ceplenița — Petre Rotaru, Româneşti — Petru Hulubei, Rediu-Tătar — Gheorghe Agafiţei... În fiecare dintre paginile acestor cronici se poate citi şi simţi pulsul ritmat şi ardent al prefacerilor dintr-o epocă pe deplin caracterizată de transformări şi prefaceri de substanţă şi profunzime.

În fiecare dintre aceste pagini pot fi surprinse trecerea anilor şi succesele venite odată cu aceasta ; important mi se pare că din toate rezultă, iarăşi aşa cum e firesc, faptul că oamenii, mereu oamenii s-au aflat la obîrşia izvoarelor acestor succese, căutînd, găsind sau redescoperind izvoarele, făcîndu-le să curgă pururi şi să aibă, clipă de clipă, unda limpede, vie şi curată, ca o apă a vieţii ce ne este sevă tuturor.

Şi, în continuarea acestor rînduri, alte însemnări, desprinse, de această dată ,din carnetul reporterului, însemnări constatînd împliniri ale zilelor noastre, marcînd, succint, bilanţul celor patru decenii care au trecut de la un act care avea să determine schimbarea radicală a feţei satelor şi a vieţii locuitorilor lor — cooperativizarea agriculturii.

La Deleni s-au construit, în ultima vreme, peste 400 de case noi; ferma de ovine a I.A.S. Cotnari a cucerit, pentru producţii înregistrate în anul trecut, înaltul titlu de „Erou al Noii Revoluţii Agrare" ; C.A.P. Movileni a obţinut, pentru producţiile realizate, în mai multe rînduri „Ordinul Muncii" clasa I şi „Meritul Agricol" ; averea membrilor C.A.P. din localitate se cifrează, actualmente, la 36 milioane lei ; la Lespezi s-au înălţat patru blocuri moderne, dispunînd de tot confortul ; la C.A.P. Ciurea (despre evoluţia căreia a scris o foarte frumoasă carte Aurel Leon), s-a pornit cu 131 de membri şi 91 de hectare — s-a ajuns la mai multe sute de cooperatori şi, respectiv, hectare, s-a ajuns, ceea ce este mai important, la ocuparea unor locuri fruntaşe în întrecerea socialistă pe ţară (locul I în 1936 şi 1987), la un număr mediu de norme de 200, la depăşirea producţiei globale planificate în anul precedent cu 7 milioane lei, beneficii şi, respectiv, depăşirea fondului de retribuire de 5,5 şi 3 milioane lei, la întoarcerea „acasă" a foarte mulţi dintre cei atraşi altădată de false miraje, dar mereu resimţind dorul satului şi dorinţa de a contribui la afirmarea lui ; la Scobinţi, în ultimii douăzeci de ani, producţia globală a C.A.P. a crescut de 7 ori ; la Vlădeni, s-au construit 180 de apartamente, două unităţi industriale de interes republican, există apă curentă şi canalizare ; la Ruginoasa, s-au organizat 38 de secţii şi ateliere de industrie mică şi prestări servicii, există formaţii artistice cunoscute şi apreciate şi peste hotare ; la Podu Iloaiei, datorită sistematizării şi modernizării, s-au dat în folosinţă peste 500 de apartamente, există unităţi industriale importante, s-a stabilizat şi chiar a crescut forţa de muncă, altădată deficitară, în 1987 s-a obţinut cea mai mare producţie de cereale (sporind, faţă de 1986, la grîu, cu sută la sută, iar la porumb, cu peste 25 la sută) ; la Cotnari, există peste 300 de case noi, peste 100 de apartamente în blocuri, o bibliotecă avînd circa 11 000 de volume, 3 cinematografe, o universitate cultural-ştiinţifică ; la Belceşti, viitor centru agroindustrial, sînt aproape două sute de apartamente în blocuri cochete, străzi noi, cu denumiri semnificative — Ştefan cel Mare, Libertăţii, Victoriei, reţea de canalizare şi apă potabilă ; la Scînteia, comună care ar merita ea singură un articol, există o tabără de sculptură care trebuie neapărat văzută, continuînd o frumoasă tradiţie ; la Focuri, pentru a aminti numai atît, s-a înălţat un centru de cultură şi creaţie „Cîntarea României" care poate rivaliza cu unul aflat într-un oraş.

Şi cîte nu ar mai fi de spus... Dar, de multe ori, ne convingem că vorbele sînt palide şi nu reuşesc să oglindească realitatea. De aceea, îndemnul care urmează este cît se poate de firesc : petreceţi o clipă sau mai multe într-unul din satele aflate în spaţiul dulce şi tulburător al Moldovei — de fapt, oriunde în această ţară plină de frumuseţi nemăsurate şi fără de sfîrşit ; veţi pleca de acolo cu sufletul încărcat de bogăţii, dornici de a reveni mereu, pentru a regăsi ceva din ceea ce aţi lăsat acolo — din propria fiinţă, adică, dintr-un dor fără saţiu. Veţi găsi acolo de toate : vestigii ale vechimii şi continuităţii noastre, mărturii ale împlinirilor prezentului, iar, pe feţele oamenilor şi în ochii lor, semnele că viitorul va aduce şi mai mari izbînzi, validînd iarăşi adevărul că veşnicia se naşte la sat...

Dorian OBREJA

Ţăranii

Se luminează iar a primăvară
Se-ntorc ţăranii înapoi în sat
Paşii lor se aud pe drum de ţară
Se întorc ţăranii-n cîmpuri la arat !

Se-ntorc ţăranii-n ochii lor cu stele
Se întorc ţăranii luminaţi de dor
Ei, stăpînitorii versurilor mele
Îi salută-n praguri un întreg popor !

Se întorc ţăranii versurilor mele
Ascultînd prin frunze tainic
legămînt
Se întorc ţăranii-nmiresmaţi
de stele
Rod bogat s-aşeze brazdei
de pămînt !

Constantin MÂNUŢĂ

Adrian PODOLEANU : „Satul lui Păun"

Trăinicia tradiţiei

„Avem un orizont sufletesc al nostru, acel spaţiu indefinit ondulat, ca plaiurile ţării, manifestat în deosebi în doina şi în cîntecele noastre, şi nu mai puţin într-un unanim sentiment românesc al destinului".

Lucian Blaga

Nu este nici o noutate cînd rostim un adevăr ce nu-şi refuză nici azi actualitatea, semnificaţiile, ideile : scriitorul român s-a născut, s-a format ca om şi fiinţă gînditoare îndeosebi în spaţiile satului. Orizontul lumii semnelor, poezia magică, ritualurile străvechi, arta de a povesti, de a trăi aproape pînă la identificare frumuseţea basmelor, valoarea celor dintîi experienţe de natură morală, nu mai puţin iniţiatică, modelînd o sensibilitate deosebit de receptivă şi la viaţa concretă, la realismul semnificaţiilor sociale şi istorice — le descoperim în teritoriile fără de moarte ale satului românesc. Ţăranul — sinteză memorabilă de cosmică simţire, de istorie şi de faptă, de rostire de adevăr şi de verb românesc — şi-a dobîndit dreptul la o existenţă literară, ca personaj exponenţial, ca erou reprezentativ al lumii şi civilizaţiei rurale. Teoreticienii, sociologii, etnografii, folcloriştii, criticii au descoperit în „spaţiul mioritic" valorile fenomenului românesc, ale vocaţiei poporului român de a trăi în acord cu o lume a formelor originare, a autenticităţii, a voinţei de a-şi păstra în orice oră a istoriei naţionale conştiinţa identităţii, o structura morală specifică, o exemplaritate a alianţelor cu un cod de mare amplitudine axiologică. Ţăranul a rămas să dovedească o voinţă neobişnuită de a supravieţui istoriei, momentelor ei dramatice. Oglinda în care s-a privit ţăranul român a fost şi a rămas oglinda pămîntului, naturii, rodului, vieţii ritualizate de solemnitatea anotimpurilor, care i-au dat o măreţie, o superbă formă de a fi, de a rămîne credincios faptei. Liviu Rebreanu vedea în ţărănime, „izvorul românismului pur şi etern", dar şi toposul cel mai deschis literaturii, spaţializării epice a memoriei colective, imaginarului. Şi de la *Mioriţa* — cel mai tragic roman al neamului românesc — şi pînă la *Suferinţa urmaşilor*, spaţiile satului, realităţile şi faptele, evenimentele şi dramele, valorile şi ideile, destinul şi miturile, fluxurile si refluxurile vieţii, dragostea şi natura, au format şi întreţinut un dialog cu conştiinţa creatoare a romancierului, i-au asigurat şansele originalităţii, restituirii unui model de cultură şi de civilizaţie, un cod de existenţă al unui personaj cu o puternică viaţă interioară, condiţionată de o ierarhie socială, de timpul iertător, sau nu, cu ritmurile existenţiale, memoria lui justificînd legea procesului de integrare în istorie.

Privind retrospectiv toposul satului, marile construcţii narative, universul reconstituit, fiinţa personajelor care se înfăţişează lumii, redescoperim tipologii noi, situaţii dramatice, oameni care sînt terorizaţi de evenimente sau le domină cu mari sacrificii răspunzînd destinului social, istoriei cu care intră în relaţii. Viaţa satului românesc este însăşi istoria, rostirea ei neîntreruptă, fapta ce simbolizează orizontul unui destin, o formă de a „boicota" o istorie ce nu avea aderenţe cu adevărata spiritualitate românească. Autenticitatea sub toate zodiile şi vîrstele s-a păstrat la sat, un centru al lumii de care vorbea cu justificare Lucian Blaga.

Ţăranii din romanele lui Duiliu Zamfirescu, Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Ion Agârbiceanu, Zaharia Stancu, Marin Preda, Titus Popovici, D. R. Popescu, Vasile Rebreanu, Ion Lăncrănjan, Nicolae Velea, Fănuş Neagu, Ştefan Bănulescu, Augustin Buzura, Mircea Vaida, Dinu Săraru, Mircea Micu, Ion Brad ş.a. recuperează şi retrăiesc orizontul sufletesc de care vorbea Lucian Blaga, fără să-l transforme într-un spaţiu închis, ci într-o extraordinară disponibilitate epică de a-l sincroniza cu tragicul. Toposul rememorează, crează ciclurilor romaneşti perspectiva tragică asupra evenimentelor istoriei, *Viaţa la ţară*, *Tănase Scatiul*, *Mara*, *Moara cu noroc*, *Pădureanca*, *Ion*, *Răscoala*, *Baltagul*, *1907*, *Fefeleaga*, *Desculţ*, *Moromeţii*, *Setea*, *Duios Anastasia trecea*, *Dor*, *Casa*, *Cordovanii*, *Drumul cîinelui*, *Suferinţa urmaşilor*, *Fiul secetei*, *Toamnă fierbinte*, *Poarta*, *Întîlnire tîrzie*, *Îngerul a strigat*, *Iarna bărbaţilor*, *Feţele tăcerii*, *Corinda*, *Nişte ţărani*, *Patima*, *Romanul familiei*, nu cunosc cerul senin al zilei de vară, ci fascinaţia raporturilor imprevizibile, natura relaţiilor morale şi sociale violente, teroarea conflictelor ce măsoară intensitatea participării la istorie. Toposul nu rămîne indiferent la structura tipologică a personajelor, la fondul de umanitate creat. Ţăranii lui Marin Preda nu repetă destinul ţăranilor lui Liviu Rebreanu. Există o identitate a ţăranului în fiecare roman. Universul ţărănesc se naşte dintr-un asediu al evenimentelor şi istoriei : lumea e trăită şi repovestită să producă semnificaţii, idei, să se dezvăluie în chip realist, magic, mitic, în funcţie de putinţa romancierului de a defini o realitate specifică, structuri narative originale. Sînt romane care şi-au cucerit reputaţia nu atît prin exces de „textualizare", ci prin realismul teatralizat, prin tragicul reînviat, recuperat de o privire interogativă. Personajele din lumea ţărănească intră în scena literaturii cu o autentică disponibilitate de a se rosti : Moromete sau Monu sînt memorabili şi prin arta de a-şi teatraliza destinul, de a-şi face cunoscut orizontul sufletesc, justiţiar. Sînt vitralii ale unei gîndiri ce nu admite sub nici o formă compromisul moral, vitralii epice transparente ale sentimentelor ce nu-şi ascund rugul, înălţimea flăcării. Personaje cu identitate ce nu trăiesc în afara istoriei, faptei, evenimentului de viaţă. Ţăranii din romanele şi nuvelele amintite sînt de recunoscut în istoria pe care au trăit-o, au suportat-o, i-au căzut victime. Satul rămînînd o cronică vie a istoriei, o cronică doldora de fapte, de adevăruri, de contradicţii, de neaşteptate mutaţii psihologice. Este centrul lumii unde soarele vieţii nu-şi exilează lumina, ci şi-o dăruieşte cu o nemărginită bucurie inimii satului, ţăranilor. Nu e o simplă metaforă, ci un adevăr vegheat încă de sufletul satului. Memoria acestui sat angajează spiritul romancierului în a judeca lumea, conflictele, de a-i justifica înălţimile şi căderile, eroicul şi tragicul, de a-i înfăţişa vechimea, existenţa neîntreruptă. Ideea că romanele lumii ţărăneşti sînt istorie, documente ale ei, dovezile ei de continuitate, nu e nouă, dar ea rămîne oricînd o probă şi un argument. Sinteza romanescă e dovada unui flux de realism, de experienţe, unde arhaicul şi actualul nu-şi interzic comunicarea, desăvîrşirea unui înţeles. Toposul îşi asumă destinul satului din punctul de vedere al conştiinţei unui trecut, unor valori fundamentale, unei culturi rezistente în timp. E privilegiul literaturii de a recupera sub zodia esteticului tezaurul spiritualităţii româneşti neatinse de aripa vulnerabilităţii. Lumea ţărănească reprezentînd ciclurile istoriei, stilurile de existenţă, formele de viaţă social-politice, interdependenţele imposibil de a fi învinse, toate vorbind de o retorică a priorităţii istoriei faţă de ficţiune. Adevărul epocii, adevărul evenimentelor, adevărul conştiinţei domină spaţiile imaginarului.

După 1944 toposul satului cunoaşte o nouă perspectivă. El nu trece printr-o criză, ci se deschide romancierului sub forma competiţiei cu o temă devenită celebră, dar şi a unei viziuni cu totul nouă, condiţionată de o istorie în plină expansiune politică şi ideologică. O nouă formă de viaţă şi la toate nivelele cunoaşte societatea, marginalizînd o alta, cu tiparele şi legile ce nu corespund realităţii. Tema satului nu poate fi înţeleasă fără a-i defini şi orizontul fiinţei ţăranului în funcţie de consecinţele nefaste ale războiului (1940—1945). Revoluţia, naşterea unei alte civilizaţii, legile morale şi sociale determină şi o altă atitudine a scriitorului ce participă la istorie, la procesul de dobîndire a unei identităţi noi. Satul a participat la o conflagraţie fără precedent în istoria lumii. Zodiile cataclismului nu au ocolit satul românesc, ţăranii. Mutaţiile produse în conştiinţe creează şi romancierului o nouă perspectivă în a înfăţişa şi trata tema, de a-i pune în prim plan actualitatea, semnificaţiile de ordin social şi estetic, politic şi istoric, de a nu-i compromite valoarea, specificul. Ţăranii lui Zaharia Stancu din *Desculţ* nu sînt identici cu ai lui Mircea Vaida din *Corinda*. Ţăranii lui Augustin Buzura nu îi repetă pe ai lui Titus Popovici. D. R. Popescu şi Ion Lăncrănjan creează tipologii ale existenţei rurale ce nu se confundă cu *Moromeţii* sau *Iarna bărbaţilor*. Tema e însă extrem de productivă şi dovedeşte că despre sat şi ţărani scriitorul român nu s-a pronunţat pe de-a-ntregul. Romanul lui Mircea Vaida — *Corinda* ne pune în faţă o civilizaţie ţărănească veche şi nouă, personaje de un mare realism. Satul din Transilvania ni se înfăţişează ca un spaţiu de istorie trăită. Expediţia dramatică făcută de ţăranul din Maramureş prin ţară în căutarea calului furat e simbolică, superbă ca idee şi experienţă prin care trece tot mai mult sufletul ţăranului... Istoria şi destinul lui sînt fapte, evenimente definind mentalităţi, un topos memorabil.

Înnoirile din satul românesc, noua identitate, noile realităţi umane, raporturile dintre structurile morale vechi şi moderne, transformările din ultimele patru decenii formează alte teme ale romanului de azi, semne ale orizontului de aşteptare. Toposul rămînînd disponibil să recunoască spaţii nevalorificate încă, o tipologie morală şi socială durabilă. Tinerii romancieri, „textualişti", sînt datori să ne convingă de arta lor epică asediind tema, înălţimile ei, redescoperind teritorii şi fîntîni, păstrînd cu sfinţenie feţele adevărului. Satul e centrul lumii şi a-i dispreţui valorile, specificul, inima cosmică a vieţii, ar fi un nedorit semn că nu ştim să-i respectăm şi să-i preţuim destinul, existenţa fiinţei, solemnă, şi păstrînd cu sine ritualul unui poem.

Zaharia SÂNGEORZAN

Conta — Eminescu (VIII)

Poetul își poate spune, față de toate aceste probleme ale fizicii și ontologiei metafizice, că de fapt lumea nu s-a schimbat odată cu o nouă etapă a cunoașterii ei, că în sine nu este altfel pentru că o vedem telescopic și microscopic altfel, că în fond, socratic judecînd, mărimea pulberii vijorii a Universului, pulbere sferică sau în formă de disc, totuna, mișcîndu-se în spații și durate de multe miliarde de ani lumină, sunt tot o clipă suspendată, între alte sisteme și mai mari. Nu mărimea, care ne anulează, ne strivește, ci sensul și semnificația vieții, a unicei noastre clipe îi conferă valoarea. Meditația fizică și metafizică, luciditatea kantiană a criticii ontologice făcută religiei, moralei, dreptului, politicii... îi fac pe poet reflexiv-melancolic. El nu este un pesimist, cum ușor cred cei tentați de prima lectură a lui Schopenhauer și de superficialele paralele cu filosofia acestuia. Pretenția față de valorile cele mai înalte ale vieții, binele și adevărul, iubirea, dreptatea și frumusețea, cresc horațian, pînă la dorința absolutului, a desăvîrșirii, prin pasiunea dominantă a realizării perfecțiunii ființei, care este și ea un univers întreg și inepuizabil, în clipa, în unica ei clipă de viață. De aici intensitatea trăirii gîndului filosofic, a liricii erotice și a oricărui gest poetic eminescian.

Fiecare dintre noi este un univers, conștient sau nu de aceasta, o repetare și o sublimare, într-o formă nouă, unică, a tot ce a fost anterior nașterii, un ecou a tot ce este concomitent apariției noastre, iubirii și morții. Oricît de mici și neînsemnați am fi, mărimea noastră este incomensurabil mai mare, să zicem cît un sistem galactic, în raport cu alte alcătuiri subsistemice, în aparență mai simple structural și funcțional, sau elementare, în raport cu noi. Într-o clipă a vieții noastre se desfășoară veacuri și milenii de fapte, evenimente cruciale, într-o lume invizibilă nouă pe care o măsurăm astăzi pînă la mărimea (micimea) 10^{-10} m (un angstroem) sau poate pînă la 10^{-20}, la cît au ajuns microscoapele electronice și aparatura de investigație a particulelor elementare[1], între timp, cît am scris aceste cîteva esuri. Ce înseamnă particule elementare în lumea virusilor? Sau într-o lume și mai redusă dimensional, subiacentă lor? S-a dovedit că tot ce am învățat (din școala ioniană pînă la manualele de fizică de mai ieri) despre atomi ca ultime particule, indivizibile, elemente inițiale, sau principii materiale (ale lumii lui Heraclit din Efes), se întemeia pe o simplă aparență. De fapt se opera o analogie. Adică toată demonstrația se sprijinea pe o greșeală logică, pe un paralogism, pe o comparație șchioapă, cu domeniul macrocorpurilor vizibile cu ochiul liber, adică a formelor, mai mari sau mai mici, de o anumită mărime, comensurabile în sistemul c.g.s. După acest sistem, în aparență singurul posibil, orice formă de existență a materiei în mișcare, se poate supune la secționare, dicotomie, pînă la o limită fizică în funcție de aparatura noastră, **pentru noi**, nu în sine (nu există și o limită logică a secționării, după cum bine observă Zenon, cel speriat de „absurditatea" mișcării).

Puterile logice ale analizei merg la infinit, dată fiind finețea lor, posibilitatea de a depăși limitele gnoseologice operaționale și metodologice, care caracterizează fiecare epocă și împrejurare concretă. Prima analiză a fost tot o dicotomie fizică: dezghiocarea unei nuci, sau a altei semințe, secționarea unui ou, sau a unui papagal (rinocerii și rinocerismul au un mecanism mult mai greu de atacat), apoi perspectiva analizei chimice a pornit tot de la „disecarea" electrolitică a apei în componentele ei Oxigen și Hidrogen, iar pătrunderea în universul subatomic deschide practic perspective inepuizabile, nu atît operaționale, cît logic.

Din punct de vedere analitic atomul clasic este și el un univers inepuizabil, cum inepuizabilă este lumea materială în ansamblul ei, **fără început și fără sfîrșit**. Numai un eveniment, sau un obiect finit, numai o ființă care se naște, trăiește și moare, au în aparență un început și un sfîrșit (privite ca identitate bine definită ontic și corect reflectată gnoseologic) dar în lanțul determinărilor cauzale și logic obiective, în interferența și interacțiunea ordinelor structurale, diferite calitativ, ale devenirii, metamorfozele lumii sunt **fără început și fără sfîrșit**. Numai un corp sau o ființă izolată (de nevoia noastră subiectivă de a observa, identifica și clasifica) par să aibă un început și un sfîrșit, ca realitate finită.

Mitologia și filosofia orientului antic sunt dominate de principiul devenirii, al trecerii și revenirii continue. Elada clasică întemeiază principiul logic al identității, atît de necesar începuturilor științei (observației și clasificării, în special) fără a cădea în obsesia fixității. Temeiurile logice ale umanismului se găsesc tot aici, în identitatea individualității, irepetabile. Filosofii lasă în afara fatumului un cîmp larg devenirii spre perfecțiune, căii spre desăvîrșire, calocagatiei.

Început și sfîrșit, temeinice concepte moștenite din mecanica și geometria clasică, ori din logica formală a identității aristotelice. A=A numai static, într-o singură clipă, în clipa următoare A = A', și tot așa mai departe, pînă cînd, la limita identității, A este tot mai puțin egal cu starea sa inițială, iar A = A" se va transforma în altceva, în B, să zicem, și tot așa mai departe, la infinit. Heraclitian nu te poți scălda de două ori în apele aceluiași rîu. Nici tu nu vei fi același, nici valurile și undele lui, care se duc cu toate la vale într-un neîntrerupt panta rei — toate curg.

Astăzi chiar de m-aș întoarce / A-nțelege n-o mai pot... / Unde ești, copilărie, / Cu pădurea ta cu tot?[2].

Înfrîntă într-o singură viață dialectica revenirii, a eternei reîntoarceri, se va regăsi în farmecul ingenuu al altei generații, care va redescoperi pădurea, primăvara, iubirea, în felul ei **etern** omenesc, mereu altfel, într-o rostire aparte, altfel la Nicolae Labiș, decît la Mihai Eminescu. Numai verbul poetului poate fi **invenție** (în limitele unei gramatici, a unei limbi literare, depășite doar de puterea creatoare a limbii artistice), marile legi ale firii și sentimentele omenești pot fi cel mult **descoperite**, redescoperite, **eterne** în prospețimea lor **fără de sfîrșit**.

Analiza genetică a imaginii poetice este și ea un model de infinit. Pentru că **în sine** este inepuizabilă și pentru că universul interpretărilor valorii este și el veșnic deschis **pentru noi**. Fiecare **găsește** în text numai ce știe sau ce poate aduce din bogăția sufletului său. Să încercăm totuși o apropiere sumară, de un exemplu cît de „simplu", în aparență, din poezia lui Mihai EMINESCU:

Tot alte unde-i sună aceluiași pîrău: / La ce statornicia părerilor de rău, / Cînd prin această lume să trecem ne e scris / Ca visul unei umbre și umbra unui vis?[3].

Radu NEGRU

[1] Jean Fourastie — Lettre ouverte à quatre milliardes d'hommes, Ed. Albin Michel, Paris, 1970, pag. 29. [2] Mihai Eminescu, Poezii, Ediția Perpessicius, ESPLA, București, 1958, p. 90. [3] Idem, pag. 101.

actualitatea

Succese ale criticii literare românești

Într-o oră tihnită de seară sunt martor la o nouă împlinire spirituală pentru Adrian Marino. Răsfoim cu firească emoție și nemărturisita încîntare o carte tipărită în excelente condiții grafice, puțin neobișnuită sau chiar stranie pentru noi: coperta e ultima, volumul începînd, conform limbii japoneze, de la sfîrșit... O carte de critică tradusă în Țara Soarelui Răsare, o rază de lumină din cultura românească ce se așează cu sfială și generozitate în tezaurul celei universale. Un eveniment ce se cere poate comentat și pentru cititorul și, mai ales, specialistul român, chiar și în puține rînduri...

— După apariția HERMENEUTICII IDEII DE LITERATURĂ la Ed. Dacia, 1987 și a lucrării COMPARATISME ET THEORIE DE LA LITTÉRATURE (Paris, P.U.F. 1988), iată, a doua apariție în străinătate, în 1988, a unei cărți de Adrian Marino, de această dată la Tokio. Despre ce volum este vorba?

● În luna octombrie a apărut, într-adevăr, la Tokio, o a doua carte a mea „străină", în anul 1988: versiunea japoneză a eseului ETIEMBLE OU LE COMPARATISME MILITANT (Paris, Gallimard, 1982). A constituit, pentru mine cel puțin, o surpriză totală. Nu mă așteptam la o astfel de traducere. N-am fost contactat în legătură cu ea niciodată și nu am „stimulat-o" în nici un fel. Cărțile se selectează în definitiv și singure.

— De ce credeți că lucrarea dv. a interesat pe japonezi?

● Totul poate să pară la prima vedere puțin cam... „macedonskian". Autor român, rezident în Cluj-Napoca, editat la Paris, tradus la Tokio etc. Privind ceva mai atent, o explicație obiectivă, cred, însă, că există: trăim în mod evident într-o epocă de comunicații globale, în care ideile, cărțile, circulă peste tot. Barierele artificiale încep să dispară într-o lume tot mai unitară și plină de interdependențe și interferențe. De ce, în definitiv, autorii români n-ar putea participa la acest schimb liber de valori? În plus, cartea apără cu energie principiul „literaturii mondiale", relațiilor literare est-vest și occident-orient, comunicațiilor literare libere, egalității între literaturi. Motive valabile de a interesa și pe japonezi. Nu lipsesc nici o serie de referințe, orientale, inclusiv japoneze, consultate în traduceri în limbi de circulație. Am citat și publicații japoneze, chineze, din Hong-Kong etc. Ele mi-au fost accesibile în biblioteci straine. Puțin cam „exotic". Nu-i așa?

— Ce editură a publicat cartea și cine sunt traducătorii?

● Fișa completă sună astfel: editura **Keiso Shobo** (Tokio, Bunkyo-Ku, Koraku 2—23—15, Japan, 112); traducătorii: Watanabe Hiroshi și Sato Nobuhiro. Ei semnează și o postfață, destul de lungă, în curs de traducere de către Iulia Mugescu, de la catedra de limbi orientale a Facultății de Filologie din București (textul va apare în numărul următor din **R.I.T.L.**). Ediția japoneză are în plus față de cea franceză și un index de autori în **katakana** (alfabetul nipon fonetic). Cartea, splendid editată (legată, supracopertă, cămașă de plastic, hîrtie cretată etc.), costă 2 600 de yeni. Cam scumpă...

— Întorcîndu-ne puțin în timp, aș vrea să-mi spuneți ceva despre modul în care a fost receptată cartea de critică și de public în Franța, Dar în afara Franței?

● Problemă interesantă, de „recepție", în care criteriile românești, uzuale, sunt total nesemnificative. De notat, mai întîi, cadrul general: Etiemble, eroul-simbol-pretext al cărții, este „bestia neagră" a comparatismului francez tradițional (istoricizant, pozitivist, eurocentric, predispus la boicot și negare radicală). În plus, critica franceză nu privește cu simpatie ca un critic străin, oricare ar fi acesta, să se pronunțe **primul** despre un autor francez (la „Gallimard" mi s-a spus limpede acest lucru). În sfîrșit, în Franța, în occident, o recepție literară nu este niciodată numai pur „literară". Intervin și obstacole, conjuncturi, contexte total extra-literare. Va trebui cîndva analizat și documentat și acest aspect foarte important.

Ținînd seama de toate aceste date se poate afirma că recepția în Franța a fost destul de bună, dar în afara Franței a fost și mai bună. Spațiul ne lipsește pentru referințe și citate ample. Mă rezum la esențial. Publicațiile tehnice, specializate, cîte sunt, nu s-au pronunțat, dar marea presă: **Le Monde** (16 iulie 1983) prin Bertrand Poirot-Delpech, **La Croix** (30 mai 1983), **Le Canard enchaîné** (18 august, 1983), au avut cuvinte atente și favorabile (un autor este totdeauna într-o poziție foarte inconfortabilă atunci cînd este invitat să rezume astfel de reacții). Analize ceva mai dezvoltate au apărut în **Europe** (iunie-iulie 1983), **N.R.F.** (sept. 1983), **L'Express** (6 august 1983), în **La Quinzaine littéraire**, în **Cahiers du communisme** etc. Cu foarte puține excepții, recenziile sunt semnate însă de simpli publiciști-diletanți, nu de specialiști. Nu am profitat de pe urma acestor amatorisme adesea superficiale.

În afara Franței discuția a fost mult mai interesantă deoarece multe probleme au fost puse în esența lor. Astfel, la Londra, **Times Literary Supplement** (dec. 10/1982) dezbate pe larg polemica în jurul limbii universale actuale, pronunțîndu-se — evident — în favoarea englezei. O cronică elvețiană spune tot în titlul și subtitlurile sale: „Un pamflet erudit venit din Est", „Românul Adrian Marino apără ca și Etiemble un comparatism mai mult militant decît universitar", „polemică salutară" **(Gazette de Lausanne**, 7 august 1982). **La libre Belgique** (3 aug. 1982) se pronunță în aceeași termeni, subliniind substratul ideologic „raționalist, universalist, umanist" al eseului meu, stilul său „iluminist". Este însă ceea ce nu acceptă, fără a insista, într-o dezvoltată, minuțioasă și favorabilă analiză, italiana **Revista di Litterature moderne e comparate** (Pisa, 2/1984). Dar o temă specific comparatistă ar fi tocmai aceasta: de ce ideologia „iluministă", care pare depășită în vest, este încă actuală, din cauze specifice, în anumite zone din est? Peste ocean s-au pronunțat în termeni binevoitori-descriptivi **World Literature Today** (Spring 1983) și de pe pozițiile comparatismului universitar strict academic **Yearbook of Comparative and General Literature** (31/1982).

Dar poate cele mai semnificative ecouri (de adeziune integrală) au venit din lumea hispanică.

Adică din culturi marginalizate, care suferă — ca și noi — de pe urma centrelor mondiale de presiune, eurocentrismului, parisolatriei etc. Astfel, cunoscutul comparatist Claudio Guillen subscrie (și într-un fel chiar se revendică de la tezele mele militante, de implicare a comparatismului în actualitatea ideologică a epocii) încă de la începutul cărții sale **Entre lo uno y lo diverso, Introduccion a la literatura comparada** (Barcelona, 1985, p. 14): „Nu se poate accentua îndeajuns acest aspect dinamic-militant ar spune A.M. sau combativ al comparatismului". În același spirit scrie și cubanezul Desiderio Navarro în **Otras reflexiones sobre eurocentrismo en la teoria literaria de la America y Europa (Casa de las Americas**, 150/1985). El aprobă călduros polemica mea împotriva pretinselor „centre" ale literaturii mondiale din vest dar și din est și aduce noi dovezi în sprijinul tezei mele. Ar mai fi și altele... Pentru un obscur și marginal critic (căci nici o iluzie nu ne este îngăduită și luciditatea nu trebuie să ne părăsească o singură clipă), rezultatele, cum vedeți, nu sunt chiar rele. Ele însă ar fi putut fi mai bune, mult mai bune, în alte împrejurări... Este foarte posibil ca unele din aceste recenzii, în special anglosaxone, să fi ajuns și în Japonia. Cărțile au soarta lor imprevizibilă.

— Este prima traducere a unui volum de critică sau teorie literară românească în Japonia?

● — Este, într-adevăr, prima. O „premieră absolută" cum se spune în termenii dv. de teatru. Sper să vă citesc și eu cît mai curînd posibil în colecția „Teatru" a editurii **„Eminescu"**. Revenind la „prima traducere": este un motiv de bucurie sau de tristețe (căci și alte lucrări și de alți autori ar merita traduse, pentru a nu mai reține faptul că această primă traducere apare atît de tîrziu)? Nu știu...

— Vi se pregătesc și alte traduceri în japoneză din opera dv.?

● Se pare că da. Există în orice caz un proiect mai vechi despre CRITICA IDEILOR LITERARE, al lui Isamu Taniguchi de la **Research Institute, St. Andrew's University** (Osaka). Mi-a făcut de altfel o vizită, acum doi ani, în timpul concediului său european „sabatic". Tot el a publicat și o recenzie, în japoneză, la DICȚIONAR... în revista **Lumea traducerilor** (4/1982).

— Și acum, stimate Adrian Marino, urmează iar surghiunul fericit în truda de fiecare zi și ceas a celui care n-a semnat niciodată o cronică de prezență, ci doar opere de referință!?

● Poate că formula dv. este prea „romantică". Ceea ce este sigur că, în acest domeniu cel puțin (dar s-ar putea să intervină și unele date temperamentale și de educație intelectuală), „secretul" operației constă în continuitate, tenacitate, metodă. Iar în domeniul publicațiilor externe de genul de care vorbeam, în relații și comunicații libere, suple, rapide... Dar totul este încă o întreprindere de pionierat. Lucrările românești de teoria literaturii și de comparatistică în limbi străine, editate în străinătate în condiții uzuale se numără pe degetele de la o singură mînă. Dificultățile sunt mari și variate. Nu uitați însă un lucru: pentru prima dată critica, reflexia literară română încep — încearcă — și uneori — culmea! chiar și izbutesc — să iasă de bine de rău în lume. Acțiunea este un produs exclusiv al epocii noastre. În faza Lovinescu — Călinescu operația era de neimaginat. Dar istoria (literară) nu stă pe loc. Astfel de inițiative ar trebui deci stimulate, încurajate, organizate, pe scară largă. Pînă atunci, totul rămîne încă o aventură personală. Mă consolez cu ideea, în momente de mare optimism, că astfel de traduceri, imprevizibile, aventuroase, spontane, exotice etc. deschid, poate, un mic drum... Cine știe?

Viorel CACOVEANU

Admirația intelectuală

„Principiul și postulatul adevăratei critici e admirația; negația și severitatea îi sînt doar corolarul necesar". Cine ia cunoștință de o asemenea declarație, cu greu ar putea bănui că ea aparține lui Alexandru Paleologu, eseistul reputat tocmai prin deprinderea de a discuta, a ridica obiecții și rezerve, a pune sub semnul întrebării. Pare cel puțin curios ca un astfel de intelectual, pentru care îndoiala e tovarăș credincios, să așeze la baza criticii admirația. Probabil că el însuși va fi simțit aerul paradoxal al afirmației, de vreme ce în volumul din care am citat (**Ipoteze de lucru**) se grăbește să o întărească prin repetiție: „Ca artă, critica adevărată aceasta este: arta de a admira, arta de a provoca și de a aprofunda admirația". Că nu e la mijloc admirația în sensul atribuit de simțul comun, lesne convertibilă în entuziasm fără margini, de felul aceleia cuprinsă în strigătul „Avem un Hölderlin!", se poate vedea, printre altele, și dintr-un mic text, cules în același volum și consacrat lui Alexandru George. „Admirația — observă acolo Alexandru Paleologu — nu e posibilă fără luciditate critică, iar adevărata iubire trebuie să înfrîngă timiditățile și să treacă la ofensivă, altfel rămîne, cum se zice, «platonică»". Admirația criticului nu e, așadar, departe de a călătorului ce se bucură de diversitatea lumii fenomenale. Bogăția peisajului, jocul formelor și al culorilor, atent înregistrate, îl îndreptățesc să admire infinita imaginație a naturii. Pustiurile și fertilele păduri ecuatoriale, netedele bărăgane și crestele pierdute în nori îi provoacă, prin alternanța lor, entuziasmul. Cercetat în sine, deșertul e deprimant, dar în tabloul general își are locul necesar, sporind prin contrast prețuirea pentru zonele invadate de vegetație. Critic veritabil e, dacă am înțeles bine, acela care vede amănuntul integrat în ansamblu, avînd limpedea conștiință a funcționalității lui. Aidoma lumii reale, lumea literaturii e un cosmos, a cărui fiecare parte răspunde imperativului necesității. Criticul e chemat să pună în lumină funcționarea legilor universale în strictă fenomenalitate. Asta și făcea Alexandru Paleologu în **Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu**, citea o operă din perspectiva modelelor eterne. Bineînțeles că, în atari condiții, delimitarea, rezerva, obiecția devin aproape obligatorii. Ele nu afectează organicitatea lumii artistice, ci abia o fac mai pregnantă. Scrierile considerate slabe ale lui Sadoveanu sînt lăsate deoparte în chipul cel mai firesc, iar selecția drastică, în loc să afecteze consistența întregului, o sporește prin degajarea porțiunilor într-adevăr substanțiale. În acest dens eseu se vădește mai bine decît oriunde într-altă parte a scrisului lui Alexandru Paleologu rostul constructiv, fundamental constructiv, al delimitării. Se cade a adăuga, în favoarea înțelesului pozitiv al severității și al negației, că ele reprezintă omagiul intelectului față de acele produse ale spiritului recunoscute ca autentice. A le lua în serios, a le supune dezbaterii, a le cîntări cu balanța rezervată îndeobște ideilor proprii implica o adeziune de fond mai puternică decît dezacordurile într-o privință sau alta. Celebra **Despărțire do Noica** a eseistului nostru, pe seama căreia a curs atîta cerneală biliară, se cădea dar tratată ca o manifestare a solidarității și atașamentului. Printre rîndurile preapline de observații, trecea un curent de adeziune mai trainică decît toate laudele exagerate aduse filozofului din snobism. Noi nu prea facem deosebire între prețuirea intelectuală, ce poate merge pînă la dezacordul fățiș, și lauda de cuvinte, convențională cu toată aureola ei superlativă, părîndu-ni-se normal ca cea dintîi să îmbrace exclusiv stereotipele și, în fond, impersonalele haine ale celei de a doua. De aceea, echivalăm cu ușurință observația, îndoiala, delimitarea cu des-ființarea, suspectîndu-le de intenții demolatoare. A prețui, a admira, a iubi nu înseamnă însă și a tolera, a menaja, a încuviința. Acceptarea fără nuanță, ocolirea dubiilor (și orice om care gîndește le are) îmi par mai degrabă ireverențioase decît exprimarea lor cu deplină franchețe. Cînd ne vom deprinde în fine cu gîndul că observația, amendamentul, discriminarea nu sînt expresii eufemistice ale injuriei, rostul criticii ni se va înfățișa în deplina lui mărețiie.

Alexandru Paleologu aparține unei generații de intelectuali ce s-a dorit cît mai autentică. În pofida unor prejudecăți constrîngătoare, deformatoare, omul trebuie să fie el însuși în actele sale. O franchețe șocantă, o „impudoare" a rostirii gîndului nealterat de convenții disting începuturile acestei generații, care și-a asumat responsabilitatea discutării cu o libertate puțin obișnuită pînă atunci a majorității noțiunilor și conceptelor în circulație. Ideile morale, sociale, artistice s-au pomenit, scuturate de praful automatismelor. Ingenuitatea, sinceritate, eroarea chiar au fost reașezate în rîndul însușirilor umane definitorii. Eseiști cu toții, apărîndu-și adică libertatea spiritului de balastul informației, acești intelectuali au socotit de datoria lor nu doar să primească gîndurile înaintașilor, dar să și gîndească ei înșiși. Departe de a inhiba prin prestigiu cugetarea, moștenirea trecutului tocmai izbutea să o stimuleze. Faptul că Alexandru Paleologu a fost așezat mai ales în descendența lui Paul Zarifopol nu trebuie să mire. Căci Zarifopol poate fi considerat un părinte spiritual al tinerilor deceniului al patrulea. Un părinte, ce-i drept, refuzat într-o primă instanță, ca în mecanismul afectiv descris de Freud, înconjurat așadar cu o nemărturisită admirație. Oricum, experiența autorului „ideilor gingașe", în centrul căreia stă lupta împotriva simțului și a locului comun, a deschis drumul. Tot ce se poate ca atunci diferențele de metodă să fi fost mai frapante decît afinitățile. Însă acum, după o jumătate de veac, ultimele ni se impun cu puterea evidenței. Să nu uităm, apoi, că Alexandru Paleologu a scris cîteva pătrunzătoare eseuri despre Zarifopol, descifrînd în lucrarea acestuia o sumedenie de puncte în care îl simte aproape. Iar cel mai important îmi pare acela referitor la datoria minții de a gîndi de una singură. Mai puțin pedant decît ilustrul predecesor, Paleologu are însă întreagă dezinhibarea aceluia și prejudecata lipsei de prejudecăți în fața obiectului. Ceea ce nu vrea să spună că scrisul lui Paleologu e scutit de protocol. Dimpotrivă. Altfel cum ne-am explica împrejurarea că distincțiile lui Zarifopol mai șochează și azi, pe cînd cele ale contemporanului nostru sînt primite cu bucurie, aproape cu recunoștință? E, în textele lui Paleologu, un soi de complicitate cu cititorul, o minare a lipsei de pretenții ce îndulcesc marginile celor mai aspre judecăți și sting din fașă posibilele nemulțumiri. El nu e strălucitor doar în finețea disocierilor, dar și în rarisima aptitudine de a da credibilitate pînă și ideilor inacceptabile, repede îmbrățișate și purtate în chip de stindarde de chiar persoanele recunoscute a avea opinii de semn contrar. Greu de zis ce i-a convins peste noapte: logica argumentării, lunecînd pe nesimțite în cîmpul sofisticii, ori eleganța aparent nevătămătoare a spunerii. Pentru amatorii de spectaculos, Alexandru Paleologu este un permanent motiv de fascinație, căci le oferă de-a gata o mulțime de judecăți neconformiste, paradoxale, ce fac bună impresie în discuțiile de salon. Pentru cei interesați de ceea ce se găsește la rădăcina acestor judecăți inconfortabile, el e, în schimb, o permanentă invitație la cîntărirea lucrurilor cu mintea proprie. Căci asta se află la sursa lor: o inteligență în plin exercițiu al funcțiunii. Nu contează dacă-i acceptăm sau nu părerile. Esențială rămîne acțiunea lor stimulatoare, aptitudinea de a pune în mișcare gîndirea, obligînd-o să se pronunțe. Născute dintr-un activ spirit de contradicție, cum ar lăsa ele indiferent tocmai spiritul de contradicție ce moțăie în fiecare dintre noi? Nu-i vom aduce de aceea afrontul de a pretinde că-i împărtășim toate afirmațiile. Ar fi ca și cum i-am nega și ne-am nega funcțiunea liberului arbitru. Dar îi împărtășim în totul nemulțumirea dinaintea ideilor obosite, sleite și, totuși, perpetuate din comoditate, alergia la banalitatea pretențioasă. Împărtășim spiritul niciodată satisfăcut de opinia comună, clișeizată, capabil să se scuture măcar în parte de prejudecăți și să reflecteze de unul singur la mișcătoarele adevăruri.

Adrian OPRINA

Școala melancoliei

De la o vreme sunt tot mai convins că disperarea nu e deloc productivă. Afirmația poate șoca. Nu sunt atîtea opuri dedicate stărilor „nocturne"? Și atît de puține care să trateze despre fericire? Fericirea s-a cam demodat; și nu sunt chiar rari cei care numai la auzul termenului strîmbă din nas. Dar starea aceasta fulgurantă, ce ne atinge din cînd în cînd (și e bine așa!), presupune și „treceri prin întuneric" și „praguri" și descinderi **ad inferos**. Fără toate acestea n-am învăța s-o percepem.

Alexandru Paleologu a scris în cîteva rînduri despre **fericire**. Cine este cît de cît în temă cu biografia moralistului i-ar putea pune sub semnul întrebări sinceritatea. Sau, caz la fel de probabil, ar putea invoca un fel de „ne-simțire" (termenul aparține chiar lui A. P.), o lipsă de atenție, poate, în fața mizeriei morale sau maculării. Nu afirma Cioran despre gînditorul de la Păltiniș că este inapt să perceapă răul? De ce n-ar fi și Paleologu la fel? Mărturisesc neted că o vreme l-am „suspectat" de această „infirmitate". Nu-l vedeam tulburat de problemele zilei. Mi sa părut prea senin. Mai ales că autorul **Spiritului practic** nu-l gustă, dacă nu mă înșel, pe Kierkegaard, în a cărui metafizică vede, probabil, o bufonerie a deznădejdii. L-am și „întrebat" într-un eseu mai vechi asupra acestei ciudate idiosincrazii. Indiferența față de clipa ce repede e, nu-i așa?, vinovată. Însă eram în greșeală. Că nu-l prizează pe filosoful danez nu-i o dovadă a neimplicării în „secol". Cine a scris cu atîta finețe despre Dostoievski poate fi absolvit de acuză. Angajarea morală nu se proclamă. Despre unele lucruri poți scrie și indirect. Dar la eseul despre romancierul rus voi reveni.

Viclenia destinului — și am cam început să știm ce-i „destinul" — a făcut ca Paleologu să fi cunoscut și „tenebrele". N-a ieșit din această redutabilă înfruntare încrîncenat. A devenit, cu vorba sa, „efectiv și conștient o ființă nouă, purificată". Cel ce îndeamnă să nu ne ferim de buna dispoziție, nici de banala fericire, știe bine ce spune. Buna dispoziție nu e de prost gust, cum se crede. Și nu e la îndemîna fiecăruia. Oricît de curios ar putea să pară, în spatele acestei dispoziții senine se află o filosofie, adică un mod aparte de a-ți administra existența. Nu una sprijinită pe **amor fati**, de vreme ce Alexandru Paleologu a scris cîteva rînduri excelente despre libertatea care **se asumă**, nu se așteaptă: „libertatea autentică **ți-o iei**, nu o capeți de-a gata". Faptul, nu chiar atît de condamnabil cum credeam, că nu-i place metafizica lui „timor et tremendum" e, în definitiv, chestie de opțiune nu atît teoretică (ideea netrăită e falsă) cît **vitală**. Poate că va fi fiind o carență a sa, cine știe... Dar n-are nici un rost să-l iei din scurt, cum îi **place** să spună, de ce-i exclude dintre filosofi pe un Șestov sau un Berdiaev. Kierkegaard rămîne un mare filosof și fără asentimentul lui Paleologu, eseistul o știe mai bine. Cum Jaspers, „platul" Jaspers, care-l întreba pe Heidgger ce părere are despre Dumnezeu, rămîne unul aproape la fel de important în pofida repetatelor șicane nicasiene. Acestea sunt în fond chestiuni neesențiale. Am repetat niște întrebări de demult tocmai pentru că între timp am aflat singur răspunsul, un răspuns provizoriu desigur. Și el se află întreg în fraza cu care am început. Dacă disperarea îmi pare vădit neproductivă asta se datorează și paginilor lui Alexandru Paleologu: mai ales **refuzurilor** în materie de cultură. Dar și preferințelor sale. Rîsul nu este întotdeauna și neapărat un semn de neimplicare sau o complicitate cu răul. Cît despre disperare ea poate fi și trucată.

Să venim și la Dostoievski. Nu bolnavul, tulburele „om din subterană" este autorul marilor romane. Va fi fiind viziunea autorului una nocturnă, dar ea nu e mai puțin una a limpezimii și împăcării. Vor fi descriind paginile sale niște „coborîri în infern" (și **Idiotul** poate fi aici un bun exemplu). Însă scriitorul acesta **clar-văzător** (ceea ce-i altceva decît „profetic") a străbătut și el o „alchimie a existenței". Magma amestecată a ființei sale a parcurs toate stadiile pînă la acea luciditate maximă, care singură face posibilă **construcția** unei capodopere. Firește și opțiunea etică la care am făcut deja aluzie. Am rezumat de bine de rău unul din cele mai interesante eseuri, adunat în **Ipoteze de lucru.** Poate că în problema ce ne concernă nu e argumentul cel mai nimerit, Dostoievski nefiind deloc „nihilistul" văzut de Șestov, nici vreun infirm moral, cum am mai citit uneori. Percepția răului era depășită la el de o puternică și întăritoare credință în Bine. Oricum, nu pe negație și pesimism se reazimă opera sa. Poate că în textul său Paleologu a apăsat prea tare unele accente. Tot ce-i posibil. Dar interpretarea sa e absolut verosimilă.

Toate aceste opinii în răspăr sunt mai degrabă, așa cum spuneam, consecința unei filosofii proprii decît a vreunei vicioase plăceri de a întoarce mereu locurile comune pe dos. N-a adus chiar Paleologu un neașteptat elogiu locului comun? Paradoxele sale vin dintr-o particulară apercepție a „păcatelor" gîndirii de obște. La aceasta au contribuit toate acele experiențe și traume pomenite mai sus. Din bezna lor a ieșit moralistul
Paradoxele sale vint dintr-o particulară apercep-
amor, bunătate și, mă repet, fericire. Alexandru Paleologu a scris o carte fundamentală despre Sadoveanu, un spirit afin. A părăsit-o o vreme pentru a-și scrie memoriile. Cîteva fragmente din **Școala melancoliei** m-au făcut să nu mai regret că și-a lăsat baltă proiectele „literare". Paginile aparțin unui mare scriitor și, implicit, unei conștiințe...

Valeriu GHERGHEL

O punte între două culturi

Acum mai bine de un veac și jumătate, un punct anume din programul **Daciei literare** solicita dezvoltarea creației literare originale și măsuri prohibitive împotriva traducerilor, nu întotdeauna de cea mai bună calitate, ce păreau a invada piața literară ce începuse să se înfiripe în Principate. „Traducțiile nu fac o literatură", se spunea acolo, și nu întrutotul fără temei. Dar ceea ce este acceptabil pentru o literatură aflată la tinerețea procesului său de modernizare nu mai este și pentru o literatură matură și bine structurată. De altfel, mutațiile produse în cîmpul literar (și, în general, cultural) în toată perioada de conturare a profilului său modern au fost însoțite de o sporire mereu accelerată a ponderii traducerilor în cuprinsul activităților specifice ale acestui cîmp. S-ar mai putea adăuga, de altfel, că procesul de deschidere către întreg spațiul cultural universal este, probabil, la fel de vechi cu amintitul îndemn protecționist. Mă refer, între altele, la vastul proiect de bibliotecă universală gîndit de Heliade Rădulescu, plan ce avea menirea de a împămînteni marile valori ale literaturii universale din toate timpurile. Totodată, mi se pare demn de semnalat că aproape toți marii scriitori români, de la Heliade și Negruzzi, și apoi de la Maiorescu, Eminescu și Coșbuc, s-au exercitat și în arta traducerii. În fond, traducerile sînt cele ce asigură, în mod precumpănitor, circulația valorilor spirituale ce se încorporează în texte tipărite, ele constituind un fel de „sistem circulator" al „corpului cultural". Realizînd adevărate punți între multiplele culturi, traducerile au contribuit decisiv la conturarea concepțiilor despre **Weltliteratur** și despre „cultura planetară".

Dată fiind enorma lor importanță în constituirea, pe de o parte, a **patrimoniului cultural comun** al umanității, și, pe de altă parte, a posibilităților de a participa la **dialogul culturilor**, toate marile culturi au dat activității de traducere atenția cuvenită apropiindu-și, unele cu un secol în urmă, **corpusul de texte fundamentale** începînd cu cele antice — greco-latine, dar și orientale —, astfel încît acum își permit „ținerea la zi" a corpusului, nuanțări și noi versiuni. În cîmpul nostru cultural, în ultimel două-trei decenii excelente culecare de elaborare a unor planuri de traducere, concepute în funcție de criterii axiologice, disciplinare, tematice și geografice destul de precis conturate, menite să contribuie la alcătuirea unui asemenea corpus și „pre limba noastră". Nu aș încheia aceste considerații introductive fără a aminti că, în afara **Editurii Univers**, specializată în traduceri, alte cîteva colecții de prestigiu au un rol hotărîtor în această privință: „B.T.P." la **Editura Minerva**, „Clasicii filosofiei universale" și „Bibliotheca Orientalis" la **Editura științifică și enciclopedică** etc.

În ce privește poezia, în afara volumelor „de autor" dedicate celor mai importanți poeți din toate timpurile și din toate ariile culturale, de un folos inestimabil în orientarea marelui public s-au dovedit a fi antologiile. Au apărut în ultimele două-trei decenii excelente culegeri dedicate poeziei latine și grecești clasice, romantismului german, dar și poeziei moderne americane, franceze, spaniole, chineze, sud-americane, ruse, poloneze, unele arii culturale beneficiind chiar de mai multe antologii realizate de traducători diferiți.

Cele scrise pînă aici nu au alt rol decît acela de a permite situarea admirabilei antologii realizate de Marin Mincu — **Poeți italieni din secolul XX. De la Giovanni Pascoli la Valerio Magrelli** — în cadrul unui efort general, antologie apărută anul trecut sub auspiciile editurii **Cartea Românească.** Marin Mincu mi se pare a fi unul dintre autorii-traducători care au înțeles cel mai corect rolul traducerii de „punte între culturi", și a înțeles cu atît mai bine acest lucru cu cît activitatea sa se desfășoară, spre deosebire de cea a majorității traducătorilor, în ambele sensuri. Beneficiind de o poziție bine conturată în interiorul ambelor cîmpuri literare între care inter-mediază, în ultimii 10—15 ani, acest autor a făcut pentru cunoașterea lor reciprocă deosebit de mult. Înfăptuirile sale de aici fiind mai bine cunoscute de cititorul român, voi puncta cîteva din principalele sale realizări din spațiul cultural italian. Astfel, în 1980, în celebra colecție „Universale Economica" de la Feltrinelli Editore din Milano, a publicat **Poesia romena d'avanguardia** (în colaborare cu Marco Cugno), desigur cea mai masiva ieșire în lume a avangardismului poetic românesc de la Urmuz la „generația războiului". Au urmat **Mito — Fiaba — Canto narrativo. La transformazione dei genri letterari** (Bulzoni Editore, Roma, 1986: cu aplicații pe folclorul românesc și excelente transpuneri în italiană a textelor comentate), **Mircea Eliade e l'Italia** (în colaborare cu Roberto Scagno, Jaca Book, Milano, 1987), precum și volume cu traduceri din Nichita Stănescu și Marin Sorescu, și asta fără a mai aminti propriile sale volume de versuri publicate în italiană. În acest ansamblu de acțiuni menite să facă mai bine cunoscută în lume cultura românească, un loc aparte mi se pare a ocupa **Nuovi poeti romeni** (în colaborare cu Marco Cugno, Vallecchi Editore, Florența, 1987), antologie situată oarecum în continuarea celei dedicate avangardismului și, totodată, aflată în raport de reciprocitate cu cea de care ne ocupăm în articolul de față.

Poeți italieni din secolul XX se deschide cu Giovanni Pascoli (n. 1855) și se închide cu Valerio Magrelli (n. 1957), iar de-a lungul creației lirice a patruzeci și șase de autori mi se pare a realiza o imagine convingătoare asupra poeziei italiene din ultimul veac, atît în ceea ce privește principalele curente și orientări, cît și marile personalități care le-au ilustrat. De la decadentism la ermetism și de la futurism la **I Novissimi** și la cei care le-au urmat, în directă polemică și desprindere, avem în peste șase sute de pagini o „istorie vie", pentru că excelent ilustrată de antologator, a poeziei italiene din cursul ultimului veac. Faptul că autorul încearcă să cuprindă toate orientările majore ale poeziei peninsulare nu înseamnă însă și eclectism, nici absență a unei idei directoare. În fond — și după propria sa mărturisire din **Prefață** —, în alcătuirea antologiei sale, Marin Mincu nu a pornit la întîmplare, nici de la autorii vechi către cei mai noi, ci exact invers: **lectura** noastră s-a structurat **à rebours**, de la cei mai recenți (mai tineri) poeți către curente și orientări (și implicit către reprezentanții lor) din ce în ce mai îndepărtate, ca-ntr-un **tunel al timpului poetic**, pînă la Montale și Dino Campana, pînă la Marinetti și Corrado Govoni", iar linia călăuzitoare în funcție de care și-a construit antologia (căci e o construcție) este de găsit în ceea ce Leopardi numea „sporirea vitalității", adică ancorarea poeziei italiene în real și distanțarea față de orice metafizică dogmatică. Foarte fin observator al fenomenului liric peninsular, Marin Mincu sesizează că această „probă a realului" este trecută chiar și de autorii aparținînd școlilor ermetice (cea milaneză, începînd cu Montale, și cea lombardă, a lui Sereni și Raboni). Poet el însuși și critic de o remarcabilă mobilitate intelectuală, Marin Mincu sesizează că nu poate exista o desprindere completă a poeziei de metafizică, iar particularitatea esențială a poeziei italiene a veacului o constituie completa ei înstrăinare de orice formă de dogmatism metafizic, nu de metafizică în sine.

Cuprinzînd în selecții satisfăcătoare și cantitativ majoritatea marilor nume ale poeziei antologate, de la D'Annunzio la Ungaretti, de la Marinetti la Pasolini și de la Montale la Pavese sau Sanguinetti, antologia propusă de Marin Mincu, se distinge și prin cele cîteva „surprize" pe care ni le provoacă. În fond, unul din criteriile de evaluare pentru orice întreprindere de acest fel este oferit de echilibrul dintre ceea ce este știut sau bănuit dinainte și ceea ce este surprinzător pentru cel care citește. Pentru majoritatea cititorilor, care, prin firea lucrurilor, nu sînt italieniști, cîțiva din autorii selectați vor constitui, desigur, revelații absolut neașteptate. Și nu este vorba doar de autori apăruți în ultimul deceniu, dar și de unii care au scris în prima jumătate a secolului, pînă acum necunoscuți marelui public românesc, chiar și fracțiunii sale socotite îndeobște cultivată. În ce mă privește, cea mai semnificativă (și plăcută!) surpriză mi-a fost provocată de Dino Campana (1885—1932), autor cu o biografie extrem de mișcătoare, oarecum asemănătoare celei a lui Mihai Eminescu, din ale cărui **Canti orfici** (1914) citez, în versiunea lui Marin Mincu, poemul **Vitralii**: „Seara fumegoasă de vară / Din geamuri înalte joacă

(continuare în pag. 11)

Liviu ANTONESEI

Sfîrșit de secol

Umbra avionului

În romanul *Cetatea* al cunoscutului scriitor albanez Ismail Kadare, o oștire turcească de șaptezeci de mii de oameni, condusă de Tursum Tund jasllanpașa, încearcă să cucerească o cetate albaneză (ne aflăm în evul mediu). Sforțările sînt uriașe, de durată și pînă la urmă eșuează. Comandantul turcilor se sinucide.

În descrierea asediilor repetate, ostașii albanezi, apărători ai cetății *nu apar niciodată*. Pot fi văzuți, cel mult, ca niște siluete îndepărtate sus, pe ziduri. Scriitorul se comportă ca un reporter de război aflat în tabăra turcească. Ni-i prezintă pe turci, ne înfățișează modul lor de viață în corturi, ne povestește întîmplări cu ei, ne face să-i simpatizăm sau să-i admirăm pe unii și să-i detestăm pe alții, dar despre albanezi vorbește numai aluziv, reproducînd zvonuri în legătură cu ei, dîndu-ne de înțeles că ar fi vorba de un popor misterios, cu inepuizabile resurse.

Deci: un scriitor albanez, mare patriot, dedică o carte eroismului poporului său, iar în această carte nu apare nici un albanez. O carte despre eroismul albanez în care ni se înfățișează exclusiv turci! Este un truc literar de mare efect.

Pe albanezi îi sesizăm doar indirect, prin furia, deznădejdea și teama pe care le provoacă turcilor. Este ca și cum ne-am afla pe o cîmpie, am auzi un zgomot de motor undeva, sus, în cer, și, neavînd curajul să ridicăm privirea, am vedea doar umbra uriașă a unei aeronave alunecînd pe pămînt.

Se sugerează astfel natura divină a celor care apără cetatea — doar se sugerează, fără să se alunece în zeificare. Această abținere de la glorificarea declarată a apărătorilor cetății, această subtilă tehnică a sugestiei aureolează cu adevărat pe eroii albanezi.

Ismail Kadare face totuși și o concesie concepției tradiționale potrivit căreia, în literatură, numai „declarațiile vorbește". Scriitorul albanez introduce din cînd în cînd în roman și un fel de „coruri" ale apărătorilor cetății — texte imnice redactate la persoana întîi plural și tipărite cu cursive —prin care aceștia își proclamă dragostea de patrie, spiritul de sacrificiu, înțelepciunea etc. Aceste încercări naive de mistificare sînt singurele care demistifică pe eroi, transformîndu-i — din fericire numai pentru cîte un moment — în portretele-robot specifice unei retorici patriotarde.

Impresia dominantă în timpul lecturii rămîne una de grandoare adevărată, neconvențională. Riscînd să fie acuzat de vreun critic obtuz că nu a adus în prim-plan și figurile unor compatrioți de-ai săi, Ismail Kadare și-a atins scopul — un scop mai important decît orice incomodități de moment — de a-și glorifica în mod real poporul, de a-l face iubit de către cititorii din întreaga lume. Întreprinderea lui, dusă în mod exemplar la bun sfîrșit, este plină de învățăminte pentru cine vrea să-și pună scrisul în slujba patriei. Ca și pentru cei care ,lipsiți de competența necesară, le explică scriitorilor cum anume să-și exprime patriotismul.

Alex. ȘTEFĂNESCU

Contexte

După 50 de ani

De curînd s-a împlinit o jumătate de veac de la apariția, la Iași, a revistei Jurnalul literar. Intîiul număr, pe a cărui primă pagină directorul ei, G. Călinescu, expunea ambițiosul program al unei publicații de critică și istorie literară, care constituia o premieră în cultura românească, apărea la 1 ianuarie 1939. În articolul-program, Cuvînt pentru început, criticul își exprima dorința de a face o gazetă de informație literară precum Les nouvelles littéraires în Franța și Il Marzoco în Italia. Intenția lui G. Călinescu era de a da o nouă direcție: „Interesul nostru este de a da linii monumentale culturii încă fumegoase de peste un secol".

Jurnalul literar apărea într-o vreme cînd la noi se tipăreau, e drept, reviste de mare prestigiu și autoritate, dar și cînd răsărea aidoma ciupercilor după ploaie o mulțime de publicații-insignifiante, efemere. Mai mult, în Cuvîntul pentru început Călinescu observa: „Deocamdată avem reviste foarte frumoase dar una vie încă nu". Ce înțelegea criticul, scriitorul total cu „morbul gazetăriei în sînge" (cum îl caracteriza principalul său colaborator de la Jurnalul literar, regretatul G. Ivașcu) prin revistă vie o ilustrează însuși modul cum avea să fie conceput și scris săptămînalul de la Iași: o revistă format gazetă, cu o grafică sobră, scrisă cu talent și competență, aptă, pe deasupra structurii fixe, de a aborda cu promptitudine și suplețe actualitatea literară, facilitînd dialogul cu cele mai diverse categorii de public, confruntarea de idei și afirmarea talentelor tinere, în primul rînd a celor susținute, nutrite de o solidă cultură.

In numărul 2 al revistei, Călinescu semnează articolul De ce nu se citește?, continuîndu-și, astfel, implicit, expunerea programului. După ce afirmă că „o țară nu poate să-și îndreptățească existența fără cultură. Fără Racine, Molière, Hugo, Flaubert, Valéry, nimeni n-ar ține atît ca Franța să nu piară de pe lume", criticul dojenește pe intelectualul și, în general, pe cititorul român, pentru snobismul lor nu numai ridicol dar și dăunător în ordinea culturii noastre, a unei anumite conștiințe culturale: „Nu fiți așa de dificili cu compatrioții voștri cînd primiți cu atîta plecăciune pe scriitorii străini de a treia mînă care vin să-și vîndă orientalilor cărțile lor (a se observa tonul direct, cu inflexiuni heliadești — n.n.). Citiți românește chiar dacă pentru o carte bună ați cumpăra nouă proaste, căci dacă e adevărat că unui autor i se cere talent, e tot atît de adevărat că unde nu sînt cititori nu mai ești mîndru să ai talent". In același număr se deschide o amplă anchetă printre cititori. Chestionarul ilustrează în simplitatea și conciziunea lui, intenția unei testări. cît mai concludente. Se solicitau răspunsuri sincere, scurte (după ce se preciza: „Evitați anonimatul și arătați ocupațiunea") la următoarele întrebări: — „Ce autori români și ce cărți preferă și pentru care motiv? De ce nu le place cutare autor român, prețuit totuși de critică? Ce așteaptă ei de la o operă literară și de la o revistă?"

In numărul 7, într-un „Epilog la ancheta noastră", G. Călinescu publică o sinteză a rezultatelor investigației, consemnînd că au răspuns „în genere profesori secundari, studenți, funcționari particulari și de stat, publiciști provinciali, lucrători, elevi de liceu. Nici un medic, nici un inginer, nici un profesor unversitar". Sînt ordonate apoi preferințele, precizîndu-se: „Între aceste răspunsuri și între (sic!) criteriul nostru nu e nici o modalitate de contact" .Cîteva constatări de ordin general se impuneau: „Mai nimeni nu cere de la o carte emoție artistică pură"; „dușmănia pentru critică"; „Cititorul petrece rar cu ideile, citește rar o carte critică pentru frumusețea în sine a analizei și a sistemului. De n-ar fi manualul de școală, nimeni n-ar socoti pe Titu Maiorescu, literat". „Cu oarecare excepții — observă directorul revistei — cititorii au meritat încrederea ce le-am acordat-o. Le mulțumim!". Testul, așadar, s-a dovedit util. În treacăt fie zis, ceea ce îl va fi indignat cu deosebire pe Călinescu va fi fost, neîndoielnic, „dușmănia pentru critică".

Despre impactul revistei lui Călinescu asupra conștiinței contemporanilor ar fi foarte multe de spus. Ion Bălu nota, pe bună dreptate, în monografia sa consacrată lui G. Călinescu: „Continuînd o tradiție, Jurnalul literar este a cincea revistă apărută în capitala vechii Moldove, după Dacia literară, Convorbiri literare, Contemporanul și Viața românească, ce captează cu repeziciune atenția publicului cititor de pe întreg cuprinsul țării", el determinînd „o amplă efervescență". O atestă, între altele, și creșterile rapide de tiraj. Din păcate, vicisitudini de tot felul și, mai ales, norii negri ai istoriei, evenimentele tragice ale sfîrșitului deceniului patru au făcut ca săptămînalul de la Iași să-și înceteze apariția cu totul prematur.

Jurnalul literar din perioada ieșeană a activității lui Călinescu se înscrie, oricum, ca unul dintre cele mai importante capitole ale operei autorului Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent. De altfel, marele om era pe deplin conștient că momente de vîrf ale biografiei lui spirituale sînt legate de Iași: „Aici am luat eu doctoratul, aici mi-am început cariera universitară, aici am elaborat Istoria literaturii române și tot aici am tipărit Jurnalul literar ajutat de niștie tineri studenți vioi, dinamici și plini de entuziasm pentru cultură". E în aceste cuvinte mult mai mult decît o simplă, omenească, ușor nostalgică rememorare a unor trepte dintr-o „ascensiune" unică, irepetabilă; e un omagiu adus unui topos de adîncă spiritualitate, unui cosmos moral și intelectual.

Jurnalul literar se înscrie în rîndul celor mai însemnate reviste literare românești, cu toate că a avut o existență atît de scurtă. Săptămînalul apărut la Iași, în 1939, satisface în bună măsură exigențele cititorului de azi, răspunzînd astfel dezideratului formulat de însuși G. Călinescu în editorialul din numărul 34, intitulat Reîntoarcere „Rămînem îndărătnici în ideea că o revistă, chiar săptămînală, trebuie să înfrunte cu onoare judecata urmașilor, în bibliotecă".

După o jumătate de secol de cînd au fost tipărite, lectura celor 53 de numere ale revistei se dovedește a fi pasionantă. Este o adevărată experiență intelectuală. Marele critic a izbutit, și-a atins scopul fie și numai pe parcursul unui singur an.

Constantin COROIU

CRONICĂ LITERARA

O revelație: gazetăria lui Bolintineanu

„Minuni pe lumea asta nu văd a se mai face", declara poetul Alexandrescu și scepticismul lui nu era chiar lipsit de temei. Căci, manifestări specifice duratei mitice, „minunile" timpului măsurabil sînt doar roadele sublimei noastre ignoranțe. Ni se pare că știm totul și, ca urmare, orice fapt în stare să ne zdruncine suficiența îl trecem în categoria miracolelor. Necunoscutul e întotdeauna miraculos tocmai pentru că se sustrage cunoașterii. Nu mai departe decît în domeniul istoriei literare, pe care îl socoteam ferit de mari surprize, eventualele descoperiri reprezentînd, în cel mai bun dintre cazuri, mici piese de interes secund, capabile să nuanțeze imaginea încetățenită, nicidecum să o modifice din temelii, avem, iată, prilejul de a consemna o asemenea minune: publicistica lui D. Bolintineanu. Va rămîne probabil un mister cum de, un veac și mai bine, nimeni nu i-a acordat atenție. Nici Iorga, nici Călinescu, nici Cioculescu, nici atîția alții n-au amintit decît tangențial de gazetarul din Bolintin, preocupîndu-se exclusiv de producțiile poetului și ale prozatorului. La drept vorbind, nici aceștia **nu s-au bucurat de trecere în opinia critică**. Retorismul bătător la ochi al legendelor istorice, fără doar și poate că cele mai cunoscute dintre scrierile sale, și asta datorită manualelor școlare, nu putea conta pe adeziunea urmașilor lui Maiorescu, unanimi în a-i contesta talentul poetic, iar răzlețele încercări de descifrare a unor „sonuri moderne" n-au avut decît o limitată audiență și aceea orientată în sensul dovedirii subtilității exegeților. I s-a recunoscut, în compensație, lui Bolintineanu noblețea sentimentelor, ușurința versificării și oarecari disponibilități pentru proza de factură lirică, precum și darul observației, sporadic, în memorialele de călătorie, mod aproximativ elegant de a spune că ele prezintă un relativ interes documentar. Nu intră în obiectul acestor rînduri rediscutarea locului poetului **în mișcarea literară de la mijlocul secolului** trecut. Vreau să atrag, totuși, atenția asupra unui fapt ce ar trebui să ne dea de gîndit. Este vorba de Eminescu, a cărui prezență tutelară deformează percepția literaturii de pînă la el. **Sîntem obișnuiți a raporta totul** la Eminescu, supunîndu-i pe înaintașii săi la comparații de-a dreptul strivitoare. Probabil că, în absolut, o asemenea procedare își are justificarea ei. Dar, să nu uităm, Eminescu este, în toate sensurile, o excepție, un „accident" în cursul firesc al literaturii și e nepotrivit a-l lua drept măsură a lucrurilor. **Bineînțeles, că, pus în balanță cu** el, oricare poet de pînă la 1870 trebuie să se retragă rușinat. La fel de rușinați vor fi însă și cei contemporani lui ori cei aparținînd generațiilor următoare. Asta nu e valabil numai pentru literatura română. Dante e și el un astfel de accident, ce umbrește egal poezia de pînă la și de după el. Comparat cu autorul *Divinei comedii*, pînă și Tasso lasă impresia unui poet de serie. Ce vreau să spun? Că asemenea raportări la manifestările excepționale ale spiritului creator, realizate superlativ aproape indiferent de starea literară a momentului, nu dezvăluie nimic referitor la condiția reală a acestuia. Ele abia de scot la lumină unele amănunte ce par să vestească apariția geniului (sintagme, formule metrice etc.), cînd — de fapt — nici nu o pregătesc, nici nu o anunță. În ambianța poetică de pînă la Eminescu, **statutul lor e periferic, dovadă că nimeni** dintre contemporanii stricți nu a întrevăzut în ele posibilități de lărgire a orizontului poeziei. Abia existența lui Eminescu le-a adus în primul plan, augmentîndu-le pînă la dimensiuni pe care nu le avuseseră în realitate. O evaluare cît de cît corectă a poeziei preeminesciene (termen ce mărturisește o dată în plus deprinderea de a raporta totul la poetul național) e posibilă numai făcînd abstracție de Eminescu. Altminteri riscăm, pe de o parte, să le atribuim (din perspectiva lui Eminescu) intenții ce le erau străine și, pe de altă parte, să-i îmbrăcăm **cu orice preț în veșmintele ce le sînt** prea largi numai pentru a dovedi că nu li se potrivesc. Eminescu rupe, de fapt, firul evoluției poeziei române. Nu doar prin altitudinea cugetării și prin performanțele tehnice. El aduce cu sine o altă înțelegere a poeziei și a rostului poetului, realizînd prima revoluție a limbajului acesteia. Pentru poeții de dinaintea lui, poezia este un mijloc, un instrument, nicidecum un scop. De la Heliade și pînă la Alecsandri, poetul român crede în tranzitivitatea limbajului poeziei, destinate să comunice idei de interes obștesc, să mobilizeze conștiințele, să solidarizeze. De aceea, poezia lor e într-o asemenea măsură ideologică și moralistă. Conceperea artei în primul rînd ca responsabilitate civică explică și retorismul și **tonul apăsat pedagogic**. Cît privește imperfecțiunile, la care sîntem **azi atît de sensibili, transformîndu-le în veritabile** capete de acuzare, ele erau trecute cu vederea dacă mesajul versurilor ajungea la destinație întreg și nevătămat. Limpezimea gîndului civic, eficiența îndemnului, neechivocul moralei, rezonanța imediată a pildelor istorice invocate — iată rigorile poeziei! *Inter arma silent musae*, pretinde un adagiu. Dar nu e așa. Departe de a păstra tăcere, muzele continuă să cînte și în timpurile de cumpănă. Numai că melodia lor e simplificată pînă la a deveni ușor de memorat chiar și de un afon, iar versul, despodobit de frumuseți, dobîndește concentrarea și lipsa de relief a declarațiilor, eficiente în pofida inexpresivității. Revoluția, unirea și celelalte evenimente de mai mică însemnătate de pînă la 1866 i-au transformat pe poeți în gazetari și oratori. Ei scriu editoriale rimate și țin discursuri asemenea ca să impresioneze și să convingă. Adresîndu-se unui public nedeprins cu subtilitățile retoricii clasice, pînă și cei familiarizați cît de cît cu ele renunță în favoarea exprimării directe. Că limba nu-i ajută suficient tocmai pe acest plan al simplității și firescului, jucîndu-le cîteodată feste, că și modelele romantice urmate îi îndeamnă la exces și complicații pentru care nu sînt chemați, că înseși fierbințile împrejurări nu le dau răgazul necesar cizelării, obligîndu-i la promptitudine, sînt chestiuni ce ar merita o discuție aparte. **Evident rămîne faptul că** agitata viață românească de la mijlocul veacului al XIX-lea și-a pus amprenta asupra literaturii, determinîndu-i particulara fizionomie. După 1866, relativa stabilitate politică și economică a creat condiții propice revizuirii statutului poeziei și al poetului, care se poate întoarce, măcar parțial împăcat, la uneltele sale. Nu e defel o întîmplare că, de pildă, Alecsandri își scrie pastelurile acum și că ele atrag luarea aminte a opiniei publice. Două decenii mai devreme ele ar fi trecut nebăgate în seamă. Epoca și-a selectat poeții de care avea nevoie, poezia de care avea nevoie. Critica maioresciană însăși, bizuită pe ideea primatului esteticului în judecata de valoare, se afirmă și cîștigă teren tot acum, cînd împlinirea, fie și parțială, a idealurilor obștești lăsa omului răgazul de a contempla în tihnă frumusețile artei. Dacă hazardul ar fi plasat-o cu numai zece ani înainte, probabil că ecoul ei ar fi fost ca și nul. Încă o dată, aceste observații cu valoare de paranteză nu urmăresc în nici un caz a spori în chip artificial valoarea poeziei de pînă la 1870, fiind numai o invitație la mai adecvata ei judecare. Căci orice lucrare omenească trebuie privită nu doar din perspectiva tîrziilor noastre exigențe, dar și din aceea a obiectivelor pe care singură și le-a propus. Ba poate că dinspre acestea în primul rînd.

Întorcîndu-mă la Bolintineanu, pe care, la drept vorbind, nu l-am pierdut nici o clipă din vedere, fie-mi îngăduit să mă mai mir o dată de impardonabila uitare ce s-a așternut **asupra gazetăriei sale. Și este cu atît** mai însemnat meritul lui Teodor Vârgolici, alcătuitorul ediției de *Opere*, ajunsă într-un timp record (record prin comparație cu încetineala de melc ce caracterizează înaintarea altori ediții, cîteodată invizibilă cu ochiul liber), care readuce gazetăria poetului în circuitul public. Poate că n-ar fi fost de prisos ca, dată fiind calitatea excepțională a acestei publicistici precumpănitor politice, ce acoperă cu intermitențe perioada cuprinsă între 1848 și 1970, retipărirea ei să fie însoțită de un amplu studiu introductiv, care să reînvie ambianța momentului și să fixeze statutul vigurosului jurnalist în cadrul ei. Cum, pe de altă parte, n-ar fi fost poate inutil ca parcimoniosul aparat de note și comentarii să capete oarecare extindere, precizînd de fiecare dată circumstanțele în care Bolintineanu se pronunță într-o chestiune ori alta, atitudinile principalilor contemporani în aceleași privințe, reacțiile provocate de opiniile poetului etc. Oricum însă, publicarea acestei secțiuni de maxim interes din opera lui Bolintineanu constituie un act de dreptate și nu avem la **îndemînă suficiente** cuvinte potrivite spre a-i mulțumi editorului.

Gazetarul este o persoană ce discută public subiectele la ordinea zilei. Temele obștești **ale clipei sînt și temele lui. Reprezentant** al opiniei publice, o slujește credincios și-i apără interesele, cîteodată chiar împotriva ei însăși. Nu cunoaște mai înaltă datorie decît corecta informare a cititorului. Își propune a-i lămuri, pe cît posibil, implicațiile obscure ale evenimentelor, ajutîndu-l să dobîndească o imagine cît mai completă a lucrurilor. Dacă propune soluții, o face numai după amănunțita expunere a tuturor faptelor, iar soluțiile oferite trebuie să se ridice deasupra intereselor diverselor grupări și facțiuni, țintind apărarea intereselor generale ale societății și ale omului de rînd. **Într-o epocă de pionierat a gazetăriei române**, Bolintineanu face mari pași în direcția acestui ideal al profesiunii, prin sensibilitatea mereu trează în fața evenimentului, prin larga informație, prin democratismul convingerilor, prin independența judecăților, prin maturitatea opiniei, prin — nu în ultimul rînd — remarcabila limpezime și rigoare a articolelor. Cînd se va scrie o istorie a gazetăriei naționale, un substanțial capitol va trebui consacrat lui Bolintineanu, unul dintre primii noștri mari ziariști de vocație ce s-a îndeletnicit și cu literatura. Bolliac și Rosetti, spre a aminti alți doi gazetari proeminenți din epocă, sînt, și în pagina de ziar, oratori, întrebuințînd mijloace mai adecvate contactului nemijlocit cu publicul. Dacă foaia de jurnal ar putea reproduce nu doar cuvintele, dar și inflexiunile vocii, ritmul vorbirii și pauzele, mimica feței și mișcările mîinilor, atunci efectul intervențiilor lor ar fi și azi imens. Văduvite însă de aceste decisive amănunte, ele lasă la vedere mai ales retorismul excesiv al unor temperamente ardente, ce-și exprimă **buna credință în forme** hiperbolice. Deosebitul talent al lui Bolintineanu stă în adecvarea la posibilitățile literei tipărite. Nu-i lipsesc nici lui accentele patetice, directele adresări către inima simțitoare a cititorului. Dar și le controlează. Știe că inflamările afectelor durează puțin și, ca urmare, preferă să se adreseze mai cu seamă rațiunii și bunului simț. Pînă și atunci cînd polemizează nu-și pierde cumpătul, ci — precizînd din capul locului obiectul litigiului — argumentează cu răbdare și calm. Gazetarul Bolintineanu nu e spectaculos, nu vrea să-și amețească publicul prin bruște răsturnări de perspectivă. Preocupat să-i furnizeze o exactă informare, să-l ajute — în baza ei — a opta într-un sens ori altul, se mulțumește doar să fie temeinic și convingător.

Îmi vine foarte greu să aleg din multitudinea articolelor cîteva mici fragmente cu putere de exemple. Întîi, pentru că decupajele nu probează nici în jurnalistică mare lucru. Trebuie să urmărești întregul fir al textului pentru a-ți face o părere asupră-i. Apoi, deoarece la Bolintineanu nici măcar un articol întreg nu e pe deplin edificator. Mai toate marile probleme (unirea, alegerile, programul de reforme al domnitorului Cuza, chestiunea țărănească, separația puterilor în **stat, legislația, administrația etc.) sînt tratate în lungi seriale, întoarse pe toate fețele**, covîrșite literalmente de dovezi istorice, politice și economice, reluate, amplificate, rezumate. Prefer, de aceea, să scot cîteva mostre din articolele tratînd unele aspecte ale culturii, relevînd pozițiile sale de o nestinsă actualitate. În octombrie 1859, la cîteva luni după dubla alegere a domnitorului Cuza, el cerea preocupare din partea guvernului pentru soarta literaturii și a științelor. Nu simplă privire binevoitoare, ci susținere materială: „Statul cheltuiește mii de ducați cu lucruri de interese secundare. Pentru ce **nu va cheltui asemenea pentru încuragiarea** literaturei, științelor și junilor lor preoți? Ca să ajungem acolo ne trebuie oameni în toate speciile de cunoștințe!" Cînd, opt ani mai tîrziu, libertatea presei e amenințată, Bolintineanu reacționează imediat, citînd din Canning, Constant, Jules Simon, Laboulaye, **Napoleon, Camil Jordan și Royer Collard**, unanimi în recunoașterea dreptului la liberă opinie al gazetarului, și-și avertizează contemporanii asupra consecințelor unor eventuale încălcări ale privilegiilor presei de către autorități: „Veți ajunge să faceți ca presa să nu poată a se mai strecura decît prin finețe și întorsături fanariotice de cugetări și expresiuni, ca să se ferească asupra vorbelor și să năbușească zborul inspirațiunilor, să sacrifice interesele libertății și ale adevărului la interesele personale, la temerea de a nu fi lovită; să treacă peste interesele publicului, demnitățea țărei, să treacă peste abuzurile de putere, ca să nu fie dată în judicată; jurnalul să-și mință lui însuși și să mință țărei, înlăturînd adevărul care l-ar duce dinaintea tribunalului, într-un timp cînd judicătorii priimesc cu sutele, de la ministru, moartea civilă, dacă nu sunt din clică. Să nu mai caute un jurnal a convinge, a lumina, ci să caute a se ghici ce a voit să zică, ca în timpii cînd numai prin chipul fabulei să putea spune un adevăr. Să nu mai răspunză cu opiniunea; scriitorul să se facă cenzorul său, să scrie cu butucul de mînă, să-și modereze spiritul, să-și viclenească critica, să se facă un eco slab și amorțit al sentimentelor învinse și tîrîte". Starea învățămîntului rural îi prilejuiește reflecții dureroase, la finele cărora propune nu doar obligativitatea instrucției, dar și măsuri punitive **„pentru părinții și pentru primarii și pentru prefecții neîngrijitori" (decembrie 1867)**. Ca să susțină trebuința elaborării unui dicționar de către proaspăt înființata Academie, **informatul și meticulosul jurnalist trece în** revistă preocupările lexicografice ale popoarelor **europene, din antichitate și pînă** la zi. Definiția dicționarului merită citată: „Dicționarele sînt arhivele limbelor. Un dicționar nu dă nici știința, nici geniul, nici talentul dar trebuie el să fie cheia, căci el te duce la proprietatea vorbelor, sau arătînd deosebitele însemnări ale vorbelor, sau arătînd **întrebuințarea ce s-a făcut și ceea ce** are să se facă". Și n-am spus nimic despre serialul **Poezia română în diverse epoce**, succintă excursie în istoria poeziei noastre de pînă atunci, cu multe judecăți neatinse de vreme, nici despre prefața la culegerea de poezie populară întocmită de Alecsandri, laudă a spiritului creator național. Voi reproduce, în încheierea rîndurilor de față, menite să atragă atenția asupra acestei ediții cu adevărat revelatoare, un scurt pasaj ce se referă la funcțiunea culturii în viața unei nații: „Aceste cîntece naționale poporane, pentru noi prețuiesc mai mult decît domenele statului. **Și numai ministrul Finanțelor** poate să cugete altfel. Ele sînt averea morală a națiunii. Dacă vreodată lumea streină s-ar pune să studie pe români, cel dintîi lucru ce ar voi să afle ar fi neapărat starea lor intelectuală. Autorii români, cei destinați să treacă printre secolii ce au să vie, vor trăi prin numele lor pe cît va trăi România, limba ei, literatura ei, și vor face lauda națiunii, alături cu domnii și eroii cari au luptat pentru mărirea românilor. Dar ca să ajungă acolo, noi o repetăm: **să cere a crea.** Sub acest punct de vedere, cîntecele poporane vor trăi".

Al. DOBRESCU

Dimitrie BOLINTINEANU, **Opere, X, Publicistică, Ediție îngrijită, note și comentarii de Teodor Vârgolici, Editura Minerva, 1988.**

actualitatea

Cartea de poezie

Cărți de poezie

Constantin Dumitru a făcut mulți ani publicistică (inclusiv la revistele studențești ieșene „Alma mater" și „Opinia") înainte de a se înfățișa cititorului ca poet. Ziaristica n-a lăsat nici o urmă în poezia sa: deși atît de la modă notarea crudă a cotidianului nu-l atrage, nesemnificativul, detaliul nu prezintă pentru el nici un fel de fascinație. Am putea bănui că ziaristica nu numai că nu l-a făcut să se apropie de acest mod de a vedea lumea ci, dimpotrivă, l-a îndepărtat de el, călăuzindu-l către o poezie cu adevărat... poetică. Atenția autorului e atrasă de problemele majore, comentate cu gravitate, cu înclinație vădită către un stil romantico-filosofic. „Iată imaginea-n care pururi se scaldă / rîul ce numai o dată ne leagănă pașii / apa în freamătul căreia a doua oară nu se mai poate / să ne petrecem botezul / Iată vă spun șarpele îmblînzit / strecurîndu-se rece printre poeme / înghițind plictisit filosofice tomuri / dormitînd cu burta plină de fraze / Iată carnea sa tresărind / pumnul de proteine aburindu-și misterul..." Discursul poetic e încărcat, baroc. Din tendințele mai noi se distinge un fel de foarte bine temperat suprarealism. Constantin Dumitru nu are prea multe în comun cu autorii ultimei (ultimelor?) promoții. Ironia, ludicul, dezinvoltura, derizoriul îi sînt străine, cum spuneam, și pentru că autorul pare format, puțin permeabil la „ce se poartă". El e mai aproape de modul de a scrie al autorilor din anii '70. Poezia incumbă pentru aceștia un protocol, o solemnitate, o etichetă, în fața ei poetul nu se poate prezenta în uniformă de campanie și nici lipsit de anumite bune maniere. „Doar gestul negrăit în întîmplări se-ntunecă / sorgintea lor sporind / mai descifrează cumpăna uimirii / cum le-am trăit pe firul de nisip / nu e planetă să le risipească / Aceasta este starea de credință / blîndețea sa mai zămislește semne / ascunde plînsul încă unei lumi / Visînd la sine însăși în eternitate / clipa-monadă se prelinge hohotind". Poezia devine o cascadă de imagini, de sintagme „poetice", parcă ar vrea să nu mai dea răgaz cititorului să respire, să evalueze logica succesiunii sau, în cele din urmă, ceea ce autorul are într-adevăr de spus: „Cum doar întîmplările-și petrec neființa / putredă / teama lor încremenește-n uitare / nedumerirea ierbii îmbobocind / taina caldă-a tăcerii / Poate că oasele nopții se frîng în priviri / se strîmbă osia lumii-n cuvinte / suspină tot mai aproape / zarea iluziei / devorînd planeta și-mbrățișînd / coapsele timpului". Strict, „protocolul" nu lasă să străbată pînă la noi decît prea puțin din personalitatea autorului. Semnificativ e că din această poezie aproape lipsește elementul erotic. Atunci cînd aglomerarea discursivă nu mai copleșește descoperim destul de clare obsesii existențiale. „Cum să așezi piatra aceasta cu fața adevărată spre tine / zidul pe care l-a sprijinit cum să-l pui / stavilă morții / vine ploaia și-ți spală întrebările / mîinii cu care mîngîi țărîna i se văd oasele". Poezia lui Constantin Dumitru își asumă marile întrebări asupra universului: timpul, moartea, sensul vieții, singurătatea etc. se încrucișează cel mai des în paginile culegerii de față. „Pretutindeni oglinzi în care privindu-se / trupul tău sîngerează / țîșnește din el / multiplicată singurătatea // Inutil alibiul permanent înnoit / de afară se vede perfect / că-năuntru nu-i nimeni". Profesionalismul de care dă dovadă autorul ar fi trebuit să-l împiedice să lase să treacă în pagina tipărită construcții de genul „aburul cuvintelor", „scheletul umbrei", „pădurea de crini", „sîngele visului", „vecinicia morții" ș.a.m.d. — de care abundă astăzi scrierile diletanților. În întregime luată această **Planetă la pîndă** reprezintă însă un bun prim pas pe planeta poeziei: „Nu voi putea stabili niciodată cu certitudine / culoarea paserii care mă trezea dimineața / uneori mi se zbătea în piept o aripă / dar nu pot fi sigur că de-atunci a-nceput / Țin adesea în podul palmei grăunțele / pe care în cele din urmă eu însumi le-nghit / și-mi trece o vreme dorința de-a ști / cu marea precizie culoarea aceea".

Ionel Dorofte (psiho-sociolog, autor de lucrări științifice, inventician, prozator s.f. etc.) ne spune de la primul **text (Dedicație)** al volumului pe care îl publică la editura Junimea (**O inimă de rezervă**) ce trebuie să înțelegem, citindu-l, prin poezie: „cu sinceritate și simpatie / acelor atît de minunați / pasageri romantici / accelerînd grăbit spre condica de dimineață / / pentru care poezia / e un fel de centură de siguranță / la purtător / în același timp perfect comodă și iluzorie". Centura de siguranță „perfect comodă și iluzorie" nu prevestește, desigur, calea spre lirism. Acesta îi rămîne indiferent autorului, încercările sale fiind îndreptate spre ceea ce se mai poate face în poezie după ce toate resursele ei au fost „raționalizate". Spunînd aceasta am încercuit și specificul acestor texte, și sursa multora din păcatele lor. Poezia contemporană a pierdut în general interesul pentru spontaneitatea afectelor rămînînd, nu o dată, numai cu scheletul construcțiilor logice. S-ar putea ca acesta să fie efectul inevitabil al acomodării poeziei, al artei în general, la exigențele lumii contemporane. În orice caz nimeni nu se mai miră acum dacă metaforei îi ia locul paradoxul, dacă emoția e exclusă în favoarea poantei, a vorbei de spirit. Toate acestea sînt valabile și pentru textele lui Ionel Dorofte. În cazul său poezia mai este „un petic / multicolor / de mătase // însăilat cu ață albă / pe hainele de sărbătoare / abia scoase de la naftalină // ale acelei / atît de arogante / rațiuni pure". Obsesia de a da definiții poate fi atribuită incertitudinii pe care autorul, care vine dinspre disciplinele „exacte", o poate încerca în fața noului domeniu de cucerit. Mare parte din recuzita pusă în valoare este extrasă din arsenalul „științelor" — dar și aceasta este o trăsătură generală a literaturii contemporane. **Poesie retrovizoare**, de pildă începe ca un referat științific („în prezent / avem suficiente date / după care / de la natură / poetul / ar fi foarte bun inginer / sau matematician / al optimismului"), iar intenția

editorială

parodică a strofei este urmată de încercarea de a discredita — totuși ! — mentalitatea prozaică : „numai că / datorită diferențelor de temperatură / gîndurile i s-au condensat / ușor / pe lumina ochilor / ca o mică oglindă retrovizoare / orientată zi și noapte / spre interioarele nedecomandate / ale conștiinței proprietate personală". Acesta e genul de imagini pe care autorul îl folosește cu predilecție, și care îi arată datoriile față de un Marin Sorescu din perioada **Morții ceasului.** Raționalizarea despre care am vorbit impune textelor un anumit tipar, ușor de recunoscut. Explicația ia locul imaginilor, succesiunea nu e sugerată, ci urmează o cale logică : „pînă la urmă / artistul cu adevărat de vocație / în ciuda stîngacelor spectacole boeme / pe care și le joacă singur / ca toți oamenii..." **(pînă la urmă..., în ciuda..., este totuși).** Discursivitatea discursului nu e numai acceptată, ci și subliniată. Frecvența unor elemente gramaticale depune mărturie în același sens — „totuși", „numai că", „însă"... Explorările lui Ionel Dorofte merg în direcția nonsensului, a paradoxului, a contrastului, a capacității acestora de a naște, cîteodată, poezie. Ingeniozitatea autorului se dovedește de pildă în realizarea unor decalcuri după sintagme intrate în conștiința cititorilor („Tinerețea lui Don Quijote" duce la „Răzbunarea lui Don Quijote" ; „Un tramvai numit dorință" la „Un cătun numit dorință" ; la fel „O nălucă nu vine niciodată singură" ; „Dulce ca mierea e blestemul din bătrîni" etc.) Sau în îngroșarea contrastului dintre imagini poetice tradiționale și consemnări ale realităților contemporane de un crud prozaism („ți-am cules polenul gurii / cum ștergi parbrizul de noroi" ; „am oprit vreo trei motoare / să aud cum vremea bate în mal"). Lipsa de complexe a autorului e lăudabilă, ca și voința de a produce sintagme și imagini insolite („ne apropiem aproape clandestin ca trenul / ce nu și-a scos pe linie bilet" ; „cînd rar / chiar el / norocul / m-atinge din întîmplare / foarte ușor pe mînă // mă simt / ca pe șosea / o basculantă / aruncîndu-se în pantă / fără lichid de frînă"). Ceea ce îi lipsește deocamdată autorului e discernămîntul critic, care ar fi trebuit să-l oprească de la publicarea unora din prea multele texte care alcătuiesc volumul de față. **Proza poemelor,** textul care încheie cartea, arată o altă posibilitate, deocamdată doar schițată în această unică piesă, de realizare a aspirațiilor literare ale autorului.

La sfîrșitul lecturii volumului **Fire de poet,** de Constantin Preda, nu te părăsește impresia unei (dacă se poate spune așa) anumite... prudențe stilistice. Deosebit de majoritatea autorilor mai noi, poetul evită să se fixeze într-o formulă realizînd, prin electism, concordie între modalități poetice mai degrabă contradictorii. Se pot alege din culegerea sa fragmente care să probeze orientarea spre ironie sau spiritul ludic („vin vechi căzut pe gînduri / e cuiul ce unește patru scînduri // iubesc emoția ca pe un șal / înzăpezit în albul vechi natal // nu uit n-am cum să uit cenușa / de care plină mi-e mătușa // nevinovat ca toamna de copil / în care vremea-aprinse un fitil..." — **soldă**) — dar nu lipsește nici linia gravă („partea cea mai de sus a inimii / e orizontul / pe care o mulțime de îngeri veghează / toamnă în floare / bacul de aur al plantei / în numele cui niciodată prin nouri plutește ? / vîrsta cui crin alb / ecou în toamnă aștern / noaptea tîrziu cînd singură-n lume / inima mea / bate pustiu și etern" — **cîntec despre frumoasa inimii trecere**). Autorul refuză „pateticul si sentimentalul", cum ar spune un critic („felinar albastru cu pufani / într-o gară mică din balcani // și o caterincă tristă tristă / din floarea vremii pașoptistă..." — **felinar albastru cu pufani**), dar nici nu tratează trăirea personajului liric cu o desăvîrșită detașare („bună seara mamă locuiesc o zodie calmă / calea lactee mi-e linia din palmă // mi-e mîna făclie și părul de grîu / am rîsul limpede ca un pîrîu // sub floarea din umărul stîng / îmi creste-un fel de parîng..." — **scrisoare mamei**). Poetul n-are temperamentul fugos al tinerilor, nerăbdători să se instaleze într-un stil, și mai nerăbdători, apoi, să găsească mijloacele care să-i singularizeze, care să scoată în evidență ceea ce cred că n-a mai văzut, n-a mai înțeles nimeni pînă la ei. La Constantin Preda e de remarcat mai degrabă o inteligentă estompare în fața miracolelor pe care poezia lasă să i le descopere din cînd în cînd. Poetul se arată a fi un fin degustător al artei contemporanilor săi. Din cînd în cînd în cîntecul său descoperi note din cîntecele altora. Urme par să ducă la Adrian Păunescu („singur sînt de sărbători / ca sfoara din lumînări /.../ și o împodobită lumînare / să-mi încălzească steaua la culcare"), dar mai p r e g n a n t ă e influența lui Emil Brumaru, a cărui umbră trece peste multe din p o e m e l e din **Fire de poet.** („apare-un păianjen mă fac alb ca varul / ferit de primejdii ascult samovarul..." ; „în odăi copilele par niște flori desenate / pe-un ceainic..." ; „se înserează / ca anul trecut cînd taniușa a spart / farfuria cu vișine / era-ntr-o vineri..."). S-ar putea ca tocmai discreta, uneori ezitanta afirmare a propriei personalități să reprezinte acel sunet propriu pe care îl căutăm în scrierile fiecărui autor. Deocamdată, încă imprecis afirmat, el se dezvăluie mai cu seamă într-o atmosferă poetică generală, precum și în capacitatea, care trădează, indiscutabil talentul, de a da la iveală imagini proaspete, capabile să ne aducă aminte că poezia înseamnă totuși lirism : „ceasornicul arată numai sutele / de ani" ; „cînd spaima mișcă-n ceasurile-nțepenite / o patrie de liniște fără contur..." ; „gerul e subțire ca o goarnă" ; „mama mai mișcă timpul cu năframa" ; „să ai inimă de brazi / și copil să-nveți colinde / unde e copilul azi ? / semne îngerilor vinde" ; „oglinzile mai adînci decît moartea" ; „ceasornic vechi atîta sînt / cu minutare de pămînt" ; „veselia o mănușă trasă peste degete plînse" ; „lumina pleacă din gene / ca sabia din teaca celui mai vestit samurai" ; „voi pentru care joia e o miercure pufnită în rîs".

Constantin PRICOP

● Constantin DUMITRU, **Planetă la pîndă,** ed. Albatros, 1988.
● Ionel DOROFTE, **O inimă de rezervă,** ed. Junimea, 1988.
● Constantin PREDA, **Fire de poet,** ed. Cartea românească, 1988.

De la Ion Gheorghe la Ioanid Romanescu

„Poetul Ion Gheorghe", spunea Romulus Vulcănescu în **Mitologie romană,** „analizînd arhetipurile unor pietre magice socotite statuete și figurine, după metoda lui Daniel Ruzo, le consideră magice, generatoare de mituri autohtone de tip trac. Prin ele se explică mitogeneza tracă în perspectiva prezentă ; crearea oului cosmic, a luminii genuine, a lumii lui Barbă Cot, a centaurilor traci, a babelor și mumelor, oinelor, a păstorilor miraculoși etc. Opera lui Ion Gheorghe, o mitologie autohtonă de tip trac, reprezintă o **creație mitopoetică de ordin literar,** care vine și completează pe anumite laturi pe aceea a unor poeți, dar rămîne totuși o creație tracizantă, nu tracistă". Între timp, lui Ion Gheorghe i-au apărut și **Zamolxiile,** volum din lectura căruia ne-am putut dumiri și mai mult asupra intențiilor poetului, aflat în căutarea unui **logos** autohton, cu prestigiul vechimii ; nu e momentul să-i discutăm aici necesitatea.

Din cu totul alt unghi este privit Zamolxis în cartea lui Ioanid Romanescu. Interesul poetic pentru acest profet (?) al lumii antice mi se pare, în orice caz, destul de ciudat, într-un context în care poezia își caută un drum le marginea limbajelor de fiecare zi. Ea încearcă să se recupereze la întîlnirea cu obiectele și existențele și se coagulează, ca într-un mozaic bizantin, din pietricele.

Voi încerca să-l urmăresc pe Ioanid Romanescu în demersul lui intelectual, nu fără a regreta asceza la care poetul își supune limbajul, în paguba unei revolte care l-a inflamat în cărțile de pînă acum. Romantică, în esență, revolta aceasta așeza poetul — ca demiurg — în centrul lumii. Ce pot avea în comun ipostazele de pînă acum ale Poetului — așa cum apare el în poezia lui Ioanid Romanescu — și acest, după unii, mare preot, reformator, mitic, profet, rege, taumaturg, daimon și zeu ? Trecerea către Zamolxis se face, firesc, prin Orfeu (vezi și volumul **Orpheus,** Ed. Junimea, 1986, cartea anterioară a poetului). „Anumiți autori antici", scrie Mircea Eliade în **Istoria credințelor și ideilor religioase,** „precum și mulți savanți moderni, l-au pus în relație pe Zalmoxis (Zamolxis) cu Dionysos și Orfeu". Pe Ioanid Romanescu îl interesează mai puțin ritualul de inițiere și aproape de loc restructurarea limbajului poetic prin întoarcerea la un limbaj genuin. Forțînd puțin lucrurile, va trebui să spunem că poetul, în buna tradiție romantică, își caută, și aici statutul, după ce și l-a asemuit cu-al Demonului lermontovian, după ce și l-a clătit în orphism..

Rebel, demon, taumaturg, poetul ajunge în cele din urmă profet. Cam acesta e sensul. Poemele se împart, în **Zamolxis,** în două serii : după cum sînt dispuse ghilimelele, care marchează vorbirea lui Zamolxis delimitînd-o de-un comentariu care-l dublează de cele mai multe ori. Zamolxis ar fi profetul fără o operă („papirusurile s-au păstrat intacte / în înseși trupurile noastre"). Ea se-ntrupează și nu se scrie, ea trece prin timp fără a fi transmisă prin logos. „Chiar logosul din cînd în cînd pierzîndu-l, / recunoscîndu-ne după faptă — credința / în unicul zeu și toate urmările / ne scutiră de farse, arheologi / prin subteranele spiritului privirile noastre / înaltă ofrandă în spațiul celest". Am citat din primul poem al volumului, pentru a marca și timbrul polemic al cărții, care se vrea și o lectură a prezentului.

Variațiunile temei sînt, cu toate acestea, didactice. Volumul este elaborat, dar și făcut. Informațiile, sărace, care ne-au parvenit despre „profet", trec în poeme fără mari încărcări de tensiune. Va trebui să ne supunem regimului didactic. o dată impus, și să-ncercăm a compara ce știm despre Zamolxis și ce ne-aduce poezia. „După mii de ani clanul scribilor / nu a obosit fantazînd / cînd sclav, cînd rege numindu-mă", scrie Ioanid Romanescu în poema a doua. Despre Zamolxis se spune că ar fi fost un sclav eliberat, ar fi urmat filosofia și astrologia la școala lui Pythagora și ar fi fost chemat de rege să guverneze alături. Tema operei nescrise, transmisă prin ritualuri de inițiere, prin ucenici, la care se referă și Mircea Eliade, e comparată cu biblioteca din Alexandria : „Alexandria, cea în ardere fiind a Egiptului, / în zadar imperii au revendicat-o // ce așezare ar fi rezistat / mai mult prin altceva decît prin dezastru ? // ...dar lumea continuă a se uimi — / după atîta timp / nicăieri un depozit al spiritului / nu e mai viu decît în Alexandria".

Ce mă miră e faptul că Ioanid Romanescu, la fel cu mulți poeți din generația lui, se încinge la ideea culturală în pagina de poezie și nu-n eseu. Pentru că „cercul cunoașterii de sine", la care invită „barbarul Pythagoras", beatificarea în moarte, „mersul astrelor" (de care „atîrnă drumurile noastre pe pămînt"), „unul" și „dublul", „multiplul", „curajul", și „nemurirea", migrația sufletului, atribuite lui Zamolxis ca discipol al lui Pythagora sînt — toate — îndoieli culturale, din care poezia nu-și poate suge lirismul, nici înnoi limbajul. Din textele acestea se desprinde nu atît o poetică a tăcerii, cît una a geniului fără de operă : „zeul nostru domină pururi / pentru că e creatorul unei opere irecuperabile". „Opera scrisă a zeului nostru s-a pierdut / într-un timp în care toți o știau pe de rost".

Ne învîrtim, însă, în cercuri culturale. Micile mutații de sens nu aduc, în poezie, imaginea imortalizată. Solul (mesagerul) la traci era însărcinat să-i comunice zeului „ceea ce ei (tracii) doresc în fiecare împrejurare (aruncarea în suliți făcea posibilă comunicarea unui mesaj, altfel spus reactualiza raporturile dintre geți și zeul lor, așa cum fuseseră de la început, cînd Zamolxis se afla printre ei"). Sensul contemporan este ușor modificat în poema XXXI : „Pe cel atins de nenoroc (de noroc, ar fi spus Eliade) un alt nenoroc îl așteaptă // chiar și în resemnare, pe nefericit, / o nouă suferință-l urmărește // fie ! destinul fiecărui / privească oricît peste umăr — / dar cum să-i fac să crească-n **destinul tuturor ?"** Temele sînt cotrobăite, aduse la zi : „Unde libertatea e multiplă, / acționează legile dure // unde o singură libertate-i de-ajuns, / legea dispare : îi ia locul credința // **nu-i neam supus mai mult lui însuși** — / nemărginită vă fie iubirea pentru alții !" Poate că secretul acestei poezii va să stea în poema XXXIII : „După cum există lumi îndepărtate / pe care niciodată nu le vom cunoaște, / există și lumi de care tocmai / prin cunoaștere ne-am îndepărtat : / fie că unii nu vor să ni se alăture, / fie că alții ne repugnă".

Limbajul are ermetism oracular, dar îi lipsește spectacolul metaforei. Profetul (poetul) vorbește în pustie. Și, ca și cum cele trei nivele de concretizare mitică autohtonă, de care vorbește **Vulcănescu, geto-dac,** dac-roman, cel românesc, și-ar căuta substanța și limbajul, Ioanid Romanescu își încheie poemul *Zamolxis* cu un text (imperfect) în latină, ca și cum ar pune o lespede de marmoră peste-o civilizație apusă. E un mesaj al morții, rostit, parcă în silă, peste granița dintre două civilizații, din a căror îngemănare se naște o a treia. Poemul latin se poate citi numai la modul simbolic, actualizînd o dramă istorică, și ea comparabilă cu drama poetului, pe care încearcă să o cuprindă : „Mundus Mundorum, / Deae Horarum, / cui prodest frangere / gloriae ramum ?" (în traducere liberă, aproximativă : Lume a Lumilor / Zeițe — ale orelor / cui folosește să frîngă / ramura gloriei ?").

Poezia din volumul acesta nu ține de comentariul cultural. Ioanid Romanescu poetul se ascunde, parcă, de el însuși, intră, ca într-un cal troian, în edificiul acesta bizar, pe care l-aș numi complex cultural dacă nu ar veni în prelungirea unor repetate regăsiri de sine. Vulcanicul, teluricul — scriu mai bine decît „Omul din cuvinte" : „Ca o fecioară înălțînd pîntecul / spre bărbatul abia întors din lupte, sălbăticit de dorință" ; imprecația are energie, revoltă : „Rușine celor cărora loc le-ați făcut / și nu pot să-și păstreze loc în sufletul vostru ! // rușine credinței care nu cunoaște iertarea / pentru cei care de mii de ani iartă ! // rușine clipei care nu știe / din care timp se trage și-n care timp se duce !"

Eseninist, lermontovian, orfic, tracic, Ioanid Romanescu există ca poet în revoltă. Pacea oraculară nu-l prinde decît în starea de alarmă și de amenințare : *„Regna perfidae gentis,* halal vi se spune, / mutălăilor, / dacă pentru cei dintre voi care pradă / nu păstrați la îndemînă ștreangul ! // nimic nu vă apără mai bine / decît cinstea // răzbunătorii — înămoliți la Berzobis, / la Cruni și-n Barbara Crone — / prea mult nu vor sta // bateți-vă, muriți, vă primesc, / dar nu din moarte prostească — / bateți-vă pentru pîntecul pămîntului, / nu pentru pîntecul vreunor hămesiți // cînd sorbiți vinul din coarne de zimbru / și însămînțați foc în femeile voastre, / la picioare vă stea maldărele de săgeți otrăvite // odihniți-vă singuri, numai pe topoarele / încă știrbite-n capetele care au voit Thracia !".

Ioanid ROMANESCU : **Zamolxis,** Ed. Cartea românească, 1988.

Val CONDURACHE

Istorie literară

Comperajul documentar

Cartea lui Stancu Ilin, *Liviu Rebreanu în Agora,* este un compromis între (sau un amestec de) documente comentate și crîmpeie de reconstituiri biografice. Dacă aportul de elemente inedite (și, adaug deîndată : semnificative, revelatoare) este notabil, pretenția autorului că lucrarea sa este una de „interpretare" (p. 6) este exagerată, după cum tot exagerat sună auto-prezentarea cărții care, spune Stancu Ilin, „a fost gîndit(ă) în perspectiva acelui model integrator și sintetizator rîvnit în întreaga critică românească" (p. 7). Acel teribil „model", unic și miraculos prin forța sa de a capta sufragiile a toată suflarea critică autohtonă este — cel puțin pînă ce Stancu Ilin va elabora un studiu care să elucideze lucrurile — un concept nebulos. Mai clară este afirmația, așijderea programatică, imediat următoare : „intenția noastră a fost de a discuta idei, nu evenimente" (p. 7). Aș observa mai întîi că e aproape cu neputință să vorbești despre evenimente fără să se insinueze în discuție măcar *o idee* (nici cel mai sec pomelnic de fapte nu reușește asta), și anume aceea care prezidează (fie și tacit, involuntar, intrinsec) la alegerea, evidențierea și înlănțuirea lor ; dar mai apoi aș zice că, în cartea pe care o comentez, nu ideile — simple, previzibile și, de fapt, deloc noi — impresionează, ci contribuția documentară, în marginea căreia considerațiile autorului sunt fie pleonastice, fie gimnaziale, fie utile ca un liant, ca un comperaj, fără a avea însă statutul unei exegeze, adică fără a ieși din șesul constatărilor printr-un zbor hermeneutic. Învățăcel al lui Călinescu, Stancu Ilin declară ritos că „publicarea de «inedite» n-a constituit niciodată pentru noi un scop în sine" (p. 6). Este dreptul domniei-sale de a gîndi astfel, și i-l respect, dar aceasta nu mă împiedică să socot că publicarea de inedite valoroase, privită chiar așa, „în sine", este o activitate demnă de stimă și admirație (de n-ar fi decît pentru frustrațiile pe care le presupune), și acest „în sine" este chiar preferabil adesea hibridării cu comentarii fastidioase și parazitare. Sunt dator să spun că, în linii mari, nu e cazul lui Stancu Ilin, al cărui comperaj printre documente este onest și nesupărător. Cînd documentele sunt mai puține ori îndeobște cunoscute, cum se întîmplă în primul capitol, cel despre munca lui Rebreanu asupra limbii (sau în pasajul despre pamfletul arghezian contra lui *Ion*), textul lui Stancu Ilin e șubred și didactic, uneori pînă la truism. Cutare afirmații, în ciuda aparentei justeți, au o rezonanță desuetă, sămănătoristă (ca să nu zic altfel) : „Liviu Rebreanu nu inventează și nici nu împrumută din limbi străine termeni sau expresii. Lui i-a fost deajuns româneasca cea «proastă» a poporului cu ajutorul căreia a creat capodopere" (p. 29). Alți romancieri, Călinescu de pildă, au împrumutat termeni „din limbi străine" fără ca, pentru asta, să fie mai prejos.

Un capitol bogat, chiar stufos, este „Odiseea lui *Ion*". Deși itinerarul biografic îl repetă, pe alocuri, pe cel al lui Niculae Gheran (din *Tînărul Rebreanu* — scriere pe care, în treacăt fie-mi uimirea, Stancu Ilin pare că o ignoră...), autorul aduce detalii noi. Se detașează informațiile despre cele două broșuri de popularizare semnate de scriitor cu pseudonimul (într-adevăr simbolic) Ion Jalea și apărute în 1919, prima intitulată *„Basarabia. Descrierea. Istoria. Unirea"*, cea de-a doua *„Ardealul, Banatul, Crișana, Maramureșana și Bucovina"*, o pledoarie, aceasta din urmă, „pentru drepturile românilor asupra Transilvaniei și o mărturie despre opresiunea la care au fost supuși" (p. 69). Relațiile cu Goga (și, foarte pe deasupra, cu Bogdan-Duică) constituie materia unui alt capitol, pentru ca următorul, *Un premiu pentru eternitate* (cum de i-or fi plăcînd lui Stancu Ilin, cercetător cumpătat, asemenea titluri răsunător-gazetărești ? !) să se ocupe de „culisele" decernării Marelui Premiu Năsturel, în 1921, romanului *Ion,* precum și de istoria și statutul amănunțite ale premiului însuși, cu clarificări de nuanță. Pe baza cîtorva scrisori și bilete, se glosează apoi asupra legăturilor lui Rebreanu cu Arghezi, după care, mai substanțial, citim capitolul ce relatează o altă „odisee", aceea a primirii romancierului la Academie. În continuare, Stancu Iliu prezintă zămislirea și conținutul discursului de recepție și, separat, cîte ceva din activitatea lui Rebreanu în cadrul societății „nemuritorilor", accentuîndu-se asupra preocupărilor privind Ardealul de nord vremelnic pierdut. În *Jurnal* (10 septembrie 1940) Rebreanu nota : „Mutilarea Ardealului a lovit toate inimile, parcă neamul întreg ar simți că în Ardeal bate inima cea mare", după ce, într-o ședință academică din 5 iulie 1940, ceruse înaltului for cultural să „facă apel la conștiința lumii civilizate împotriva raptului unor provincii românești, iar pe de altă parte să lumineze opinia publică de pretutindeni restabilind adevărul asupra situației istorice și etnografice a provinciilor ce ne-au fost luate" (p. 190). (Propunerii i s-a dat curs și un astfel de memoriu a fost trimis tuturor academiilor din lume). În fine, lucruri interesante sunt și-n ultimul capitol, relativ la contactele epistolare și directe ale lui Rebreanu cu traducătorii și „difuzorii" săi peste hotare.

Acesta fiind fondul cărții, nu i se poate nega lui Stancu Ilin cursivitatea și, în genere, limpezimea în expunere, în ciuda unor carențe de densitate ori, în altă ordine de idei, de profunzime analitică. Sunt totuși impardonabile (cu atît mai mult la un cercetător care insistă un capitol întreg asupra eforturilor de stăpînire a limbii scriitoricești) neglijențele, inadvertențele și improprietățile de terminologie și de stil. Nu se poate să scriem într-o carte de literatură : „Tudor Vianu *se exprima că...*" (p. 100). Cu un spor de atenție, Stancu Ilin putea evita un jenant anacolut școlăresc precum „în aceeași zi, *Ioan Slavici,* deși nu era academician, ci doar un mare scritor, ***i se respingea*** volumul..." (p. 122). Dacă ar mai fi citit-o o dată și încă o dată (ah, *gueloir*-ul lui Flaubert !), o sintagmă precum cea subliniată mai jos (p. 21) n-ar fi scăpat în lume : „modalitatea modernă de abordare a *fenomenului crengist"* (și, oricum, mai apropiat de corectitudine, dar tot *horribile dictu,* era : fenomenul crengian). La p. 107, Stancu Ilin scrie : „La 30 decembrie 1874 C. Năsturel Herescu se stingea din viață /.../ dar va trebui să treacă cîțiva ani pînă cînd Academia /.../ va intra în posesia sumelor cuvenite" și, șapte rînduri mai jos : „de la 15 august 1874, fondurile erau la dispoziția concurentilor". De ce „cîțiva", cînd nu-s nici doi ani ? Vrînd să spună că Rebreanu nu știa rusa, Stancu Ilin formulează „știm că limba rusă nu-i era la îndemînă" (p. 85). Cercetătorul nu-și cenzurează suficient puseurile bombastice: „Viața ca și moartea erau pentru Rebreanu o mare enigmă" (p. 33). Metaforismul, ca să zic așa, *...nu-i e la îndemînă* lui Stancu Ilin : „Însemnările realiste sînt metodic abandonate... Așa se face că avem astăzi, în arhive, adevărate osuarii Rebreanu" (p. 77). În sfîrșit, consider că unele racursiuri retorice de idei îi ies lui Stancu Ilin cu totul găunoase ; bunăoară, vorbind despre „marele arheolog și rafinatul intelectual (V. Pârvan)", autorul deschide o paranteză și exclamă : „(romancierul nostru practica și el un fel de arheologie literară *(?gp),* săpînd adînc la rădăcina spiritualității românești)" — p. 111, sau, în altă parte : „Destinul a vrut ca Liviu Rebreanu să-și termine existența rotund *(!gp),* ca în romanele sale" (p. 205). Nu știu alții cum sunt, dar mie asemenea aduceri din condei îmi par neserioase.

George PRUTEANU

Stancu ILIN, **Liviu Rebreanu în Agora (With a summary),** Ed. Minerva, 1988.

Erratum. În nr. trecut, finalul articolului se va citi corect : „...A.P. continuă să se tipărească *de viu.* (G.P.).

Tamara Pintilie

Neînțelegere

Ce copilărie în viața mea :
mi s-a părut că vrei să fiu a ta !

Să-ți las eșarfa cu sfială la picioare
dimineața în rouă și răcoare.

Mi se făcuse obrazul moale ca și ceara.
Mi-era frică toată ziua să nu vină seara.

Mă trezisem atît de tînără și de curată...
Nu mai vedeam nici cerul vînăt, nici
drumul de piatră.

Lucrurile m-au certat și nu le-am auzit.
N-am știut c-am greșit !

Confesiune

O, dacă-ai ști cît de mult m-am rugat
într-o cameră strîmtă cu geamul pătrat.

Perdelele au căzut. Vîntul le-a umezit.
Acul în ceas a ruginit.

Să-ți spun ? Să tac totdeauna ?
Ce strai rece țese pentru mine luna !

Tremură ușa încuiată.
Mă vei ajuta vreodată ?

Joc

Ce pedeapsă șăgalnică mi-a pus soarta în cale :
să nu trăiască florile cu petale,
să tremure podul peste ape de argint,
să găsești întotdeauna că mint !

Cît de frumos cu toate s-a jucat :
ploile parcă m-au dezbrăcat,
pămîntul picioarele mi le săruta,
altcineva, în altă parte, mă căuta...

Malentendu

Te-am găsit într-un vis.
Nu mi-am dat seama că pentru altcineva
era deschis.

Tu nu m-ai văzut bine. Mie doar mi s-a părut.
Un fir subțire n-a mai ținut pînza care
s-a rupt.

Toate parcă ar fi ghicit cîte ceva.
Drumul mirat tremura.

Ceasul ne-a măsurat cu sfială.
Unele zile se aureau din greșeală.

Din puterea cui ne va trezi dimineața ?
Ce haine străine ne va aduce, fără grijă, ceața?

Salcîmul își topește florile gălbui departe.
Care din ele ne mai desparte ?

Vis

Erai pe un pod cu zăpadă.
Nimeni nu mai știa să te vadă.

Lumina te aștepta împietrită.
Ceasul nu mai voia să te mintă.

Priveai peste ape nedumerit
drumul nici început, nici sfîrșit.

Ceața se pregătea nerăbdătoare să-ți prindă
mîinile subțiri în oglindă.

BEDROS HORASANGIAN

Cititorul

Tata era jandarm la Roșiori, asta era meseria lui, nici nu știu dacă făcuse vreo școală la viața lui, așa l-am apucat eu, jandarm. Cu uniformă, chipiu, mustăți și neamuri la Platonești. Mai tot timpul plecat de acasă cu treburi și Dumnezeu știe pe unde, nu prea povestea. Apărea în pragul serii, se spăla pe mîini, întreba de vite și cal, își scotea tunica, ne mai dădea vreuna după ceafă și se așeza la masă. Mînca singur în capul mesei. Avea locul lui. Nu ședea nimeni pe locul ăla. Noi eram deja mîncați, ne adunam roată și ne uitam la el. Nu mișca nimeni, parcă era la raport. Dacă mîncarea nu era îndeajuns de fierbinte — și de multe ori nu era, de un' să știe maică-mea la ce oră vine dom' plutonier — înjura și o trimitea s-o mai încălzească. În răgazul ăsta ni se acorda atenție : ce-ai făcut tu, ce-a făcut ăla, ce mai e prin vecini. Noi prindeam curaj și răspundeam ce era de răspuns, povesteam ce era de povestit, ascundeam ce era de ascuns. Adică dacă spuneam că am luat o notă mică sau a zis dom' învățător să vină și dînsu' pe la școală era de zis ? Mîncam bătaie, dom' învățător se alegea cu cine știe ce amendă și noi iar mîncam bătaie. Treabă era asta ? Apoi cînd m-am făcut mai mare am fugit și eu de acasă să-mi fac rostul meu și să-mi văd de viața mea. Ne-am văzut din ce în ce mai rar. Poate nu era rău bătrînul dar îi intrase în sînge să facă pe răul, nu io pot să-l judec. Găsisem slujbă la Craiova, acolo am mîncat o pîine bună la un simigiu, am lucrat cîțiva ani și la Tg. Jiu, front, război, mi-a murit nevasta, copiii s-au făcut și ei mari pînă să mă întorc la casa părintească tata deja îmbătrînise. Nu-i vorbă că io eram deja cu fire albe. Tata, săracu, era deja la pensie se mai omenise și nu se mai uita la toată lumea ca la niște infractori. Asta e un cuvînt învățat de la el, de unde-l știa și dînsu' nu știu. Ție nu-ți bate un ochi cînd spui vorbe care nu-s ale tale ? El stătea tot timpul în casă spre disperarea mamei. Ce să fi făcut acasă un om care toată viața a umblat creanga și acasă venea mai mult mosafir ? Nu era și nici n-a fost un om gospodar. Asta e. Nu știu de ce, pă ăl bătrîn de tot, tatamare, l-am apucat nițel si eu, ciocănea și pilea, cosea si lovea, tăia, bătea, te durea capul de cîtă gălăgie putea să facă prin toată casa, nu ședea nici o clipă, un om muncitor, ce mai. Da' era bătrîn de tot, pînă să ne crească nouă mustățile a murit și el. Vreau să spun că tata nu-l avea pe vino-ncoace dacă era de schimbat o garnitură sau de dat mîncare la vite. Am crescut cu ceva vite pe lîngă noi că mama a avut o zestre bunicică, era de prin Mehedinți din Vînjudeț. Cum de-a luat-o tata de pe acolo n-am aflat, poate s-o întreb într-o zi p-a bătrînă.

Chestii d-astea de familie n-am apucat să știu dacă eu am plecat de mic de acasă. Dar parcă ai mei îți povestesc ceva ? Am mai aflat cîte ceva de la un unchi, mai trăiește și azi la Caracal dar e surd bine și nu te prea poți înțelege cu el. Ca să nu zic deloc.

Și ce mai știam și eu am uitat.

Dar, cum ziceam, maică-mea era disperată cu taică-miu pe capu' ei toată ziua. N-o lăsa să-și vadă de treburi și se mai și enerva din orice dacă nu făcea nimic. Se plictisea tot stînd așa de pomană. Citea ziarul, înjura, își aprindea o țigară și iar citea ziarul după o oră. „Tu de ce nu mai ieși să te plimbi nițel, ă ? Sau dă-mi o mînă de ajutor că pe mine nu m-a ajutat nimenea la treabă în viața asta păcătoasă". „Taci din gură, măi, femeie, vezi-ți de-ale tale, poate vrei să-ți zic vreo două de nu te mai spovedește nici popa Chiriac". Nu-l avea la inimă pe popa ăsta, nu știu de ce, erau de-o vîrstă, tata era acasă nu făcea nimic iar celălalt își vedea de meseria lui. La ei e pînă moare. Doar dacă damlagește pleacă din pîine. Ce pîine, zic, cozonac. Da' ți-ai găsit să devină gospodar unu care n-a pus în viața lui mîna pe ciocan ! A povestit mama ceva că a încercat el un soi de negustorie, era timpurile încurcate, mulți care vindea pe mai nimica și dacă găseai proști umflai bani frumoși pe te miri ce. Sau de-ale gurii. Dar el ședea toată ziulica tolănit în pat și citea, așa începuse lui să-i placă cititul, nici la masă nici pe prispă sau în grădina din spatele casei, nu, lui îi plăcea în pat. De unde și cum i-a venit cheful ăsta de citit nimeni n-o să deslușească vreodată, cît am fost io mic nu-mi aduc aminte să-l fi văzut cu vreo carte în mîne. Măcar serile. Niciodată.

Răsfoia gazetele înainte de culcare și atît.

Dar acum citea cu ochelarii pe nas, zile în șir, de-ai fi zis că e neam de spițeri, intrase nebunia cu cititul în el că prieteni nu avea, cine să iubească pe un plutonier de jandarmi ? Prea bun nu cred că fusese el cu oamenii, nici cu mine, ce să zic, nu plecam eu de acasă, așa, de dorul lelii, eram doar un copilandru cînd mi-am luat mințile în cap și mi-am aruncat picioarele înainte spre Craiova. De ce m-am dus la Craiova și nu la București ? Stai jos să nu cazi de răspunsul meu : am greșit trenul. Vezi cum se scrie soarta omului.

Mă bătea întruna. Ce mai, nu era de trăit. Și dacă era și nițel băut, își vărsa tot focul pe noi. Umbla vorba că și la ei, acolo, mai bătea el oamenii dar ce să zic, ordinul era ordin, ce era să facă ? Ce era să facă, pă noi cine să ne țină, ne ajungeam noi, de foame nu murea nimeni, era de toate în casă dar poate tînjea și el la mai mult și nu putea, nu ? Altă meserie n-avea și nici cap de negustorie n-o fi avut că și asta dacă n-o ai în sînge, degeaba, plus capitalu. Îți trebuie gologani. Mulți. Mi-a rămas în cap o vorbă de la profesorul Iorga. Oi fi citit prin vrun almanah altfel de unde ? Auzi : zece lei e bani, zece mii e capital. Ai înțeles ? Păi nu ? Mama cu atîția copii de unde să scoată, dacă eram și noi mai puțini ne gospodăream altfel și putea să ție și ea o fată în casă, lucrase ea un timp ca fată în casă la conu Alecu și știa să gătească, să coasă, învățase destule pe acolo, prost să fii, dacă te freci de oameni deștepți, tot se prinde ceva de tine, aia e și să nu bagi vinu roșu la rece că te faci de rușine, altfel cum, cîte și mai cîte. Am mai prins și io cîte ceva de la o bătrînă, da' s-a schimbat timpurile și am uitat.

Ei, și tot stînd în pat și citind că avea timp berechet, nimenea nu-l punea să facă nimic, s-a cam anchilozat. Boieria asta venită cam tîrziu nu i-a priit tatii în nici un chip. Circulația a ajuns proastă și încet, încet s-a topit de puteri. Nu numai că s-a îmbolnăvit de la citit dar i-a chinuit și pe cei din jur. Pe biata soră-mea si pe maică-mea, cu nebunia asta a lui. Le trimetea tot timpul după cărți la biblioteci. Dacă citea toată ziua avea nevoie mereu de cărți. Plus că și cheltuia o grămadă de parale pe altele noi, plus banii de drum. Cititu ăsta îl înrăise, în casă nu-l mai suporta nimeni, devenise mai rău și egoist. Nu-i păsa decît de el. Uricios și supărăcios foc, vorbesc cu păcat dar asta e, putea să se aleagă praful de toată lumea, numa lui să i se fi adus ce voia el. Nici nu te mai înțelegeai omenește cu el. Și cu cît treceau lunile și se agrava boala îi dusmănea mai tare pe ceilalți. Erau mai tineri, sănătoși și nici nu-i durea pe nicăieri. Asta era în mintea lui. El de ce să sufere și alții nu ? Cumva avea dreptate dar nu putem schimba noi lumea ?

Mama era și ea cu nervii la pămînt.

„Tu de ce nu mai mori odată să ne lași și pe noi în pace ?", spunea ea plîngînd, femeie bătrînă și ea, nu ieșise o viață întreagă din vorba lui. Dar el rîdea și citea și înjura pe toată lumea că s-au făcut cu toții ai dracului și n-au grijă de el, om bătrîn și bolnav. Dacă citea altceva nu-i mai trebuia. Acuma nici la ziare nu-i mai stătea mintea, de radio ce să mai spun, nu-l putea suferi. N-am înțeles asta niciodată, nu mă ajută mintea. Mă rog, fiecare cu damlaua lui. Se plîngea, cînd apuca, că s-au făcut oamenii ai dracu. Fuma și arăta pe fereastră. „Uite, femeie, ce mai fură ăștia de-al de Petcu...", zicea el de vecinii de dincolo de gard. Dar mama, femeie tăcută și muncitoare, cu frica lui ăl de sus, ce să se bage în gura lumii, nu-l contrazicea în nici un chip, de ce să-i caute lui în coarne, nici să se pună rău cu vecinii din cauza lui, ce, parcă ea nu știa ce fel de oameni era ăla, știa și tăcea, de ce să intre în gura unor bandiți ca Petcu, fură mînă-n mînă cu alde Ghioceoaie. Mama se făcea că n-aude, tăcerea e de aur, își vedea de ale ei, cu nebunul ei de cititor pe cap, de cînd avea dureri era și mai rău, nu mai era de trăit, i-a dat, cine i-o fi dat, zile, că tata cu popa Chiriac a fost în dușmănie de-o viață, abia după ce a murit a început și mama să meargă pe la el să dea acatiste și bani pentru pictură, să vorbească și ea mai mult că se sălbăticise, nu mai era de trăit cu javre ca alde Petcu, oameni răi, să vadă că mori și nu ți-ar întinde o mînă așa e de cînd lumea, ăștia mor în patul lor, de ce i-o fi iubind bunul Dumnezeu uneori pe ticăloși cred că nici dumnealui nu știe, mai mare rușinea cît putea să fure fără să le fie frică de oameni, avea oamenii lui, peste tot, și mamei îi lipsea omul ăla rău de lîngă ea, cititorul ei, casa părea goală fără el, bun sau rău era cineva, acolo un suflet de om alături. Avea pentru cine se osteni. Are și munca asta rostul ei. Mai ieri, alaltăieri, mă duc și eu pe la dînsa, de cînd m-am așezat la Alexandria nu mai calc pe acasă cu una cu două, una alta, mai stăteam de vorbă, cînd văd că-și îndreaptă capul spre gard, țîțîie și repetă ca bietu taică-miu „Ia te uită, Nelule, maică, cît poate să fure ăștia... Nu se mai satură, că bine le zicea bandiți răposatu taică-tu...", să mori de rîs, ea care n-ar fi deschis gura să vorbească de rău pe careva. Acum stă și citește, ce să facă, săraca, dacă mă duc atît de rar pe la ea și pe sor-mea a apucat-o măritișul din nou taman la Galați ? Ă ? Asta e.

● **Din volumul PORTOCALA DE ADIO**

VINCZEFFY LASZLO : „Flori"

Adrian Popescu : Terține

Ne aducem deodată aminte de o mulțime
de telefoane și adrese de morți pe care nu i-am
vizitat de vii pe care i-am uitat

Acum cînd nu mai e nimic de făcut
revăd fetița sărmană lîngă vitele sale pe
cîmp în zori. Salutînd inocentă un tren.

Acum cînd nu mai e nimic de făcut
rechemînd-o din ceața anilor duși ar mai
veni să mă ajute această copilă bătrînă ?

Acum cînd nu mai e nimic de făcut
să fie nedormita noapte vestirea altei Dimineți
Acum cînd totu-i sfîrșit ce se mai poate face ?

La cine te gîndești cînd lumînarea Sărbătorii
îți iluminează obrazul în galeriile timpului ?
La care dintre cele patru vîrste ale aurului ?

Tuturor ne vor cere oglinzile vieții Judecătorii
unele vor fi spălate de rugină și riduri altele
zdrobite în cioburi și lepădate în coșuri

Pe podurile din Veneția și pe cele din Leningrad
în orașele Transilvaniei și ale Sileziei
în Delta Nilului și în Delta Danubiului

Plini de tremur obrazul nostru va întîlni
în noaptea cea mai lungă a vechiului an
nu obrazul celuilalt într-o tandră obișnuință

Însăși Fața și chipul după care al nostru
este închipuit de la Facere în lut
într-o secundă orbitoare o vom întrezări

Acum cînd nu mai e nimic de făcut
se mai poate totuși îndrepta ceva
întreb și eu cu sufletul la gură ?

Însoțitori nevăzuți vor trece pe străzi zorindu-ne
însemnînd porțile cu cretă
ca în vremea marilor Epidemii ?

Înarmați vor fi cu fulgere globulare sub limbă
ori cu aruncătoare de flăcări
vor purta cizme ori își vor ascunde fața cu aripile ?

Cer nou și pămînt nou mustind de apă
se vor forma treptat se va închega lin
îl va atinge cel care mai scapă ?

Clopotele țipetele uralele îmbrățișările jerba rachetei
împușcăturile serpentina șampaniei anunță
scufundarea titanicului nostru pămînt ?

Sau ivirea neașteptată a fragedului nisip
ivirea din mare a unei făpturi amfibii
a unui Continent țîșnit din memoria morților și a viilor ?

TRAIAN OLTEANU

Cicatricea

De cîteva ore mergeau împreună.

Mașina — un „ARO“ nou, alb, cu marginile aripilor nichelate — trăgea cu putere, tăind drumul cu un soi de învrăjbire. Doar o ușoară apăsare a pedalei de accelerație și simțeai cum motorul bate mai puternic, autoturismul aruncîndu-se înainte aidoma unui armăsar scăpat din frîu, prea setos de întinderi. Drumul era uscat, cu porțiuni lucioase ; pămîntul aducea cu o tăietură proaspătă într-o bucată de plumb. Grîul se strînsese și, din loc în loc, smocurile de iarbă colorau întinderile făcînd ca locul să semene cu o blană veche, peticită. Sub căldura zilei, deschisă ca o aripă moale peste toate, zările tremurau și se pierdeau.

Trecuseră pe la brutărie, renovată și îmbogățită cu o secție nouă, vizitaseră cîteva din atelierele de prestări servicii ale ceapeului, mica fabrică de conserve — „floarea noastră“, cum o numea, cu un soi de mîndrie amestecată cu satisfacție, președintele — poposiseră și pe la grădiniță, care de doi ani se afla într-un modern local cu sală de gimnastică și cameră de audiții, apoi ieșiseră să cunoască terenurile.

Mergeau de cîteva ore împreună...

În tot timpul ăsta carnetul de însemnări al lui Necșulea adunase nume, date, situații. Filele se acopereau rapid cu un scris mărunt, ușor aplecat spre dreapta, un scris ce se citea cu dificultate.

Președintele ceapeului se numea Ștefan Zdrenghea, nume curios pentru locurile astea în care cei mai mulți erau Coman, Ștefanache, Turcitu și Arvinte... Mic de statură (aducea cu un băietan ; un elev în ultima clasă de gimnaziu), față uscată, nasul tăiat drept, cu hotărîre. Ai fi spus că-i vorba de o figură ștearsă dacă nu erau ochii ; neastîmpărați, plini de veselie, ca sîmburii unei lumini...

Cînd i-a explicat de ce venise — textual : „Vreau să scriu un reportaj despre oamenii harnici ai acestei așezări, cei care de-a lungul anilor au obținut recolte bogate la sfeclă, cartofi, fructe, fiind distinși cu nenumărate diplome...“ — președintele i-a replicat prompt : „Nu-i nici un secret... Muncă și iar muncă. Ne-am obișnuit cu locul întîi. De altfel, s-a tot scris despre noi. Mai bine spuneți ceva despre codași... să aflăm de ce nu se urnesc din loc...“

Lui Necșulea nu i-a plăcut răspunsul. Nici omul. Mai bine zis — **omul**. Și-a spus repede, privindu-l piezis ca și cum un ciob de rază i-ar fi tăiat uitătura : „Să te ia naiba de înfumurat. Prea multe epitete turnate la rădăcină... au început să-ți cînte în strună ?... Da, o să scriu cel mai distant reportaj... rece...“

Și, după vreun sfert de ceas cînd Ștefan Zdrenghea i-a povestit o anecdotă, antipatia lui Necșulea devenise și mai consistentă. Clar : îi displăcea individul...

Necșulea își întoarse privirea spre geamul din stînga, încercînd să așeze un nou gînd peste cele de mai înainte : „Antipatic individ... rîde ca un papițoi (ca și cum ar fi cunoscut bine genul acesta !) El spune bancul... tot el se hlizește ! Se vede că funcțiile se acordă aici pe cine știe ce criterii... Brrr... o să scriu cel mai grețos reportaj...“

Dar, nu apucase să-și ducă gîndul pînă la capăt. Mașina coti la dreapta, trecu pe sub o poartă grea, din lemn, sculptată cu migală, străbătu o alee betonată, de vreo sută de metri și opri în fața unui grajd. În stînga lui alte cîteva clădiri și un țarc impresionant de furaje. „Sectorul nostru zootehnic... cel mai cel din județ —... pe cuvînt de onoare... Acolo avem adăpătorile mecanice, instalațiile de muls... magazia furajeră... toate ca la carte... Programul de grajd e ca un abecedar... litera e literă, zău așa...“

Ce-i drept, ordine exemplară și curățenie de farmacie. Parcă și președintele se schimbase, oricum era alt ins... Vorbea cu toți, nota, explica... îl vedeai cum se încălzește...

Privindu-l cu atenție, Necșulea se gîndi că n-ar fi rău să mai taie cîte un cuvînt din reproșurile făcute... „Poate că, totuși, omul nu-i chiar atît DE...“

Cel mai mult îi plăcea la Ștefan Zdrenghea felul în care ataca problemele ; tăia apa pieptiș, fără nici un fel de fereală, ca și cum era convins de forțele sale ; știa fiecare pas...

Acum, reveneau la sediu...

Intraseră în sat pe lîngă stația de biogaz. Străbătuseră o distanță destul de bună cînd l-a auzit pe președinte adresîndu-i-se :

— Uite ce propunere am, tovarășe Necșulea. Pînă toarnă Vasile o găleată de motorină în rezervor, ca să mergem să vedem și ciupercăria, oprim două clipe la bufet. Ne răcorim cu o bere și-apoi, la drum...

Clădirea avea obloanele trase, iar peste uși erau coborîte niște gratii din fier forjat. Doar poarta din spate, prin care se făcea aprovizionarea, era deschisă...

— Nu vă mirați, i-a zis președintele zîmbind larg, copilărește... Asta e „obiceiul casei“. Ion Picior-de-Iepure, gestionarul vreau să zic, a fost coleg de clasă cu mine. Priceput gospodar... Astuia nu-i lipsește nimic. A văzut prin alte cîrciumi anunțuri simandicoase : „Specialitatea casei — tochitură cu ciuperci“, sau „Șnițel vienez“, sau „Cașcaval la capac“... cum și cîte or mai fi. Intr-o zi s-a apucat și-a scris și EL — adică fiică-sa, Maria, a pictat... fiindcă lui îi tremură mîna cînd se apropie de literele mari ! — pe o placă de placaj : „Specialitatea casei — ușa din spate ! Deschisă pentru toți însetații !“ S-au zborșit cei de la cooperație — „Scoate anunțul că, altfel, te dăm afară...“, a mai țipat un „județean“, dar, pînă la urmă, s-au făcut că nu văd. Pe cît îi de încăpățînat, pe atît e gospodar, Ion, ăsta... Să intrăm.

Și-au făcut loc printre două șiruri cu navete, pline cu sticle de apă minerală și vin de regiune.

În sală, vreo trei mese aveau scaunele ocupate ; cincisprezece-douăzeci de inși, fără prea multe halbe în față. Își potoleau setea și plecau. Localul era mare, cochet, bine îngrijit. Zidurile puternice păstrau cu plăcere răcoarea...

— Ioane, strigă președintele spre un bărbat voinic cu sprîncenele groase ca niște smocuri de vată... dînsul e ziarist... pentru prima oară la noi. A venit să ne cunoască și, dacă se poate, să ne laude... Important este să fie cinstit în tot ce scrie. De azi dimineață sîntem pe drum. Doar pe tine, cel mai important dintre sectoarele anexă te-am uitat... — Dă-ne și nouă o bere să ne spălăm gîtlejele... adică, ce s-o mai putea spăla...

Se așezară lîngă o fereastră ; masă albă, cu placa din melamină fixată prin niște suruburi plasate în colțuri. Semăna cu suprafața unui patinoar. Aplecîndu-se peste masă președintele i se adresă din nou :

— Asta e „peștera“ noastră. Îi spunem „Scărișoara“ fiindcă mai urcăm, mai coborîm... cît e, omenește permis. Trebuie să le facem pe toate... dar, cu măsură și un fel de respect... Sănătate și-mi pare bine de cunoștință... Să fiu al naibii dacă nu-mi pare bine...

Berea era rece și proaspătă.

Iți făcea plăcere să ții în mînă halba aburită, cu umbre de ceară peste sticla albă, groasă. Degetele lăsau urme aidoma unor probe de amprentă...

Ștefan Zdrenghea își trăsese pălăria spre ceafă, lăsînd să i se vadă părul scurt, înspicat. Transpirase bine. Purta o cămașă grena scoasă peste pantaloni, o bluză de vară care se încheia cu niște nasturi mari, metalici. I se zărea pe piept părul negru, ușor cîrlionțat și urma unei tăieturi adînci, deschisă la culoare, trasată parcă cu o pensulă muiată într-un roz palid. Necșulea l-a întrebat de unde este semnul...

— Care ?

— Acela de pe piept (gest larg, făcut cu halba...).

— Aaaa... se mai vede.... Poveste lungă și veche. Putea să iasă o tîmpenie dar... am avut noroc. Mare baftă... Se prăbușește un avion, praful se alege din toți și toate și scapă un bătrîn senil, care întreabă cu insistență : „Nu cumva avem întîrziere ?“... Bătrînul senil am fost eu. (Meditativ, cătînd spre un punct imaginar). De fapt, cicatricea asta înseamnă toată viața mea. Intîmplarea s-a petrecut pe vremea colectivizării. Au trecut ceva ani, nu ?

Necșulea îl ascultă cu atenție, încercînd să nu tulbure cu nimic firul povestirii.

Cuvintele se ridicau ușor, ca niște bule de aer ce-și cătau drum spre suprafața unei ape. Faptele avuseseră loc pe cînd Ștefan Zdrenghea era proaspăt însurat. Avea un chef de muncă cît pentru o întreagă lume. Dar, nu voia să se înscrie în noua colectivă. Era obișnuit cu ograda lui, cu ceea ce făcea, cu vitele pe care le îngrijea ceas de ceas. Cum adică ? Să-și lase oile pe mîna unui puturos, unul ca Vanghele sau Căcărează care nu știa decît să doarmă la umbra sticlei cu rachiu ? Un timp fugise din sat. Pleca dimineața, cu zorile, și se întorcea în plină noapte. Lucra pe unde se nimerea. Apoi, s-a săturat de atîtea alergătură. Se ascundea prin cotineață, în pod, pe sub pat... Avea un prieten : Ilie Mălai-Mare. Mai sărac ca el ; unul dintre cei mai oropsiți. Se trecuse la colectivă de prima dată și-acum mergea prin sat să-i lămurească și pe alții... Ca și cum asta era treaba lui, rostul său cel nou...

Intr-o zi, s-a trezit cu Mălai-Mare la ușă. Pînă să-i deschidă nevasta s-a repezit sub pat, socotind că pot veni și alții pe urmele lui Ilie... „Ștefan îi acasă“, a întrebat acesta ; „Nu... e după un doctor... la Focșani“, răspunse frămîntată de gînduri, împiedicîndu-se în vorbe, Lisaveta, nevastă-sa ; „Bine. Data viitoare cînd s-o mai duce, să-i spui să-și ia și fundul cu el... Se vede prin ochiurile așternutului. S-ar putea, totuși, ca tărtăcuța să nu-i fie acasă... Acuma plec. Ieși mă, la lumină, că tot nu stau de vorbă cu tine, blegule...“.

Au mai durat lucrurile vreo săptămînă pînă cînd, într-o zi, pe la ceasurile amiezii, s-a trezit cu ograda plină... Vreo zece inși... Care de la raion, care de la regiune.. Cine să-i știe. Ștefan Zdrenghea n-a mai văzut ce face. A pus mîna pe o seceră și a ieșit să-i întîmpine „bărbătește“... Le-a spus : „Dacă vreți să vorbiți, măcar să aveți cu cine... Ieșiți din ograda mea, dumnezeii cui v-a adus pe lume... Vă tai ca pe iarbă“... Își făcuse singur curaj. Parcă se lăsase împins de la spate. Ștefan Zdrenghea n-a mai știut ce s-a întîmplat. S-a trezit, seara, la spital. Dintîi a întrebat dacă n-a murit careva... Cînd a aflat că e singurul rănit s-a mai liniștit un pic, deși o supărare neagră se tot ținea prin preajmă, scheunînd precum un cățelandru, hîrjonindu-se, pîndindu-i gesturile. A trimis să-l cheme pe Mălai-Mare. „Veniserăți la butnăreală, mă ? i-a spus înciudat. Te-ai făcut ciomăgaș ? Începe bine colectiva aia a voastră... Ce să caut eu alături de toți puturoșii satului ?“ ; „N-ai dreptate, Ștefane... Voiam doar să discutăm, ...ca niște oameni cu scaun la cap. Eu susțineam că ești cel mai harnic și priceput... că-ți sfîrîie mintea de idei. Mulți te arătau cu degetul ; nu treci tu, nu se înscriu nici ei... Habar n-aveai de asta. Era vorba de mîinile și mintea ta“... ; „Păi, de unde vrei să știu ce-i aia colectivă ? Tu, gata, hop-țop... te-ai înscris“... ; „Cînd erai mic, te-a aruncat careva în foc ca să-ți arate cît îi de cald ? Uneori, mai trebuie să crezi, să-ți lași mintea să lucreze slobodă, chiar să riști... Mai rău n-are cum să ne fie, crede-mă“... ; „Bine, Ilie. O fac pentru tine. Dar, să știi c-o să-ți amintesc toată viața de rana asta care mă putea duce rapid la ceruri“... ; „Ei, lasă... aveam și eu un prieten pe sus...“.

Timpul s-a scurs repede.

După cîțiva ani colectiva a început să se țină pe picioare. Ca după o semănătură. Mai erau și goluri, dar se vedeau lucruri bune și trainice. „Povestea“ lor s-a rotunjit aidoma unui fruct bine împlinit. Ștefan a ajuns președintele ceapeului iar Ilie Mălai-Mare („așa îi spune, pe cuvînt de onoare...“) secretarul comitetului de partid. Cînd venea greul peste ei sau treaba nu ieșea cum se cuvenea, nu se puneau pe înjurat ci își arătau cicatricea, ca un semn al tinereții comune ; o amintire peste care nu puteau trece cu ușurință...

Un soi de jurămînt ținut în palme de amîndoi devenise cicatricea...

— Ei, gata cu destăinuirile... Să mergem că a venit mașina. O să vedem acuma și ciupercăria. Ultima noastră ispravă. Ca să fiu cinstit, asta e găselnița lui Mălai-Mare. Șase luni s-a chinuit, încăpățînatul. Și prin somn vorbea de miceliu și nu mai știu ce paturi...

— Auziți, tovarășe Necșulea... Aș vrea să vă pun o întrebare... dar închideți carnetul ăla... parcă ar fi un străin între noi... Un președinte de ceapeu are voie să cînte în timpul programului ? Zău, mi-a venit așa, din senin...

„Și-am zis frunză trii migdali,
La Focșani, întri hotarî,
Este-un nuc cu frunza rarî,
Se strîng păsări după-un țarî
Și-așa cîntî di frumos
De-atîrnî crengile-n jos...“.

...Ascultam, mergeam.

Mașina tăia drumul spre nordul satului, ocolind larg școala și căminul cultural.

Trecuseră cîteva ore de cînd erau împreună. Intre timp, fără să fie văzut, Necșulea „tăiase“ din carnet expresia „antipatic individ“. Sigur, o să pună altceva. Va găsi el un atribut legat de realitate...

● **Din volumul CEASUL DE VEGHE.**

Unde ești copilărie...

**Unde-i vîrsta mea de-o vară
și de-o toamnă
și de-o iarnă ?**

**Mai găsesc vreo primăvară
ce mă-ndeamnă
să mă cearnă ?**

**Unde ești copilărie
că n-ai fost nicicînd, deloc,
că m-ai dus, de nu se știe
în ce taină de noroc,**

**nici de mamă, nici de loc,
m-ai tot dus într-o pustie
fără lege, prins în joc.**

**Unde-i vîrsta mea de-aseară
de cît am avut și-o iarnă ?
Vreau să fie primăvară
flori de măr pe ani să-mi cearnă
pe speranța mea de-o vară
și de-o toamnă, și de-o iarnă !**

De unde vii...

**De unde vii și unde mergi,
enigmă, care treci prin mine ?**

**Necunoscută și departe,
nedefinită și aproape,
o întrebare ne desparte
și un răspuns ascuns sub pleoape.**

**E-atît de lacomă tăcerea
și iluzorie ; și doare.
Incît a încolțit plăcerea
acestor semne de-ntrebare.**

**...De unde vii și treci prin mine
și mă cunoști atît de bine ?**

Constantin Matei

Zori

**Depărtarea izvorăște
purpurie spre albastru
pe cînd noaptea se tîrăște
peste cîmpul adormit.**

**Zori, pulverizînd lumină
cu albastru, de cobalt,
și desfășurînd eșarfa
răsăritului înalt.**

**Ca o coadă de păun
de la mov la purpuriu
depărtarea izvorăște
înspre cerul siniliu.**

**Din adîncuri, falnic, iată,
ca dintr-un cuptor aprins
soarele ni se arată
în veșmîntul său nestins.**

Eminesciană

**Și căutînd petalele-adormite
Aleea era singură, pustie,
Pe crengi stăteau și-acuma răstignite
Acele șoapte dulci, de simfonie.**

**Pe bancă stă o umbră ce se-ntinde
Cu brațele pierdute-n depărtare,
La sînul ei voind a mă cuprinde
Strigîndu-mă aproape de uitare.**

**Pășind încet prin clipele trecute
Să nu m-audă urmele rămase,
Am sărutat privirile pierdute
Ce nu voiam cîndva ca să mă lase.**

**Și lacrimi pe petale adormite
Le-am regăsit pe banca solitară,
Acolo între florile-ndrăgite
Și unde timpul pare c-o să moară.**

Impromptu

**De ce n-aș sucomba-n Guadalajara ?
Știu plumbul veacului cum intră-n carne,
cum vor întinde cabluri prin lucarne
amanții — sfinți. Calul — troian pe scara**

**cu frîna pusă-n scandaloase goarne
păpuși mecanice descarcă seara, —
iar tu, urmînd psalmistul în afara
iluziei comune, numeri coarne**

**în șiruri de licorni, licornieră.
Ah !, noaptea asta-mi pare cît o eră
„entre les villes de ta cheville“. Ce bine,**

**că nu am șansa mărcilor poștale
și stau sub lama blîndei ghilotine
la curs seral în groapa pleoapei tale.**

Horoscop

**Minat cu șerpi de apă este prundul
unde șezum. Capuchehaia iară
își scoate brusc cămașa terțiară
un rug carnal văzduhu-nsîngerîndu-l.**

**Intr-o revoltă toți se despuiară
corsajul tău învăluind de-a rîndul
și vîntul sceptic tălmăcindu-mi gîndul
le umflă pieile a doua oară**

**cu loterii de fum, cum umplu norii
gîtleju-ncins cu piatra galopantă
ținînd în ambuscadă visătorii.**

**Nu vrei, pe petecele mișcătoare
să-ți scriu a-ngenuncherii variantă
și ochiu-mi să-ți ia raza de iertare ?**

Nud pe scară

**Ies sînii cronologic să inspire
gladiatorii ochi, ca o epură
a cărnii evadate ce îndură
al nopților corp uniform. (Cetire**

**dintr-un profet savant în nemurire)
Lovesc elipsa coapsei cea mai pură
și puncția de stele sub arsură
redă fervoarea sării în privire —**

**și lacrima e nodul care leagă
ador și-atac. Rușinea fără vlagă
ca papagalii ași în limba turcă**

**împușcă interjecții sangvinare.
Dar treptele retorica o urcă-n
zmaragdul din inelul de vînzare.**

Zeița

**Teama de sînge ninge împăcare.
Un vers c-un pas în urma ei rămîne
strîngînd de gît zăpezile-cadîne
în lacrima cît Argeșul de mare.**

**Frigul din oase fluieră un cîne
cometa înghețată s-o coboare —
și fuge umbra mierea orbitoare
pe scări (și podul nopții fără fîn e)**

**Fereastra scapără sminteala rece,
cînd mîna mută lampa-nspăimîntată
pe fața măscăriciului ce trece**

**cu aripi de rășină. Dulce fată,
în craniul cît mormintele azteсe
nu se mai face ziuă niciodată.**

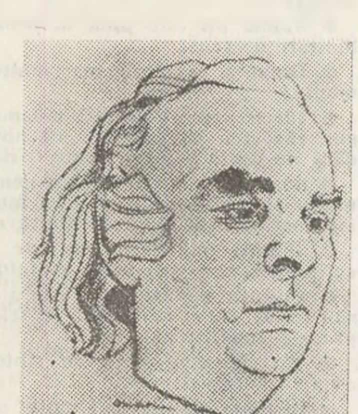
Vamă

**Domnul seraf îmi ia pe amiantă
amprentele balistice și cată
să vadă cu retina amputată
codul erotic : ignifug și-amantă.**

**Cum să-i descriu în limba despuiată
suflul simfonic — sîmbure și plantă ?
În psalmul pur, cu laserul o fantă
nu pot tăia. Ca-n tobe va să bată**

**sincopa spumei peste vina gurii.
— La poésie se fait (în cer se-nvață ?)
precum amorul, dans un lit. Cad murii**

**urechii lui virgine și prin ceață
în pielea altui trup începe saltul
en forme de coeur — și plînge-n somn
înaltul.**

● **HORIA ZILIERU**

Desen de Dan HATMANU

Căldură umană

Trenul înainta în noapte cu ochi de lup fosforescent și toți călătorii care erau în compartimentul de-a întîia stăteau tăcuți și zgribuliți pe locurile lor. Începuse iarna și ea tocmai se întorcea dintr-o stațiune climaterică, fiind în drum spre casă. Era o femeie tînără, dar fără să-i poți însă preciza vîrsta. Putea să aibă 35 de ani, cineva, în trenul de la ducere îi dăduse 25. Acele timpului ei oscilau între aceste limite. Chiar și ea considera de multe ori că nu vîrsta din buletin conta cel mai mult. Cu toate acestea ori de cîte ori un bărbat se uita la ea cu indiferență, pe stradă, în magazine, la serviciu, fără să insite cu privirea multă vreme asupra ei, o cută ușoară i se adîncea între sprîncene și un frison o cuprindea. Cu trei ani în urmă se îmbolnăvise grav de un reumatism poliarticular și de atunci, concediile le petrecea prin stațiuni, la tratament. Boala o făcuse să simtă un soi de umilință, pe care nu o avusese pînă atunci și numai în camerele reci de la hotelul stațiunii, stînd după-amiezile, serile și nopțile în pat, din cauza durerilor ce nu mai încetau, și căznindu-se să citească totuși devenise conștientă că ceva se schimbase în rău în viața ei și că, de-acum încolo, nu se mai putea bucura de munca fizică sau anumite sporturi de iarnă, cum era schiul, pe care tocmai începuse să-l învețe și care îi oferea și-un echilibru psihic în acele momente, cînd se ținea pe scînduri o mare bucată de timp fără să cadă. Și totuși, acum la sfîrșitul acelor ani se găsea mai refăcută căci boala cedase treptat, lăsîndu-i numai o urmă, dar sădindu-i și teama că va reapărea dacă nu-i va respecta instrucțiunile.

Anii aceia cînd majoritatea zilelor, lunilor, le simțea numai prin trupul chinuit de suferință, tot ce aparținea domeniului plăcerilor de tot soiul, rămăsese atît de în urmă încît nici nu mai credea în posibilitatea actualizării. Pe de altă parte, citind o frază din Th. Mann că sufletul omenesc e înclinat cu prea multă ușurință să scoată din trup întreaga bucurie de a trăi le și desconsidera, din cauza degradării la care erau supuse, ca și amintirile ei, ce aveau ceva din lumina gărilor prin care tocmai trecea în aceste ore; gări aglomerate sau aproape pustii, ca și din întunericul drumurilor și cîmpurilor nesfîrșite. Tocmai se gîndea că nu mai găsea momentele importante din viața ei, cînd în jur atmosfera începu să se însuflețească.

Unul dintre bărbați, din cauza frigului își frecă mîinile cu putere și-l atacă pe cel din fața lui, care atîta aștepta, cu o întrebare obișnuită, unde merge. Apoi începură să se vaiete reciproc de frig, să înjure locomotiva, mecanicul, vagonul, să se scoale în picioare, să-și bocănească tălpile de dușumea și să-și scoată amîndoi, din bagaje cîte o sticlă cu țuică din care oferiră și la ceilalți călători. Refuză. Țuica nu-i plăcea defel, deși mirosul ei răspîndit în compartiment și-n aerul rece, îi amintea din copilărie apropierea sărbătorilor de iarnă, căci iarna, aburii fierbinți ai țuicii fierte cu piper și zahăr ce se ridicau din paharele celor obosiți după tăierea porcului se lipeau de geamurile înghețate, aburindu-le și pe ele.

Cei doi se așezară ca să mai tragă în tihnă cîte o dușcă și se făcură și mai roșii și mai furioși ca la început, voind s-o atragă și pe ea în conversație. Nu reușiră decît să-i smulgă cîteva zîmbete sau aprobări, prin ușoara înclinare a capului. Alt bărbat de lîngă ea îi întinse un pachet de biscuiți, din care luă vreo doi, ronțăindu-i în tăcere. În fața ei, un tînăr, să fi avut 24 de ani, nu mai mult, se ridică în picioare anunțînd că se duce la bufet. Reveni peste puțin timp ținînd în mînă o sticlă de bere și una de pepsi, pe care după ce o desfăcu i-o dădu ei. Speriată, îi mulțumi, voind să-și deschidă poșeta, ca să i-o plătească. El făcu un gest categoric de refuz. Cu mirare, ea îi observă chipul plăcut, fără urmă de obrăznicie, dar care o privea cu oarecare curiozitate. Din căciula albă de mohair, ei îi ieșea părul negru ondulat, amestecîndu-se cu cîteva fire albe deasupra ochilor cafenii, prelungi și încercănați ce priveau de pe o față creolă cu un ten imaculat, fără fard, cu buze palide abia schițate. Se gîndea, uitîndu-se cu coada ochiului la el, că o să-i vadă părul albit și cu un gest rapid își trase mai pe frunte căciula, făcînd să dispară zulufii sub aceasta. Spre deosebire de ea, el avea părul negru și nici o urmă de fir alb, iar expresia gurii era fermă, fără ezitări. Alți călători își traseră căciulile pe urechi sau poalele paltoanelor pe genunchii înghețați. După două ore de la pornirea trenului, vagonul se răcea din ce în ce mai tare. Abia cînd ar fi ajuns la Beiuș, trenul își schimba locomotiva și-ar fi dat căldura necesară celor de-aici. Pînă atunci, ghemuiți unul într-altul ca niște pui lipsiți de cloșcă, așteptau. Ea începu să se foiască pe canapea, nemaiștiind ce să facă din cauza înțepenelii în aceeași poziție. Se sculă și văzînd că ceilalți își trăseseră fotoliile plușate spre mijloc, nemairămînînd decît o mică distanță între ele, și stăteau doi dintre ei cu picioarele lungite pe banca de vizavi, se gîndi să facă și ea la fel. Își scoase cismele și rămase cu ciorapii groși de lînă. Deși avea pantaloni de ștofă, își mai simțea picioarele reci. Atunci, parcă ghicind că-i este frig, tînărul, ce părea absent în acele momente, își luă cojocul din cuier, el fiind singurul care nu se îmbrăcase, ca restul călătorilor și i-l așternu peste picioare. Ca să se revanșeze întrucîtva, îi făcu semn să se descalțe și el, întocmai ca și ea. „Țineți-vă picioarele aproape de mine". El zîmbi aprobator, apoi adormi. Pe neașteptate, treptat, compartimentul se încălzi. Oamenii, simțind, se puseră de-a binelea pe dormit. Era tîrziu, de altfel. Numai ea nu dormea, deși se făcuse destul de cald, rămăsese să strîngă cu mîna dreaptă aproape de șold, picioarele cu ciorapii de lînă subțire ale tînărului, care dormea adînc. Se uita din cînd în cînd la el să vadă dacă doarme într-adevăr, și în ușoara ei ațipeală, îi veneau în minte pagini citite în stațiune dintr-un jurnal vechi ce îl luase de-acasă.

Se uita apoi pe fereastră și vedea stațiile perindîndu-se întocmai ca petele de lumină și umbră din viață. Veneau cu reclamele lor, cu agitația lumii grăbite din gări, dispărînd în ceață.

Da, da amintirile... goneau împreună cu ea, cu trenul...

Numai băiatul tînăr dormea liniștit, putea să doarmă liniștit, poate obosit, în căldura proaspăt ivită.

Ea se simțea bine acum, deși i se părea straniu, după ce își mai revăzuse și jurnalul, cum, de ce doi oameni care se întîlneau odată ca să se apropie și să aibă grijă unul de altul; să nu le fie foame, frig, sete, se despart pentru totdeauna, fiecare rămînînd în stația lui, într-o gară oarecare...

Simona IANCULESCU

Nicolae Sava

La culesul vrăbiilor

Dar totul nu avea nici o legătură cu bucuria noastră la culesul vrăbiilor sau ultima descoperire în domeniul fizicii atomice mai erau cîteva vorbe dar nu cîteodată mai cîntă un copil ce nu-i al meu și uit că vîrsta mea a trecut prin pînzele altor corăbii (cică marea plutește sub aceste corăbii istoria asta e deocamdată) printre adevăruri burduhănoși păianjeni petrec dar nu eu eroul nu eu eroul trandafirul nu trebuie curățat de ghimpii ce nasc buburuze în palmă (cine trece peste primăvară fără să moară puțin adună la ciorap clipele de amor amînate) o doamne mulți îmi sînt datori cu o lacrimă.

Felcerul de cuvinte

Vine personajul burdușit de cunoaștere rigîie de atîtea idei se așează la masa lui din lemn de trandafir rosa centifolia își plimbă obosit privirea pe tavan pînă acesta capătă o culoare murdară trece cu privirea prin unica fereastră a cabinetului de consultații și aceasta se face zid de piatră se gîndește la șalterul alb și lumina se stinge acum putem trece la lucru zice personajul punîndu-și ochelarii de sticlă pe ochii de sticlă dincolo în spatele ușii cuvintele (un control de rutină o formalitate și gata spuse un cuvînt va fi atît de simplu domnul felcer se va uita pe rînd la fiecare pe urmă facem plata spunem mulțumesc și gata fiecare își degusta iluzia sa) să intre primul cuvînt se auzi din spatele ușii capitonate semn că domnul felcer luase hotărîrea să înceapă consultația bună ziua cum te numești mama ce rol ai dumneata numesc o ființă ce rol are ființa aceea plînge și dialogul continua domnului felcer nu-i scăpa nici un amănunt ce cumsecade își ziceau cuvintele ce stăteau la rînd ne întreabă pe fiecare ce ne doare cît de frumos ne întreabă treceau prin fața domnului felcer nu se auzea nici un țipăt nici o vorbă mai aspră fiecare stătea cîteva firișoare de nisip acolo doar întrebări și răspunsuri întrebări și răspunsuri apoi ieșeau încet odată cu valul de întuneric ce inunda holul și plecau în tăcere acasă clipind din cînd în cînd din ochii lor de sticlă.

Algos sau Experiment asupra memoriei

Ei da! Omul.
fericit în Natură
ca lîngă femeie
se naște și încă nu știe
ce-i viața și moartea
o întîmplătoare stare
o goană după vînt

o dîră de sînge pleacă
se tîrîie prin praful și nisipul Deșertului
către bulboana Neantului
deschideți ușa (secretă)
veți auzi răsuflarea
zvîrliți din gura Lui
(nici calzi / nici reci / nu sîntem)
ne vom iubi lipsiți de-nțelepciune

luminează (soartă)
arată cărarea
eliberează sufletul
pînă cînd toate
dispar în groapa comună
împlinesc căderea-n uitare

din cîți au fost doar eu am mai scăpat
spre a nu uita și povesti în totul / faptele
plînsul pietrelor în rîul nopții
doar la urechea ta / îndurerată
să șoptesc / cu oarecare înfricoșată nepăsare

Al treilea poem metafizic

balena rătăcirii
între meandre / intermundii
dinspre nemoarte înspre fericire
dinspre teroare înspre nesfîrșire
așa umblă / cu halebarda
(dădaca iubirii / cea nevindecată)
taie cu stînga
taie cu dreapta

prin hățișul de fapte
o cărare spre altă cărare
de la estuar pînă la izvor
din adînc urcă
într-o altă
lumină
din goala
rarefiată
amintire

Pînă la urmă

pînă la urmă ești sătul / de lume
de ochii verzi permanent
dacă ai fi tînăr
mult mai tînăr

destul

ei da! gîtlejul dragostei
seve necunoscute / presimțite
ca venirea anotimpului

totul aspru
primordial
unic
viață băută ca un alcool /
dintr-o dată
să te scufunzi în pîntecul mitic
paloare singură
pentru tot curcubeul
sărutul indiferent și tinerețea
(o piatră pe o plajă cît mai străină)
iată dovada că vremea dimineții
naște un sînge pur
cum în balcon / o blondă își flutură
privirea
se supune
în foșnet de hîrtie
cum sînt sfîrșiturile toate
sfîrcuri obosite de stea
— cîte răspunsuri
și nici o întrebare —

Cassian Maria SPIRIDON

Cuvinte frivole

• Buridan n-ar fi putut intra în legendă fără măgar.

• Imaginarul nu este o consecință, ci o condiție a umanului.

• Dintre toate produsele umanității, cultura ne reprezintă cu cea mai mare demnitate.

• Îmblînzind infinitul, poate omul va reuși să se îmblînzească și pe sine.

• Între puține lucruri există o legătură atît de strînsă ca între o limbă și firea poporului care o rostește.

• Morala datoriei nu este o morală a vocației, ci a nevoii de vocație.

• Cursa de la Marathon este cel mai important tratat de etică pe care ni l-a lăsat antichitatea.

• Pentru că tristețea ne-a bîntuit prea des, am învățat s-o alungăm prin joc. Dar jocul nostru este uneori mai trist decît o plîngere.

• Marea vanitate a omului este nu numai să cunoască, dar să și înțeleagă.

• Deși cunoașterea și-a plasat capacanele în cele mai neașteptate locuri, vînatul cel mare încă n-a fost prins.

• Binele și răul sînt vechi frați de cruce. Dar crucea o poartă omul.

• Gîndirea are o mobilitate mai mare decît limbajul. De aici suferințele comune.

• Să nu judecăm limba, ci pe cei care o rostesc.

• Valorile morale nu pot fi decît exemplare. Aceasta este de altfel și singura lor slăbiciune.

• Dacă Ghilgameș ajungea nemuritor, omenirea ar fi pierdut cea mai mare operă dramatică.

• Nici o carte nu ne poate ajuta să trăim singuri.

• Sinele nu este pînă la urmă decît o delimitare de sens.

• Omul a construit mai multe mituri decît unelte.

• Ideea perfectibilității umane își are desigur rădăcina în credința că absolutul chiar dacă nu poate fi atins, poate fi rîvnit.

• Poate un timp am pipăit generalul cu prea multă pietate, sacrul cu prea multă înțelegere, iar contingentul cu prea multă rîvnă.

• Pentru un filozof nu este suficientă vocația ideii, ci vocația universalului.

• Cultura nu este un simplu comentariu al spiritului, ci o adevărată cruciadă împotriva propriei inadecvări.

• Nu devenim ceea ce sîntem, ci sîntem ceea ce putem deveni.

• În lume circulă mai multe adevăruri decît urechi care să le asculte.

Narcis GIURGIU

Premiul „Convorbiri literare" la concursul „Mihail Sadoveanu" din cadrul Matineului de proză — Iași

Visul din oglindă

Am întins brațul, dar am șovăit să mă apropii. Chipul său fremăta ca o flacără în întunericul nopții. Am făcut un pas și am simțit foarte aproape trupul lui fierbinte, șoaptele m-au învăluit, privirea lui m-a făcut să împietresc de uimire, de dorință, de îndoială.

„Rămîi", îmi repeta într-una, cuprinzîndu-mă de mijloc. Cînd buzele mele l-au atins, am tresărit cu un fior de spaimă. Chipul său devenise capacul lucios al casetei mele cu bijuterii, deasupra căruia mă reflectam... M-am trezit cu o greutate groaznică după cap.

După multe ore o urmam pe Tina, buna mea prietenă, prin holurile imense ale muzeului din cartier. Ne perindam astfel, vizitatori indiferenți, trecători prin locuri, dar mai ales trecători prin destinele altora și-mi spuneam că venirea mea aici oricum nu va salva nimic, nici renunțarea la cursurile de construcții, supapă infectă pentru cel ce țintește mai departe, nici lamentabilul sfîrșit al prieteniei cu Andi, nici încordatele relații cu părinții din ultimul timp.

Și, peste toate, îmi spuneam, individul ăsta plicticos care ne însoțește prin muzeu și care nu știu ce bîlbîie despre vocile impregnate în lucruri ale celor ce-au trăit aici cîndva, despre simțiri și parasimțiri care... Dar o oglindă imensă, minunat lucrată mă îndeamnă să rămîn o clipă în urma celorlalți. Lîngă chipul meu reflectat, un bărbat dorea să se facă observat cu ostentație. S-a așezat în fața mea, țintuindu-mă cu privirea. Și aceasta, cu atît mai ciudat cu cît ochii mari și adînci semănau cu un mal odihnitor, cu nisipul cald, primitor în care nu poți decît să te întinzi fără să vrei să strigi ori să întrebi.

Știam că tăcerea noastră acoperea orice replică, înăbușind-o, strivind-o sub simpla nevoie ca ochii noștri să tacă împreună.

Apoi s-a întors spre oglindă; ne reflectam împreună în luciul ei, de parcă am fi stat cumva îmbrățișați. Am vrut să merg mai departe, dar el a șoptit prinzîndu-mi ușor bratul... „Se spune că oglinda e un simbol mistic. Cel care se privește în oglindă în fața soarelui poate ajunge într-un fel, în legătură cu lumea infinită...".

Am zîmbit și el a continuat: „Dacă tu te-ai privi în oglindă cinci minute chipul tău va purcede odată cu lumina în spațiile fără sfîrșit și s-ar întoarce pe pămînt abia după sute de ani, cînd tu vei fi murit. Atunci, în acel timp, cineva se va putea îndrăgosti de chipul tău, de glasul tău...!"

„Și dacă acum sînt acea reflectare?" am ridicat din sprîncene. Răspunzîndu-mi cu un zîmbet șiret, mi-a făcut un semn de despărțire ca și cum trebuia să alerge deîndată undeva, de parcă venise special pentru privirea aceea, pentru frazele sale de neînțeles.

Acasă mă aștepta plicul cu vestea căsătoriei lui Andi. Tina era furioasă pe lacrimile mele, pe tristețea mea și nu știa în ce parcuri, în ce muzee, la care spectacole să mai mergem... „De ce a făcut-o? Te mai întrebi încă? Oare n-ai înțeles că tu pentru omul ăsta n-ai fost decît o fantoșă, un coșmar, ceva de care a trebuit să fugă în cele din urmă pentru a putea supraviețui?... Crede-mă, asemenea filfizoni se găsesc peste tot. E plină lumea cu îndrăgostiți de propriul lor destin. De fapt, de ce n-ai renunța și tu la atîta sinceritate, pasiune, sentimentalism ieftin... Fii și tu ca el și atunci...".

„Și atunci roata se va învîrti mai repede, sau mai încet, dar ce păcat, sensul va rămîne același..."

„Scepticismul ăsta tîmpit al tău... Uneori mi-e atît de ciudă pe tine... De ce ai renunțat la pictură, de ce n-ai continuat să faci pregătire cu Șerbănescu?"

„Pentru că el mă voia pe mine și-i păsa prea puțin de șansele mele..."

„Asta nu e un argument..."

„Pentru tine nu, pentru mine da... Mi s-a făcut scîrbă de tot... Și de Șerbănescu, și de Andi, și de moțata lui Dulcinee, de mama și tata, care mă reneagă pentru că mi-am distrus „cariera", renunțînd la facultate... Ei bine, nu mai vreau să am nici o legătură cu acești oameni... Mi-e scîrbă înțelegi? Ceva mă îngrețoșează, nu știu, nu pot să spun ce anume. Nu te mai strădui să mă consolezi, asta o facem fiecare în contul propriilor idealuri cînd le mai avem".

Într-un colț al sufrageriei, abia atunci observasem, o oglindă mare îmi reflecta întregul trup și nu știam pentru o clipă dacă visez sau nu.

El apărea și dispărea în spatele meu, exact ca în dimineața ce abia trecuse, iar gîndul și spaima aceasta mă încălzeau de parcă două brațe încinse m-ar fi cuprins de mijloc.

...„Ce asemănare..." am spus Tinei după un timp. În muzeul unde m-ai dus azi era o oglindă asemănătoare... aș fi vrut să continui, dar Tina a confirmat deîndată — e foarte posibil să fie făcută de același meșter, că și oglinda ci e o vechitură de pe vremea bunicii...

Vorbeam de la distanță... Tina ar fi vrut să pregătească o plăcintă dar îi lipseau merele și zahărul pudră... „Eu o să cobor puțin. Încearcă să te odihnești pînă mă întorc...".

Dar eu nu-mi dezlipisem o clipă privirile din oglinda înaltă... M-am apropiat și am atins-o cu palmele, cu fruntea, cu buzele... și am tresărit amintindu-mi visul din acea dimineață.

Respirația caldă se transforma într-un abur ușor, lipindu-se de suprafața lucie. O atingere caldă, căci soarele amiezii adăstase în încăpere.

Un pocnet înăbușit mi-a trezit auzul... Sub palme, la încheieturi, am simțit o fierbințeală ciudată, invazia unor mici ființe ce coborau cu repeziciune spre cot, pe genunchiul îndoit, atingînd pînza moale a rochiei. Gura tăioasă a cioburilor deschidea o lume întunecată și, de-acolo parcă, ochii adînci și odihnitori priveau chemîndu-mă să mă liniștesc — obosisem într-adevăr prea mult în ultimul timp — chemîndu-mă la conversația tainică abia începută. Lumina orbitoare strălucea încă prin ferestre dar hăul deschis, al cărui vuiet îl simțeam tot mai aproape, frămîntîndu-mi carnea, sîngele, gîndurile, mă chema spre el cu brațele aceluia. Două trupuri vibrau, al meu și al lui, adulmecînd febril tăcerile și abisul, coborînd tot mai mult în lumea de nepătruns, atingînd cu unicul lor contur marginea de gheață a întunericului.

Auzeam cioburile căzînd, iar zgomotul lor se amplifica semănînd tot mai mult cu un țipăt... Furnicile acelea cu măruntele lor picioare urcau de la glezne pînă la frunte.

O perdea grea de ceață mi-a luat respirația și am simțit că alunec fără să mă pot agăța de ceva.

Îmi părea că oglinda, cît mai rămăsese prinsă în rama greoaie, mă reflecta ciudat îmbrăcată în rochie albă, prinzîndu-mi cosița. O mireasă cu ochii palizi, cu obrajii scofîlciți de durere. O mireasă a cărei rochie albă mirosea a sînge și a dragoste. O mireasă al cărei soț o chema dincolo, în abisul ce se căsca acolo, o clipă mai devreme.

Mireasa a pășit prin rama oglinzii. Gurile tăioase au sfîșiat rochia albă. Zbura parcă... Și raza de soare îi purta chipul departe, printre aștrii nevăzuți. Zbura cu sufletul ușor... cîndva se va întoarce poate...

Marinela Grigore RUSU

pro juventute

Convorbiri literare prin corespondență

MIHAI MARIN, București : Însăilări naive, în care am simțit ecoul lecturilor neasimilate. Povestirea, în schimb, e o parabolă bine scrisă, cu un final ce dă de gîndit.

SERGIU OMAN, Pașcani : Ar fi ceva, dar e foarte incomodă sacadarea forțată a versurilor. Am reținut o imagine „simpatică" : „noaptea cade cloșcă pe noi".

CRISTINA CRĂCIUNESCU, București : Poeziile trimise (în special **Story, Fără să vrei, Pe seară**) punctează o privire interiorizată, o subtilă artă a îndoielii ; aștept să apară accentele care să „îngreuieze" poemul, să-l facă „memorabil", neliniștitor. Iată **Story:** „O poartă / deschisă-n deșert / cel ce trece / prin mijlocul ei / se descalță / să alerge ușor / după fata morgana. // Orizont // cine se află / în fața cui, / cerul, marea ?".

LIGIA STAN, Piatra Neamț : Cum puteți să explicați asemenea născociri : „Cînd explodează nuferii-mprejur / să ne lovească un sindrom perpetuu / de bunătatea dulce-a unui vast contur / să ne-mblînzească-n cetini continentul" ?

MARCEL LUCACIU, Cluj-Napoca : Două poeme foarte scurte (**Poemul nescris, Mă aflu mereu**) mi-au reținut atenția. Mai trimiteți.

POPADIU CONSTANTIN, București : Lungul dv. poem epic narînd viața lui Eminescu ar putea să trezească interesul unor case de cultură, chiar al unor teatre populare, și mai puțin al unei reviste.

N. SILADE, Lugoj: Scrieți o poezie îndelung cizelată, austeră și concisă (atenție, uneori chiar prea concisă, prea descărnată, numai piele și os... liric !). Luciditatea stării poetice și rigoarea tăieturii în materia lingvistică recomandă poemele dv. ca rodul unei conștiințe formate deja. Cred, prin urmare, că ați depășit faza dialogurilor prin corespondență. Voi încerca să propun spre publicare cîteva din cele zece poezii selectate.

DAN TUDOR GÜRTESCH, Suceava : Mulțumiri pentru urări. Cît privește poezia, nu sensibilitatea vă lipsește. În grupajul trimis am descoperit imagini proaspete, originale (ca de ex. : „...cînd un fluture în buzunar / căutai în tulpini de corn / cheia galbenă a primăverii"). Vă trebuie în schimb disciplină, adică lectură multă, și exersarea spiritului critic, a autoexigenței.

IULIAN NUȚA, București Nimic nou.

DAN STARCU, București : Nu sînt de părerea dv. Și cum aș fi ? Iată o mostră: „limpezimea sa (a izvorului, n.m.) e limpede doar în adîncuri / Și rece ca gheața / Umanul atingînd unda / Va tresări, se va neliniști / Ca de ceva rupt de firesc" etc.

CALCIU CORNELIU, Tulcea : Frumoase intențiile, dar rezultatele în ce privește poezia nu sînt la înălțime. Am remarcat în schimb două „vorbe de duh" : „Priviți această ruină ; umbra ei pare o cetate", și „Umbra : întuneric ce se obține cu ajutorul luminii".

NICA STAN, București : Din cele peste 40 de poezii trimise, am reușit să selectez doar nouă. Se întîmplă ceva ciudat cu dv. Care este explicația combinării unor lucruri atît de inegale valoric ? Vă lipsește puterea de-a renunța la cele nereușite ? Sau cele bune se nasc involuntar ? Înclin să cred că nu vă lasă inima să aruncați ce nu e de calitate, sau că nu aveți suficient spirit critic. Aproape toate poeziile cu rimă sînt facile, abundă în locuri comune de genul : bucăți de tinerețe, tristețea ca o rană, bucăți de rouă etc. etc.

Cele nouă poezii alese (în majoritate de inspirație patriotică, de autentică simțire) vădesc în schimb talent și forță. Voi propune spre publicare un grupaj. Mai trimiteți, dar selecția vă rog, să fie mai riguroasă.

GEORGE VANGHEL, București : Curată pierdere de vreme jocul dv. de-a poezia.

DEDU GHEORGHE, Pitești : De greșelile dv. de ortografie, trebuie să aveți singur grijă, iar nu redacția. Cît privește ce trebuie să faceți pentru a publica un volum de versuri, mai întîi se recomandă să aveți volumul. Pentru că în plicul pe care mi l-ați trimis, sînt poeme care-l pastișează flagrant, pînă la grosolanul plagiat, pe Bacovia. Iată o mostră : „ E o vreme de plumb, de toamnă tîrzie / Și scîrțîie plopii departe-n pustiu... / O, afară sînt nori și plouă cu plumb / Pe ciudate cavouri de metal". **(Plumb)** .

MIRCEA ROPCEANU, Piatra Neamț : Am remarcat poemul **Cumpăna** și două versuri din altă poezie : „Rămîn pămînt... / Miros de frunze afînate".

ARCHAEUS, Iași : Atît cît mai **putut să** descifrez din poeziile trimise, m-a îngrozit: „sensibile epiderme dorm în cruzimi / foșnetul canibalilor se-aude continuu / o bardă despică sîngele în unul / și-o țeastă cade peste creieri străini". Încercați să vă lăsați imaginația să se odihnească.

DANIELA OATU: Puțin cam încrîncenată poezia dv. Nu e rău. Am remarcat **Atemporală** și **Realitatea unui coșmar.** Dar, vă rog, renunțați la expresii de genul : urciorul de idealuri, să mă vindec de netimp, ș.a.

OLIMPIAN T., Iași : Versuri foarte frumoase în această, reușită, **Fericire interzisă.** Scrieți mai clar și trimiteți mai multe poeme, pentru o selecție în vederea publicării.

Menționați pe plicurile adresate acestei rubrici : „Pentru CONVORBIRI LITERARE prin corespondență".
Manuscrisele nu se restituie.

REDACTOR

Mai mult decît tristețea tărîmul ireal

In suferință se abătu calul viclean din urbe
„caii nu se compătimesc se împușcă"
vînt necunoscut îmi adie casa
nu mai era în sine privire
tristețe mai mult decît tristețea murmurare
„aruncați cu lumină acolo unde vreți o
fărîmă
de neant" peste urbe sfiala ninsorii
tărîm indefinit
și nu am înțeles care din noi era ireal

Manuscrisul șarpelui

VI

mi se întinde înainte o întindere de magmă
și fără vreun gînd retractil o trec
trupuri multe zac încleștate din prea multă
prudență
ocrotindu-și lădițele cu aur și cineva
le șterge ca pe o greșeală din Manuscris

XII

aș fi vrut să pictez miresmele
dar mîinile nu-mi mai aparțin
nu le mai știu în această pădure
poate scîncetul să le aparțină
sub buzele căprioarei
care mi-a mîncat inima și rărunchii

Solitudine

Desena vipere pe limba
profesorilor de civică
se culca pasăre și se trezea cuvînt
ținea deschis doar ochiul unificator
nu avea stradă pe care să pășească în aer
trapa se deschide să i se fure nașterea
nimicul călătorind etaje

Prezență care desparte două memorii

Prezentă în spatele meu risipești
un manual dintr-o altă viață
care se întîmplă în fast și cangrene
cîte o halcă de lup în capcanele lupilor
crizanteme se întorc spre veioză
sub lacăt memoria vociferează
mîna ta resfiră pagini
după cifra 30 desăvîrșitoarea
grației și focului
într-o zi ne vom împrumuta aerul

Vasilian DOBOȘ

Ostaș necesar

Patria este un templu
Dinaintea acestuia
Iradiind
Cu inima pînă la stele
Pun sărbătoare
Semințe fiecărui cuvînt
Ce armată de vorbe această
Intîmplare
Ce ostași minunați
Această izbîndire
Fiecare din noi este un ostaș
Cunoscînd pe propria lui
Experiență
Intensitatea clarului de soare
Și cîtă iubire
Ii este necesară unui verb să poată răsări

Dinaintea acestui templu
Cînd zăpezile oglindesc surîsul brazdei
Și palma
Balanța anotimpului
Este într-adevăr SĂRBĂTOARE
Să dăruiești o sămînță fiecărui cuvînt
Implicat
In toată această resurecție generală
OSTAȘ NECESAR
Purtînd drept baionetă IUBIREA

Eroi

Intru în cîmp
Ca o înaltă poruncă
Orașele lumii se întind către mine
Tineri ca uleiul de candelă
Morții pămîntului
Alături de Vreme
Omături își trag peste răni
Peste pleoape
Ascultați
Ascultați-i cum își duc
Veșnicia în oase
Solemna lor tăcere
„Și erau veseli și tineri
Ca frunza de merișor"
Morții pămîntului
Morții nu fac rău nimănui
Ci doar se uimesc
De faptul
Că au devenit
Păsări

Cel mai fertil anotimp

In spic
Aerul sună
Ca o praștie
Vîntul își taie culcuș
In orbitele zării
Mă cuminec ierbii
Dar mai ales grîului
Uneori cumințenia cîmpului doare
Alteori țipă ca o pînză de Bosch
Cine va ști vreodată versul acela :
„Patria să te doară ca o cîmpie fără cai"
Și să nu-i pese de tragismul cuvîntului
Toate însemnele duc în cîmp
La sămînță
Acolo începe grozăvia țăranului
ȚĂRANUL CARE ÎȘI MÎNGÎIE ȚARA
Cu primăvara cu iarna
Cu toate anotimpurile știute
Dar mai ales cu INIMA
Care pentru ȚARĂ
E cel mai fertil anotimp

Nica STAN

Arpegii

De cînd

De cîte ori intru în oraș
mă fălesc cu o pasăre coborîtă pe umărul meu.

Dar, vai, nu e pasăre
ci numai vedenia preaiubitului meu tată.

De cînd au înflorit fragii
țin locul lebedei
trecută în ecou prin tăcere.

La veghe

Am desfăcut nodul și vara a început.

Cineva în adîncul cuvîntului
îmi spune
să nu ațipesc ;
trebuie să întrețin focurile aprinse
pe dealuri carpatice.

Patrie, în timp ce-s cu gîndul la tine
pe cămașa mea de iarbă
se aprind licuricii.

Merișorii dau în floare

Treci pe lîngă clipă
stîrnind timpul fără de margini, apoi
badijonari cu cîntece de privighetoare
și zile în șir de priveghi
la căpătîiul unui vis.
Pagini rămase nescrise :
în așteptarea zefirului
roșii ca sîngele
merișorii dau în floare

În zori

Cum fînul mă umple de rouă
căutîndu-te pe tine cel care umbli desculț
prin eternitatea cîmpiei, tu Manole
urcînd treaptă cu treaptă în zori
spre singura ta dovadă,
visul

Victor BARBU

* * *

vara prin lanuri de grîu
împreună cu tine iubito

maci purpurii
ca niște flăcări nepămîntene

pesemne o flacără
și dragostea noastră

nici nu bănuiai că vom fi
două pîini aburind
la masa îmbelșugată a zeului

* * *

nimic nu mă-nspăimîntă ca uitarea
slăvită fii
o tu aducere aminte

lumina ce mi-o dărui cînd încerc
să înțeleg neînțelesul
o simt cum se preschimbă în cuvinte

fă ca din ele
lin să răzbată-n viitor trecutul
întreagă viața mea — mirarea

N. SILADE

Prezențe la „Junimea"

Labirint

te așezi între două oglinzi
privindu-ți imaginea-imaginii...
apoi, pășind din una în alta,
ajungi acolo, de unde privindu-te,
vei vedea imaginea-imaginii celeilalte
oglinzi ;
printre ele vor trece la urmă leii
cu labele pătate de sînge, mirîndu-se că au
chipul tău.

Globul magic al primei copilării

un fel anume de a spinteca amintirile,
regăsindu-ți copilăria ca pe un sîmbure
putred într-un fruct străveziu,
strălumineaza încăperea,
îl așez pe masă apoi acoperindu-l cu
palmele
(globul magic al primei copilării),
mă revăd în mijlocul hoardelor de copii,
alergînd cu gîturile răsucite spre cer după
cîrduri de păsări,
țipetele noastre sfîșiau cerul,
alergam desculți cu ochii lipiți de el,
stropi grei ne plesneau peste frunți
păsările plîngeau în noi adunîndu-ne
și zborul lor se dilata monstruos pe cupolele
vii-pupilele noastre,
alergam pînă cînd deasupra noastră rămînea
numai cerul,
păsările îl trăgeau după ele ca pe un planor
argintiu...
...alergam după el... nourii luau forma
ochilor noștri,
plîngeau peste hoardele de copii, de bătrîni,
sfîșiind cerul cu țipetele lor.

Însingurare

sînt singur-singur
ca un zgîrie nori într-un lan de porumb.

Mereu...

înfășată în mătase
se desprinde de mine
cum cifra cinci se desprinde de șase
înșelător de moale înșelător de lucioasă
adoarme pe săbii adoarme sub coasă.

Liviu GAȘPAR

Cenaclul „Junimea"

Ședința 202/3 februarie. Au citit poezie *Liliana Cristina Niculescu* și *Indira Spătaru.* Invitat prozatorul *Grigore Ilisei.* Au discutat *Cornel Uritu, Eusebiu Munteanu, Constantin Parascan, Doina Radu, Giuseppina Herțanu, Iustin Huțanu, Grigore Ilisei.*

Ședința 203/17 februarie. Au citit poezie *Cristina Aghiorghiesei* și *Constantin Anton.* S-au pronunțat în legătură cu cele citite : *Eusebiu Munteanu, Codrin Cuțitaru, Cornel Uritu, Nichita Danilov, Elena M. Cîmpan, Lucian Vasiliu.*

Ședințele au fost conduse de criticul *Constantin Pricop.*

Lupta cu sine

Incep să-mi pierd singurătatea,
Ce singurătate începe !

M-am oprit,
celelalte euri ale mele au plecat înainte,
le aud cum încordează în tăcere săgeata.

Fără strigăt, mă implor,
fără strigăt.

Rebeliune

Locuiesc laolaltă cu partea din mine
care nu s-a născut,
cu partea din mine care deja s-a sfîrșit,
trupuri care deja s-au consumat,
coborîte pe rînd,
presărate-n pămîntul fiecărei secunde,
trupuri care deja s-au consumat,
născîndu-se unul pe altul.
Pînă cînd ?

Locuiesc laolaltă cu toate mamele mele
interioare.
Sunt copil al copilului care-am fost.

Manuela HOROPCIUC

O punte între două culturi

(urmare din pag. 5)

licăriri în umbră / Și-mi lasă în inimi un sigiliu arzînd. / Dar cine / pe terasă spre fluviu se aprinde o lampă / cine / / La Madoncina del Ponte e cel ce-a aprins lampa — se simte / În cameră un miros de putreziciune: este / În cameră o plagă roșie lîncezind. / Stelele sînt nasturi de sidef iar seara se-mbracă în velur : / Și tremură seara inconsistent : e iluzie seara și tremură / / În inima serii / Totdeauna o plagă roșie lîncezind". Pentru unii, poète maudit, pentru alții (Saba, de pildă), mai degrabă nebun decît poet, Dino Campana este tot mai adesea luat drept un model pentru „noul orfism" ce-ar trebui să succeadă avangardelor de tot felul. Cele șase poeme traduse îmi relevă un poet atît de interesant încît mi se pare absolut necesară o selecție mai amplă din producția sa. La fel de interesanți mi s-au părut, dintre autorii mai puțin cunoscuți la noi, Clemente Rebora (1885—1957), Carlo Betocchi (1899—1986), iar dintre tinerii autori, din generația sincronă cu valul '80 de la noi, atît Milo de Angelis (n. 1951), cît și cel care închide antologia, Valerio Magrelli (n. 1957).

Antologia „poeților italieni din secolul XX" realizată de Marin Mincu mi se pare a fi una din cele mai importante realizări din traducerile recente din poezia universală. **Prefața, Nota (asupra ediției),** precum și textele de prezentare a autorilor (nu simple fișe bio-bibliografice), o fac și un instrument de orientare bine conceput într-un domeniu în care aceste instrumente sînt mai degrabă deficitare.

Eminescu în documente de familie

Gheorghe Eminovici și Dumbrăvenii

În 1977 editura „Minerva" a publicat ultimul proiect editorial al unuia dintre cei mai mari specialiști pe care i-au avut vreodată Arhivele, și acest proiect editorial care aparținea lui Gh. Ungureanu se dorea doar începutul unui corpus de documente închinat memoriei poetului național Mihai Eminescu. Și pînă atunci distinsul istoric, arhivist și jurist care a fost directorul Arhivelor din Iași mai publicase nenumărate alte mărturii documentare privind pe scriitorii țării, a se vedea în acest sens acele două volume de **Documente din Arhive ieșene,** apărute la aceeași editură amintită mai sus, ca și nu mai puțin importantul tom dedicat lui Ion Creangă (**Ion Creangă. Documente.** Editura pentru literatură 1964). Intenția lui Gh. Ungureanu era de a introduce în circuitul științific toate urmele scrise ale ascendenților și ale poetului. Proiect, din nefericire, rămas nerealizat, cartea sa cuprinzînd doar rodul cercetărilor întreprinse pînă în clipa în care autorul ei a lăsat condeiul din mînă pentru totdeauna.

Pregătirea pentru tipar a acestei cărți, care s-a bucurat de o bună primire din partea specialiștilor, ne-a familiarizat, pe mine și colega Isac Virginia, cu o serie de date inedite de arhivă, în afara textelor selectate de autor, din care unele le-am folosit în notele explicative la documente iar cu altele speram să continuăm inițiativa mentorului nostru. Această din urmă categorie, ca și în volumul de îngrijirea căruia ne-am ocupat, se referea, în cea mai mare parte, la ascendenții pe linie maternă și paternă ai poetului. Utilizîndu-le în studiul nostru am considerat potrivit ca el să poarte același titlu ca și lucrarea concepută de Gh. Ungureanu. Fără a emite pretenții asupra unei investigații exhaustive a arhivelor, avînd în vedere atît faptul că aceste texte sînt greu accesibile cercetării, dat fiind epoca în care sînt scrise, cît, mai ales, din cauza răspîndirii lor prin diferite fonduri, colecții și depozite publice, rămînem la părerea că orice nouă contribuție poate fi utilă în rezolvarea exegezei eminesciene.

Investigațiile întreprinse în bogatele fonduri și colecții de la Arhivele Statului București, Iași, Suceava, Botoșani, Biblioteca Academiei R.S. România și Biblioteca centrală universitară „M. Eminescu", Muzeele din Iași și Suceava și pînă la mica arhivă a parohiei din satul de baștină a celor din familia Eminovici, Călineștii lui Cuparencu, din județul Suceava, lectura însemnărilor de pe cărțile vechi ale bisericilor din satele de pe unde au umblat cîndva părinții și strămoșii lui Eminescu, sau ale inscripțiilor din cimitire, descifrările documentelor sau ale manuscrisurilor s-au concretizat în informații noi referitoare la viața și preocupările înaintașilor poetului. La Călineștii lui Cuparencu, unde au trăit rudele după tată ale poetului, o condică veche numită **Tabelarnic protocol,** din anii 1815—1851, ne dă numele familiei **Iminovici, Iaminovici** și **Eminovici.** In această condică se găsesc înregistrate căsătoriile efectuate la biserica parohiei. Cel care scrie în **Tabelarnic protocol** actul de căsătorie dintre Dumitru, fiul lui Vasile Ieremiciuc, cu Ana, fiica dascălului Vasile Eminovici, a trecut numele **Iaminovici.** Cîțiva ani mai tîrziu, în 1842, cu prilejul înregistrării căsătoriei dintre Dumitru, fiul lui Iacov Șandru, cu Catinca, fiica lui Vasile Eminovici — grafia aparține unei alte persoane — numele este trecut **Eminovici.** Bunicul după tată al lui Eminescu, dascăl de biserică, dar și dascăl al copiilor satului, Vasile este scris în protocol **Eminovici.** Un fiu al acestuia, Ioan, fratele tatălui lui Eminescu, i se zicea **Iminovici** și **Iamovici.** Același, din documentele găsite la Arhivele Statului Suceava, a fost și vornic al satului Călineștii lui Cuparencu și nu întîmplător, deoarece el se bucura de un anume prestigiu și respect ca vechi băștinaș al locului. Il vom întîlni de mai multe ori și ca epitrop al bisericii.

Parohia Călineștii lui Cuparencu păstrează și o altă condică intitulată **Condica cronicală a comunii Călineștii lui Cuparencu,** în care preotul a scris mai multe date privitoare la istoricul acestui sat. Aici se afirma că Nicolae Criste și Enăcache Criste — numele lor apar și sub forma Cristea — au dat bisericii și servitorilor ei, implicit lui Vasile Eminovici a cărui proprietate se întindea peste drum de biserică pînă la cimitirul nou. Din documentele aflate la Arhivele Statului Suceava, în fondul de arhivă al Mitropoliei Bucovinei, se poate stabili legătura ce exista între dascălul Vasile Eminovici și principalul stăpîn al Călineștilor lui Cuparencu, familia de la Costîna. În anul 1838, pe cînd Vasile Eminovici era dascăl, baronul Enăcache Criste dăruia bisericii o psaltire. Pe unul din copiii dascălului Vasile Eminovici, anume Gheorghe, tatăl lui Mihai Eminescu, baronul Ioan Criste, proprietarul unei părți din moșia satului, văzîndu-l mai isteț și mai răsărit între ceilalți copii, l-a luat la curtea sa de la Costîna, unde a învățat carte și, dintre limbi străine, germana. Cu baronul, căruia îi servea de fecior în casă, a călătorit și la Cernăuți, unde familia Criste avea case. În anul 1829 Ioan Criste a luat în arendă de la visternicul Alecu Balș, proprietarul moșiilor Dumbrăveni, Sarafinești și Brehuești, pe ultimele două. El locuia în Dumbrăveni, la curtea lui Balș, unde la scurt timp va sosi și tînărul Gh. Eminovici. În anul 1831 a murit de holeră vistiernicul Alecu Balș. Soția lui arendă, îndată după decesul soțului, baronului Ioan Criste și moșia Dumbrăveni. În această situație, avînd acum nevoie de ținerea unei cancelarii, baronul aduce din Bucovina pe Gheorghe Eminovici, în care avea încredere, acesta grăbindu-se să vină și pentru a se sustrage recrutărilor, deoarece ajunsese la vîrsta cînd putea fi luat în armată. Documentele aflate în Arhivele din Suceava sînt foarte sugestive în acest sens ; în anul 1831 mulți tineri au fugit în Moldova, unii cu tot cu familiile lor, ca să scape de recrutarea masivă pe care o făcea Austria.

Sediul domeniului Dumbrăveni îl constituia satul cu același nume, aflat în ocolul Siretul de Sus din ținutul Sucevei. Din catagrafia anului 1831, anul cînd a murit Alexandru Balș iar proprietățile acestuia apar în statistică pe numele vistiernicesei Smaranda Balș, aflăm următoarele : satul Dumbrăveni cu cătunurile Sălăgeni și Varatecul, avea 564 capi de familie, din care 322 birnici havalegii, 36 breslași și 47 bejenari hrisovuliți. O statistică din anul 1835 ne informează că în satul Dumbrăveni, cu cătunurile lui, era „o biserică de piatră, două biserici de lemn, una casă boierească de piatră și 44 case locuitorești de lemn".

De un interes deosebit sînt documentele despre viața la curtea Dumbrăvenilor în timpul arendășiei lui Ioan Criste, actele de cruzime față de locuitorii moșiilor amintite mai sus, săvîrșite de arnăutul baronului, „năvălirile enicerești" ce le făcea vătaful moșiei și arnăuții „cu patru pistoale la brîu", contra vătafului moșiei megieșe, la care Eminovici era obligat să participe ca făcînd parte din personalul curții. Gheorghe Eminovici fiind voinic, „de o putere herculeană", îndrăzneț, curajos și priceput, a fost însărcinat de Isprăvnicia ținutului Suceava să întovărășească, în anii „vremelnicii ocupații", sutele de care cu „proviant" (provizii) pentru armata rusă, asigurînd transporturile în acele vremuri grele și predînd proviziile la „magazalele" de la Iași, Galați și chiar Brăila. Această slujbă grea, cu riscuri și mare răspundere, l-a îndreptățit pe Eminovici să ceară, în 1841, să i se acorde un rang boieresc, obținîndu-l pe cel de căminar. La Arhivele Statului din Iași s-a găsit cererea pe care a adresat-o lui Mihail Sturza, domnul Moldovei. Povestea lui Matei Eminescu referitoare la modul cum a obținut rangul, tatăl lor căminarul, este fantezistă; ca și alte memorii privind familia, ele putînd fi luate în considerație în măsura în care nu le infirmă documentele.

Cercetările întreprinse pînă în prezent în biblioteci, arhive și muzee ne oferă date precise despre întreaga desfășurare a vieții la Dumbrăveni, moartea baronului Ioan Criste în 1834 și înmormîntarea lui la biserica Vovidenia din Botoșani, sosirea de la Viena a lui Constantin Balș și reținerea la cancelaria moșiei a tînărului Eminovici, pe care în 1836 îl găsim în dificila slujbă de vătav, însărcinarea lui cu rezolvarea diferitelor procese în care era implicat domeniul, Balș încredințîndu-i sarcina de vechil, boierul scriind în procură că „tot ce va săvîrși el va fi primit ca bun" etc.

Mare parte din documentele aflate în depozitele publice, izvoare de primă mînă, reflectă modul de viață al lui Gh. Eminovici la Dumbrăveni, după ce și-a întemeiat familia prin căsătoria, în anul 1840, cu Raluca, fiica stolnicului Vasile Iurașcu, asesor la Judecătoria din Botoșani. Anii trăiți la Dumbrăveni de tînăra familie sînt ani grei, de muncă îndîrjită, pentru a-și înjgheba o situație materială care să le dea posibilitatea de a se elibera de slujba la stăpîn și de a ieși din ograda boierească. Aceasta era singura soluție, după cum au demonstrat-o evenimentele ulterioare : moartea boierului Constantin Balș, la 15 aprilie 1848, conflictul cu plenipotentul acestuia Constantin Hurmuzaki, conflict care a durat pînă în 1849, cînd Eminovici a părăsit Dumbrăvenii (familia plecase mai demult) și pînă cînd, cu mari eforturi și necazuri, a reușit să plătească datoriile asupra pămîntului de la Ipotești și să se poată muta acolo în 1853. Numai astfel poate fi înțeleasă cumpărarea, în anul 1844, cu banii de zestre ai Ralucăi, a unei părți din moșia Orășeni de la serdarul Iordachi Urechi. Aici se gîndea Gh. Eminovici să-și stabilească familia, scrisorile căminarului din această vreme dezvăluindu-ne intențiile sale. Din nefericire, rezultatul nu a fost cel scontat, deoarece nimerise lîngă un vecin lacom și puternic ; Epitropia mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, aceasta, prin diferite metode, arbitrare, și în urma unui proces, costisitor pentru căminar, reușește, în 1849, să răscumpere moșia Orășeni.

D. IVĂNESCU

Eminescu

Ursitu-l-au, în leagăn, nouă muze.
Cu grai de basm și doină-l învățară
Iubirea de dreptate și de țară,
Din suflet revărsîndu-i-o pe buze.

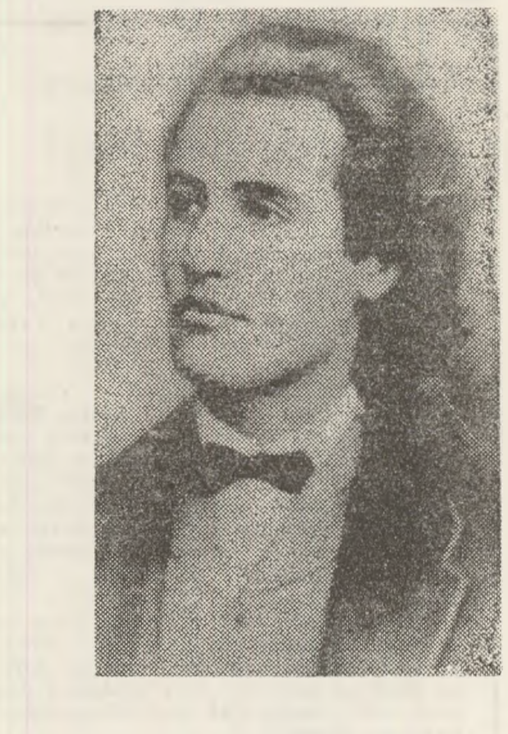
A fost și înger cu priviri de pară
Și demon al tenebrelor ursuze,
Tunînd cu glas de proletar, s-acuze
Orînduiala strîmbă, seculară.

Din țărm moldav a strîns și pîn' la Tisa,
În inima-i, suflarea românească,
În vers divin, menit s-o-nveșnicească,

Iar cînd ursita-n veac sfîrșitu-i-s-a,
Trecu, prin moarte-n nemurire, teafăr,
În chip de Demiurg și de Luceafăr !

N. I. PINTILIE

Eminescu în viziunea critică a lui Vladimir Streinu (III)

7. Nu mai puțin importante pentru evoluția viziunii critice a lui Vladimir Streinu asupra poeziei eminesciene sunt textele publicate între anii 1957—1970. Firește, cîteva scurte articole din această perioadă au, prin unele accente ce datează, un caracter prea publicistic și conjunctural (acelea tipărite în 1964 în „Glasul patriei"), iar altele, de o concizie clasică în formulare, nu lămuresc totuși, în adîncime, toate ideile schițate, folosind argumentele pe care autorul le-ar fi putut, desigur, pune în mișcare. Acestea — și ne referim concret la cele mai substanțiale dintre ele — **Eminescu. Lectură comentată, Documente de biografie intelectuală, Coincidențe și anticipări eminesciene, Eminescu. Fragment** par uneori mai mult niște schițe (scrupulos articulate) dintr-o viitoare dezvoltare critică de anvergură, la care autorul se gîndea stăruitor în ultimii săi ani de viață.

Excepțională ca noutate și finețe critică este, de pildă, analiza poemului **Venere și Madonă.** Observația coboară insistent la nivelul structurilor poetice specifice textului ,interogate cu o neobișnuită forță intuitivă. Viziunea poetului este, de la începuturi, una accentuat metaforică și aceasta ajunge deodată la mit (de la „metafora universalizată" la mit, după ideea lui Vico). Primele versuri ale poemei („Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este / Lume ce gîndea în basme și vorbea în poezii") pot îndritui o concluzie tranșantă și perfect îndreptățită : Eminescu „avea, de la debut, viziunea vîrstei spirituale a omului nesofisticat de excesele raționalității conștiinței, a omului care rostea metafore și mituri, ca și cum ar fi respirat, vorbirea fiindu-i, fără să știe, o continuă faptă poetică".

Sceptic întotdeauna în privința eficienței studiului biografic minat de pozitivism, Vladimir Streinu găsește, ingenios, o cale rezonabilă ca să-l implice totuși în interpretarea propriu-zisă a textului literar. O poemă de tinerețe precum **Odin și Poetul** este, pentru înțelegerea structurii lui Eminescu, un important **„document al biografiei lui intelectuale".** Odin, care îi vorbește Poetului în Valhala asemenea lui Apollo, **„este cu siguranță latența clasică a conștiinței eminesciene"** ; devenirea geniului eminescian stă sub semnul, așa cum se sugerează în acest poem, al confruntării idealului romantic de frumusețe cu acela clasic.

Vladimir Streinu are darul expertizelor critice scurte dar pe deplin convingătoare prin modul în care știe să desfacă textul analizat și să-i fixeze într-o frază de expresivitate supravegheată trăsăturile specifice. Distribuirea acestora într-un cîmp de relații literare, surprinzătoare poate, la prima vedere, este o mărturie elocventă că eseistul și criticul literar de foarte întinsă cultură folosește metoda comparativă cu alte scopuri decît acelea tradiționale de a depista cu orice preț tot felul de influențe în creația eminesciană.

Cunoscutul fragment din **Memento mori** în care Orfeu stă pe țărmul mării „întunecate" lîngă „arfa sfărîmată" prilejuiește lui Vladimir Streinu nu numai un moment de extaz în fața **„magnificei frumuseți"** a versurilor, dar și o observație critică de adîncime. În strofa ultimă din această secțiune a poemului, reținută ca **„document uimitor de biografie intelectuală",** nu e vorba, constată comentatorul, „numai de prăbușirea Greciei, ca efect al morții ei artistice și al morții zeilor ei, ci de procesul degradării lumii, care «pe nesimțite cade», în întregime, pe dîra fatală a arfei lui Orfeu. E un sens liric fără precedent în istoria culturii. Abia dacă Nietzsche a trecut contemporan pe lîngă el". Practic, atît poetul român cît și filosoful german **„exprimă același sens liric și poate aceeași idee",** dar în acest caz ne previne hotărît criticul, nu se poate stabili, în nici un sens, o relație documentară. Nu ne rămîne decît să acceptăm cu uimire o **„coincidență de gîndire și formulare",** fiind deci vorba de „un caz de izomerie spirituală. Biografia intelectuală a lui Eminescu e pe alocuri mai misterioasă, așadar, decît biografia propriu-zisă".

8. Un argument hotărîtor că Vladimir Streinu respingea metoda comparatismului tradițional, preocupat excesiv de descoperirea izvoarelor străine ale operei literare, îl constituie articolul **Coincidențe și anticipări eminesciene** (apărut în „Familia", I, nr. 2, oct. 1965), în care delimitează, cu aceeași perspicacitate dar și măsură critică, alte cîteva **coincidențe** cu gîndirea lui Nietzsche, precum și unele atitudini total surprinzătoare, cum ar fi în **Demonism, „ideea de conștiință-obstacol",** aflată între om și natură, ce va forma, în secolul nostru, baza concepției antropologice a lui Arnold Gehlen, Max Scheler, Paul Ernst. La Eminescu, această idee, o spune apăsat criticul, este **„o cucerire proprie ca și acele perspective nietzscheene, la care ajunsese singur".**

Pornind de aici nu s-ar putea formula concluzia că Vladimir Streinu ar fi urmărit cumva, în chip ostentativ, stabilirea anumitor priorități ale lui Eminescu în plan european. Criticul avertizează cu prudența care îl caracterizează că în aceste **coincidențe și anticipări eminesciene** este admis „să intre și o anumită cîtime de iluzie retrospectivă, iluzie de exeget, dar legătura dintre ele, raportul genetic de la una la alta, felul de concreștere și organizare unitară le semnifică realitatea vie". Preocuparea de a stabili cu orice preț anticipări în opera eminesciană este nu numai lipsită de suficientă rațiune, dar și periculoasă pentru exegeza critică propriu-zisă. Concluzia notată în 1965 de Vladimir Streinu, asemănătoare, într-un fel, cu aceea a lui Călinescu din 1935, sună ca un adevărat memento : **„E bine să nu facem din Eminescu un oracol al filosofiei lumii : vîlvătaia unui cult nesăbuit l-ar consuma pînă la cenușă pe el însuși".**

Explicarea geniului eminescian, în măsura în care aceasta este o operație intelectuală posibilă, nu se poate realiza decît folosind o metodă, (izvorîtă din necesitățile de cunoaștere ale fiecărui critic), în stare să îngăduie un acces decis în teritoriile de adîncime ale universului particular al operei. Înțelegerea exactă a structurii spirituale a poetului devine astfel esențială în vederea așezării interpretului într-o perspectivă valabilă pentru realizarea unui examen analitic din interior al lirismului eminescian. Două sunt, în această privință, coordonatele critice (foarte actuale) fixate de Vladimir Streinu.

Studiul biografiei intelectuale a lui Eminescu presupune nu numai cunoașterea temeinică, cu referințe verificabile, a ideilor dobîndite de poet prin lectură, dar mai ales pe acelea **„lămurite în focul propriu".** Nu trebuie să se uite că spiritul eminescian cu **instinctul său cosmic „pendula firesc pe cel mai mare arc de gîndire teoretică și poetică".** Memorabilă prin pofunzime și concizie critică este explicația dată pesimismului eminescian, mai exact spus percepției tragice a existenței. Aceasta este înțeleasă în primul rînd prin factori de ordin intern, raportabili la alcătuirea intimă a creatorului romantic : „pesimismul eminescian e total și originile lui culturale ca și cele istorico-literare nu-i sînt necunoscute. Accentul tragic însă nu i se poate explica prin lecturi de filozofie sau prin întocmirea sociala a momentului ; filozofia lui Schopenhauer și injustiția socială a timpului au lucrat fără efect în multe alte conștiințe. Fără să credem a nu fi avut nici un rol, biografia intelectuală și biografia propriu-zisă devin semnificative numai prin acea intensitate de efecte care, ținînd de o anumită structură senzorială, le face semnalabile. Percepția tragică e așadar la Eminescu izvorul principal de pesimism. Sub **cultura** selectată, i se află **natura selectivă" (Eminescu, Fragment,** în „Familia", II, nr. 1, ianuarie 1966).

Cu o convingere la fel de fermă susține criticul și ideea că Eminescu este structural, un romantic și el poate fi definit mult mai bine prin raportare la marea familie a poeților romantici europeni cu care are afinități de structură. Prin comparație cu aceștia, originalitatea poetului nostru nu va fi obnubilată ci, dimpotrivă, pusă în lumină mult mai clar și mai apăsat : „unicitatea lui, împotriva atîtor elemente identificabile anterior în poezia germană și mai puțin, dar nu deloc, în cea engleză, franceză și italiană, constă în imaginea romantismului său orbicular". În creația poetului român se află o **„nouă ipostază de romantism"** iar **„sfericitatea poeziei lui și cuprinderea ei îl deosebesc dintr-o dată de toți ceilalți" (Dicționarul Eminescu,** în „Limba română", VI, nr. 6, 1957).

Perspectiva trasată de Vladimir Streinu este, mereu, una interioară, singura în stare să orienteze analiza critică spre **individual,** spre **„particularitatea neclasificabilă", „unică"** a operei literare. O cunoaștere efectivă a lui Eminescu în plan universal, spre a i se înțelege și aprecia **„cuprinderea cosmică a geniului său",** nu este posibilă, în viitor, fără o cercetare comparativă modernă. Criticul a schițat în acest sens nu numai o sigură indicație de metodă, dar și o judecată exactă asupra originalității specifice a romanticului Eminescu : „Pasul următor rămîne probabil în seama comparatiștilor. De acum înainte aceștia au de precizat factorii obiectivi ai universalității lui Eminescu, unul privind caracterul sincretic al romantismului eminescian, iar altul locul propriu al romantismului său în istoria literară europeană".

9. O aplicație excelentă a modului în care Vladimir Streinu concepe exegeza eminesciană este, între textele mai noi, studiul **„Floare albastră" și lirismul eminescian,** publicat în revista „Viața românească" (n-rele 4—5, aprilie—mai 1964). Teoretic, autorul se află pe aceeași veche poziție sceptică, totuși mai puțin categorică : realitatea de profunzime a operei literare, **„concretul necategorial al artei, realitatea ei monadică, misterul vibrător"** nu pot să fie decît **aproximate** într-o analiză critică. Dar **„în deznădejdea de a nu putea coincide cu ficțiunea poetului, critica trebuie să se resemneze la descripție. Am zice numai că e nevoie de o descripție internă".** O asemenea descripție critică internă minuțios articulată este studiul consacrat poeziei **Floare albastră.**

Nu este vorba numai de o analiză strictă a textului amintit, ci de o secțiune amplă în cuprinsul poeziei eminesciene văzută ca un proces organic de creștere dintr-o „rădăcină,

dintr-o sămînță sau un embrion". Demonstrația criticului se sprijină pe ideea că aspirația de construcție „sferica" a poetului a dictat configurația întregii sale creații.

Criticul este de părere că cea mai potrivită cale de acces spre „centrul" acesteia presupune descoperirea mai întîi și interpretarea acelui text („**celula originară**", în concepția lui Croce) care „**îi conține embrionul viziunii lui poetice**", toate „virtualitățile" evoluției sale viitoare. Acest „**sîmbure**" care conține „**stadiul placentar al creației**" lui Eminescu îl formează **Floare albastră** (1873).

După credința lui Vladimir Streinu, în această poezie se unesc, într-un mare elan totalizator, „**simbolurile morții**" și „**simbolurile vieții**". Analiza „**formei interne**" a poeziei, cu un accent deosebit pe capacitatea creatorului de a percepe în profunzime contrariile și de a le atribui o semnificație metafizică, îngăduie criticului formularea unei concluzii de acceptat fără împotrivire în valoarea ei de generalitate: „Din tot ceea ce analiza critică poate izola ca element și sumă de frumusețe, opera poetului va crește întreagă din **Floare albastră** ca dintr-un embrion. Simbolurile morții vor naște simbolurile eternității, cu limba lor cînd oraculară, cînd hieratică, totdeauna solemnă; simbolurile vieții vor naște simboluri ale temporalității în grai dialectal, familiar și uneori jucăuș intimist".

La fel de adevărat este că urmărind evoluția poeziei eminesciene de pînă la această dată (1873), comparativ cu **Floare albastră**, se poate vorbi de o „**trecere de la poezia de idei la ideea poetică**", iar la nivel stilistic de o abandonare a comparației (uneori elementare) în favoarea metaforei. Numai că un asemenea proces, esențial pentru evoluția poetului, nu este de semnalat doar în acest text, socotit în chip prea categoric „**prima capodoperă eminesciană**".

Este apoi ușor de constatat, pornind de la **Floare albastră**, că ideea în poezie nu mai apare acum la Eminescu doar ca „**o idee poetizată sau demonstrație în imagini a unei idei, ci idee poetică în sine, intuiție a legilor existenței și viziune a lumii în «sîmburul» ei**". Dar o astfel de atitudine ține, în fond, de un proces creator desfășurat pe spații mult mai largi; el este de găsit și în alte texte, dacă nu la nivelul totalității lor, cel puțin fragmentar. O întrebare se cuvine formulată fără ezitare: nu este și nuvela filosofică **Sărmanul Dionis** (apărută în 1872—1873), o **capodoperă?**

Ipoteza critică susținută de Vladimir Streinu ne apare nu numai seducătoare, dar și parțial discutabilă. Motivul este că exegetul evită referința la unele texte capitale din această perioadă, publicate de Eminescu însuși (**Epigonii, Mortua est!** și mai cu seamă **Sărmanul Dionis**). Poezia postumă nu-i luată deloc în considerație; un text important cum ar fi poemul **Memento mori** (1872) este privit cu rezervă de către critic (o demonstrație opusă punctului de vedere susținut de Vladimir Streinu am încercat în cartea noastră **Mihai Eminescu. Interpretări**, 1—2, Editura „Junimea", 1982, 1986).

Acest studiu dă totuși măsura întreagă a valorii exegezei eminesciene a lui Vladimir Streinu. Îndrăzneala ipotezei este dublată de o capacitate analitică excepțională. Criticul pătrunde cu finețe pînă în țesătura aspectelor intime ale textului analizat și le descrie cu o disciplină exemplară a argumentației. Fapt important, observațiile și judecățile sale s-ar verifica mult mai bine dacă le-am aplica, în generalitatea lor, și la textele menționate mai sus. Dintr-o aspirație vădită spre totalitate, autorul a pus totuși mai mult preț pe importanța **părții**, și nu pe aceea a **întregului**. Cîteva direcții generale de interpretare a trasat însă cu o clarviziune ce mărturisește o îndelungă intimitate cu poezia eminesciană. Între ideile coordonatoare ale viziunii sale critice, perfect argumentată prin analiza poeziei **Floare albastră**, una ar fi putut deveni axa unui întreg studiu: încă din această vreme, Eminescu „**își supune inspirația mereu romantică disciplinei celei mai clasice, cultivînd îndeosebi forma strictă a unui clasicism romantic, care îi va caracteriza opera lirică întreagă**".

10. Neliniștit în armura lui clasică și preocupat să interogheze din perspective mereu noi „**concretul necategorial al artei, realitatea ei monadică, misterul vibrător cu care să consune**", Vladimir Streinu a văzut întotdeauna în interpretarea operei poetului național „**testul de afirmare al oricărui critic**". Analiza poeziei eminesciene, atît cît a realizat-o în articole și studii parțiale, se integrează ca un aspect de referință în totalitatea experienței sale critice. Paginile lui ne apar astăzi, prin ceea ce au ele mai adînc și semnificativ, un model de judecată subtilă și atent cumpănită în afirmarea poziției personale. Nota lor caracteristică, pornită mereu dintr-o lectură lucid orientată spre modernitate, este **un Eminescu al vremii noastre, un Eminescu posibil în „sonoritatea lui fundamentală"**.

Mihai DRĂGAN

N. Gane — preumblările unui povestitor

Așa cum o carte, prin alte și alte lecturi, își primește înțelesurile, tot astfel și peisajul, privit și iar privit, pare că se modifică, grație jocului de semnificații din emblematica textură a „vistei" secunde. Călătorul prin munți poate deveni un personaj al propriei alegorii, o alegorie cu nervuri de filosofie a destinului. Nu e filosofarea, în perspectiva infinită a mișcătoarelor singurătăți, pe care o inspiră marea. Pe mare, reflecția are predominant un caracter pasiv, sub amețeala voluptuoasă a nemărginirii. Muntele invită la o trăire, dinamică, în care sensurile nu covîrșesc, în plesnet de talaz, ci sînt luate în posesiune. Prin fizionomia dramatică, accidentată, el satisface elanurile unei imaginiții active. Efortul ascensiunii verifică fibra intimă a celor ce s-au decis să-și înfrunte pieptiș destinul.

Marea este un „element", feminin de bună seamă, în voia căruia un călător se abandonează. Muntele, cu o simbolistică virilă, trebuie cucerit. Un paradox, sau una din ghidușiile cu tîlc ale lui Hermes? Orizonul (fără acel „t" care blochează perspectiva) nesfîrșitelor întinderi pretinde alte disponibilități decît verticalitatea alpestră, stimulatoare a elanului ascensional. Se transează, în „aerul subțire și curat" (I. Codru Drăgușanu), un pariu al solitarului cu forțele, provocatoare sau neliniștitoare, ale necunoscutului. O înfruntare, sub zările sublimului, cu natura uneori ostilă — și o competiție a temerarului cu sine însuși.

Solicitînd „ficțiile imaginației", la C. Bolliac și la alți romantici în febrele exaltării, muntele, acest loc de refugiu dintr-o lume ternă, inspiră, deopotrivă, un sentiment de venerație peregrinului-patriot, care vede în culmile aspre o chezășie a nesupunerii. Dar, lăturalnic, se înfiripă și o pornire de candidă lăudăroșenie, mică emfază în care descifrăm o reacție compensatorie. Bucegii (N. Gane compune și o poezie, **Buceciul**), prin urmare, ar fi fiind mai impunători decît „munții de mirare lăudați ai Helveții" (G. Barițiu). Ierarhiile în uz se explică desigur și prin celebritatea literară. Celebritate recunoscută de călătorul nostru, care însă contestă aceste ierarhii. Munții Moldovei „nu umilesc, nu înfioreează prin măreția sălbatecă a alpilor, dar dezmiardă simțirile omului, dîndu-i icoana unei naturi blînde, în sînul căreia locuiește totdeauna primăvara" (**Piatra lui Osman**). În tainițele lor nu clocotesc vulcani și pe aici nici nu prea mișună „demoni", ca în pădurosul Badenberg al lui N. Filimon. Sînt numai „plini de taine, plini de legende, plini de doine" (**Impresiuni de călătorie**). Și Alecsandri, și Russo, și Gane (muntele: „izvorul legendelor") o știu bine.

La munte, pasămite, „trebuie să-ți aduci aminte de basme..." (P. Ispirescu). Tocmai Gane, culegător de **Spice** din trecut, să nu-și aducă aminte? **Piatra lui Osman** e o „înfricoșată dramă" a doi tineri care s-au iubit. Despre strania dispariție a sărmanului îndrăgostit Simion istorisește **Comoara de pe Rarău**. Prin neguri, Pietrele Doamnei, „cu turnurile lor fantastice, samănă a fi un palat zidit în lumina aerului". „Comoara de pe Rarău", în speculație semiotică, este tot **povestea**.

„Povestea zice că..." „Fiecare bucată de zid spune o poveste" (Th. Gautier, **Călătorie în Italia**). Nu e nevoie decît de o piatră în care urme vagi persistă (dar dacă e urma de copită a armăsarului unui voievod?) sau de un rest de mur umed și măcinat, pentru ca „fantasia" să prindă aripi. „Taine ale trecutului", ruinele sînt frînturi, ce se cer întregite, de epic și dramatic. Poezia lor se nutrește din aerul misterios în care par că se înconjoară. O „colosală enigmă", Cetatea Neamțului: „poporul nostru, în neputința de a o dezlega, o învăluie într-o aureolă poetică de legende" (**Cetatea Neamțului, în Păcate mărturisite**). O „fantastică ruină". Călătorul român resimte nevoia de colosal, și de mister nu mai puțin. Intensitatea sentimentului, fie și în registru convențional, se asociază și ceea ce rezultă este o viziune megaloscopică. Cetatea se supradimensionează, luînd proporții de piramidă egipteană. Textul se scrie acum într-o solemnă respirare.

Există un ritual al translării — alteori, o rutină a deturnării — în imaginar, sub incitația acelor semne ce compun grafismul simbolic al oricărei Călătorii. Un topos: ruinele, pietrele la hotarul ficțiunii. De ce al ficțiunii? Pentru că, dacă drumețul nu-i un simplu topograf, ele zădărăsc pe dată fantezia. Printr-o magie la îndemînă, umbre pe pînza vremii se însuflețesc și, în climatul de puritate a emoției, scene care au fost sau ar fi putut să fie se perindă în decorul ce se preschimbă cîteodată într-un 'sanctuar'. Deșteptînd un sentiment cucernic, acele surpături cotropite de licheni, rămășițe întristînd pe călătorul melancolic, sînt semnul unor bravuri de demult. A le aduce stricăciuni, „cu mîna vandalică și impie", e o profanare.

Elocvența tăcută a ruinelor... Un mesaj descifrabil al istoriei, înlesnind, prin fluidul reveriei, pelerinajul în trecut. În munții Moldovei, Gane-călătorul visează și el, dar nu cu ochii deschiși (**Cetatea Neamțului**). Pe înnoptate, sub luna „ca un iatagan însîngerat", el ațipește. Dar ce se întîmplă? Realul se dilată brusc, revărsîndu-se în ireal. Stihiile se dezlănțuie, munții, ca niște nămetenii din basme, cu ochii — cratere de vulcan, plete de păduri, guri de prăpăstii, rînjind din colți de stîncă, se prind într-o horă de uriași, din ziduri se desprind plăieși, arcași, pușcași și „danțul" stihiilor intră într-o demențială frenezie. E un paroxism al mișcării, care ar vrea parcă, într-o „orgie turbată", să-și ia revanșa asupra eternei încremeniri. Deodată, un fulger orbitor despică bolta, un trăsnet lovește sec și prin pînza sfîșiată a cerului răsare, într-o glorie a luminii și a maiestății lui, Ștefan cel Mare. Sabatul ia sfîrșit la fel de neașteptat cum începuse, toate recad în muțenia dinainte.

Așa, în munți. Dar „spectacolul mărei", ce efect exercită asupra lui N. Gane care, la Ostende, vede o asemenea priveliște întîia dată? O contemplă încremenit. Ai spune că, în „fantasmagoria visului", uită și de Carpații unde face „preumblări" în fiecare vara. Un „element colosal", „ucigător și dătător de viață, înfricoșător și fermecător totodată". Este „infinitul, eternitatea care ți se dezvăluie"! (**Impresiuni de călătorie**). Au mai pățit-o și alții... Solemnitate, sclifoseală, marafeturi. Noroc că fălticeneanul nu-i lipsit de umor. Umorul, ca de fiecare dată, îl ajută să-și vină în fire. Dacă Ronul lui Iacob Negruzzi se varsă într-o metaforă-fluviu a vieții (**Primblări prin munți**), Nicu Gane, mai jucăuș, îl sare de cîteva ori sus, la izvoare, unde nu-i decît un pîrîu timid. Asta nu-l împiedică, lîngă Lacul celor patru cantoane, să-și aplece urechea la misterioasele legende „ce-i poetizează istoria". Dar, între iluzii și realitate, tinerețea e, pe cît de grăbită, pe atît de indecisă. Încît, „iluziile frumoase se risipesc iute ca visurile". Sfîrșit de poveste: „am trebuit să reintru în realitate".

Tot astfel și la Marea Nordului. După clipa de uimire, marea se evaporă ca metafora, lăsînd în loc doar plaja și apa bună de scăldat. Iar scriitorul se apucă a povesti, cu spirit, o întîmplare de pomină cu Eudoxiu Hurmuzachi (**O baie în Marea de Nord, în Păcate mărturisite**).

Ostende era numai o etapă a itinerarului apusean parcurs, împrenă cu Leon și Iacob Negruzzi, în anul 1867 (**Impresiuni de călătorie**). Cu firea lui cumpătată și senină, Gane, care regretă „poetica sălbăticie a naturei" (**Slănicul de ieri și de azi**), e un paseist, pentru care „drumul de fier" a alungat „poezia călătoriilor cu poșta de odinioară". Parisul, cu vînzoleala și gigantismul lui (se deschisese atunci o mare Expoziție), îl obosește, îl irită pe liniștitul moldovean. Ritmul lui lăuntric se scurge în blînde lentori. De aceea îl atrage Svițera. Numai că încîntarea nu-și găsește întotdeauna expresia. E un extaz fără cuvinte — discurs suspendat —, căci splendorile helvetice „nu se pot descrie cu condeiul sau spune prin viu grai", cuvintele „niciodată nu vor putea da icoana splendoarei nemărginite a naturei adevărate". Șansa cuvîntului fiind aceea nu de a calchia natura, de a o transcrie, ci de a o rescrie, de a o reinventa, prestația lui N. Gane, în „peisagistică", e a unui descriptiv fără imaginație. Dotația lui naturală, însemnările de călătorie o adeveresc, rămîne aceea de povestitor.

Florin FAIFER

Convorbiri — 1889

Din partea finală a raportului întocmit de logofătul Barbu Știrbei „asupra stării Valachiei în anul 1832" se deduce clar existența (atunci) a nu mai puțin de trei divanuri: unul domnesc, iar celelalte: judecătoresc și executiv ce trebuiau să delibereze în sesiuni comune cînd va fi vorba să se adopte hotărîri de importanță națională maximă. Trebuiau, în același timp eliminate nenumărate alte dificultăți: „Cînd se schimbă toate, cînd o stare de lucruri cu desăvîrșire nouă urmează după cea veche, atunci administrații și funcționarii toți sunt pierduți. Experiența cîștigată prin afaceri, în loc să fie de folos, este o piedică. Toți știu cît e de greu cînd ideile au apucat o cale și le dai direcția contrară; fără să iei seama, te întorci la drumul obișnuit și e foarte anevoie să te familiarizezi cu o sumă de combinații diametral opuse. Astfel ar trebui ca înainte de a da o funcție unui individ să-l pătrunzi de noile principii, să-l formezi în expedierea [rezolvarea] lucrărilor, să-l supui la un curs normal, care totuși n-ar fi deajuns din cauza nenumăratelor amănunte, căci în timpul acesta administrația trebuie să meargă înainte, cu pas egal, fără a se opri un singur minut, dacă e vorba să se evite confuzia, dezordinea și toate relele pe cari le aduce cu dînsa".

Tanda și Manda, o „schiță" din viața studenților români „vienezi", de Virgil Onițiu, viitorul membru corespondent al Academiei, relevă înaintea unor însușiri literare o anumită stare de lucruri și de spirit caracteristică perioadei de înfiripare a societății „România jună". Iată portretul ce se reține, tratat cu zîmbete caricaturale, al unuia dintre eroi: „Tanda (Lică), mititel, osos și lat în umeri, cu picioare scurte și groase, cu trunchiul lung și plin, gîtul strivit, cu capul său mare lipit pieziș de bărbie și cu mîinile mari, pe care le purta ca niște pendule în ondulațiuni regulate și foarte calme [...]. Conservator din fire, el purta o pălărie cîte 3—4 ani, cîte o pereche de pantaloni pînă i se rupeau în genunchi, iar ghetele-i țineau pînă la nesfîrșire, înnoindu-se din sine, asemenea unui fenice. De la un petec la cinci, de la cinci petece la o talpă nouă, apoi după 6 săptămîni la o căputătură radicală, cum zicea el, în urmă călcîile nouă și iarăși de la început [...]. Ungurește nu știa, iar nemțeasca o vorbea parcă anume rău, numai ca să-și poată accentua și mai mult individualitatea sa de român. De dimineața pînă la prînz urma cursurile la universitate, după amiaza citea „Tribuna", cu deosebire articolele prime, pe care le adnota cu creionul, subliind pasaje ce-l interesau. După ce-și îndestula astfel interesul pentru cauza națională, se lungea pe canapea și trăgea un somn de urs, încît răsuna odaia...".

Grațioasele poezii de dragoste, pe teme exotice, ale lui D.C. Ollănescu. D. p. acele „doruri" care zboară rotund la picioarele adoratei înfășurîndu-le tandru ca vița de vie, ba chiar ca niște șerpi perseverenți ce-ar dori să doarmă „dulce" la sînul iubit. Alternativă: „Sau muri-vor mai jos oare, / Cum mor florile la soare / Într-un vas neprețuit?". Spre final, revista reproduce, în traducere, recenzia profesorului H. Koerting de la Universitatea din Leipzig, publicată în „Litterarisches Centralbatt", asupra lucrării „Încercare despre semaseologia limbii române", de Lazăr Șăineanu, în care elevul lui Hasdeu este îndeajuns elogiat și i se fac pertinente observații critice din partea unui cunoscător avizat inclusiv în latura exemplificării.

Lucian DUMBRAVĂ

Urme pe zăpadă

Oameni ciudați și semenii lor

Invitația ei nu m-a surprins, auzind-o la telefon rostind numele profesorului, a fost ca și cum aș fi așteptat-o. Mi s-a părut nefiresc doar faptul că a apelat la telefon și n-a putut să facă cei cîțiva pași dintre ușa apartamentului în care a locuit tatăl ei și cea a garsonierei mele. Dar mai mult ca orice, cuvintele auzite la telefon m-au făcut să înțeleg încă o dată că profesorul, care ignorase chiar și soneriile, nu avea să-și mai tîrîie papucii pînă la ușa mea, să bată încet și să-mi spună, cu un fel de jovialitate tristă, că pregătise cafeaua sau că scoase din frigider o sticlă de vin. Asta am intenționat să-i spun de la început, însă acum, așezat într-un fotoliu din camera de lucru a profesorului, mă simt aproape inhibat și mă mulțumesc s-o ascult și să dau din cap. Deruta mea nu vine atît de la chipul ființei care îmi vorbește, eliberat de orice urmă a suferinței și a tristeței arătate la înmormîntarea tatălui ei, cît mai ales de la rafturile pe jumătate golite de cărți, de la cărțile împachetate sau clădite în teancuri pe jos, de la urmele lăsate pe pereți de tablourile ce au fost luate, de la vrafurile de reviste aruncate pe hol, de la ghemele mari, de sfoară, ce tronează pe biroul profesorului... Profanarea asta, îmi spun aproape fără să-i urmăresc cuvintele, a început de ieri sau, poate, de alaltăieri, cînd profesorul încă nu era îngropat. Dumnezeule, de ce atîta grabă?... Sînt gata s-o întreb, dar ea tocmai se apropie de mine, cu o mînă întinsă, ca și cum ar vrea să mă atingă, exclamînd: Deci, așa arătați!... Probabil ca un idiot, îmi spun eu, aprinzîndu-mi țigara fără să-i cer voie. Rezemată de marginea biroului, fumează și ea și continuă să vorbească. Poartă niște blugi ponosiți și o bluză roșie, are o voce ca de copil alintat, însă fața ei, destul de obosită, arată pe puțin treizeci și cinci de ani, adică mai mult cu șapte-opt ani decît vîrsta mea. La un moment dat, ca și cum m-aș fi trezit dintr-un vis urît, o întrerup, întrebînd-o: De ce m-ați chemat? Cîteva clipe pare încurcată, ca apoi să rîdă ușor, privindu-mă în ochi: Am greșit, dorind să cunosc pe vecinul și prietenul tatălui meu? Nu mai așteaptă răspunsul și continuă: Am găsit printre hîrtiile lui tot felul de note zilnice și în multe dintre ele își exprima dorința să vă invite la el. Probabil că memoria îi făcea tot felul de feste și atunci își nota ce avea de făcut. De cînd l-ați cunoscut?... De cînd m-am mutat în blocul ăsta, adică de doi ani, îi răspund eu și ea se miră: Nu mi-a scris niciodată despre dumneavoastră. De fapt, tatăl meu a fost un om ciudat... Nu știu ce înțelegeți prin asta? o întrerup eu. Știu însă că sîntem dispuși să-i etichetăm în fel și chip pe cei ce gîndesc mai mult decît noi și o dovedesc prin fapte, în cazul tatălui dumneavoastră, prin cărți. Etichetele astea, ale noastre, exprimă și un anume dispreț față de astfel de oameni... Oare? se întrebă ea, privindu-mă din nou atentă și cu oarecare enervare. O dovadă, îi răspund eu, este și ceea ce văd aici. Vă rog să mă scuzați, nu vă cunosc, profesorul nu mi-a vorbit niciodată despre dumneavoastră și, după cîte știu, de cînd locuiesc în acest bloc, nu l-ați vizitat... Fiecare își are necazurile, obligațiile lui, spune ea. Și scuzele lui, continui eu. Vorbeam despre etichetele acelea, despre disprețul față de... Nu vă supărați, dar ceea ce văd acum în jurul meu este un fel de profanare a... Nu reușesc să-mi termin fraza, fiindcă în apartament a intrat zgomotos un bărbat cu o înfățișare de sportiv aflat în concediu. Nici nu se uită la mine, mă ocolește și așeză pe birou două pungi de plastic pline, spunînd vesel: Am găsit păpică, mami. Salam, conserve, pîine, vin, ba și o sticlă de votcă, și își freacă mîinile mulțumit. Parcă ușor jenată de apariția bărbatului, ea mă prezintă acestuia, care dă din cap, zîmbindu-mi, cu aerul omului înțelept și tolerant, mormăind: Da, da... Și cu ce vă ocupați dumneavoastră?... Scriu, îi răspund în silă. Spre surprinderea mea, izbucnește în rîs: Strașnic, domnule. Mi-ai amintit de un scriitor, pe care l-am cunoscut la o cabană, în munți. A fost minunat, îl îmbătam și-l puneam să ne povestească. Ce mai, curgea din el tot felul de povești, care mai de care mai hazoase. Numai beat le putea spune, ha, ha... Și dumneata tot de asta scrii? Nu, zic eu, enervat peste măsură, scriu altfel, pe dos decît cunoștința dumneavoastră... Ehei, exclamă el, ca și cum nu m-ar fi auzit, vă cam știu eu, sînteți cam ciudați, și mai ales neclari... La noi, în inginerie, totul este clar, domnule, asta și asta... Mă ridic din fotoliu, gîndindu-mă să plec, însă ea mă oprește, îmi propune să bem împreună un pahar de vodcă, să mai stăm de vorbă, să ne închipuim că bătrînul profesor n-a murit. Refuz, dar ea insistă și-i spune bărbatului, rîzînd: Auzi, dragă, dumnealui m-a și acuzat, a încercat să-mi explice că am profonat locuința tatălui meu... Hai că ești drăguț, domnule, intervine și bărbatul, începi să semeni cu scriitorul acela. De ce n-ai bea niște vodcă cu noi, poate aflăm și poveștile dumitale, ha, ha... N-am timp, credeți-mă, încep eu să mă justific față de ei ca un imbecil, inventînd în grabă o întîlnire la editură. Poate altă dată, mai adaug, retrăgîndu-mă spre ușă...

Ce idiot!, îmi spun ceva mai tîrziu, încuind ușa de la garsoniera mea. Parcă nu mai găsesc alt cuvînt cu care să mă definesc și îl repet pe acesta de mai multe ori. Mă întind în pat și, cu ochii închiși, caut să mi-l imaginez pe profesor, dar muzica, ce izbucnește dincolo de perete, împrăștie mereu chipul profesorului, ori de cîte ori încearcă să se apropie de mine. Acum știu că astăzi sau mîine vor veni fel de fel de cumpărători și toată biblioteca profesorului va fi împărțită între ei. Ca și mobilele, ca și bibelourile, ca și nenumăratele sale pipe... Este ca și cum ai tăia ceva viu și ai împrăștia în lume. Sau, poate, e mai mult decît atîta, îmi spun eu, deschizînd brusc ochii. Apoi, într-un fel de panică, îmi îmbrac singurul meu costum de sărbătoare, îmi pun pardesiul și părăsesc garsoniera. Abia în stradă mă întreb unde m-aș putea duce o zi sau două, pînă ce bărbatul și femeia aceea își vor termina treaba lor și vor pleca de unde au venit, din capitală. Nu-mi pot răspunde, însă continui să merg. Este o dimineață caldă, cu un soare neobișnuit pentru o zi de iarnă.

Corneliu ȘTEFANACHE

Notaţii la Creangă

În **Amintiri**, Creangă povesteşte copilăria copilului universal: binecunoscuta afirmaţie a lui G. Călinescu a făcut o lungă carieră, nefiind contestată nici atunci cînd s-a întreprins (de către Paul Cornea spre exemplu, în **Itinerar printre clasici**) o atentă şi exactă radiografie a lumii Humuleştilor de la mijlocul veacului trecut. Copilăria, la Creangă, ar însemna (reiau cîteva din formulele cel mai des utilizate): pozne, puritate, viziune arcadică, zburdălnicii, şotii, exuberanţă, tandreţe, epocă aurorală, candoare etc. Dar, dincolo de detaliile care trimit la o stare economică precară (cînd nu e vorba de mizerie pur şi simplu), cel puţin trei episoade mi se par a contrazice imaginea unui univers paradisiac, în care toate se află la locul ce li se cuvine, într-o ordine binecunoscută ce dă sentimentul eternităţii. E, mai întîi, „cinstita holeră de la 48" ce seceră în dreapta şi-n stînga şi de care eroul scapă în chip miraculos, fiind la mai puţin de un pas de moarte. Al doilea episod este al rîiei căpreşti, povestit de memorialist în acelaşi registru, anulînd adică dramatismul situaţiei prin umor şi minimalizare. În sfîrşit, cel de al treilea episod nu priveşte copilăria lui Creangă ci e relatat de bunicul David: părăsind satul de frica turcilor, David şi nevastă-sa uită unul din copii dormind în albiuţă pe prispă; după ce turcii pleacă din sat, David se întoarce, găseşte copila teafără, dar gata să fie mîncată de porci. Episodul se înscrie în aceeaşi paradigmă (de altfel, bătrînul David îl povesteşte pentru a conchide: „ce-i care n-au copii, nu ştiu ce-i necazul") şi ne pune în faţa unor realităţi teribile. A vorbi, în aceste condiţii, de „copilăria copilului universal" mi se pare, eufemistic spus, o exagerare. Idilică nu e lumea copilăriei lui Creangă, ci perspectiva pe care o adoptă autorul. Două explicaţii pot fi date aici: una, spre care înclină Vladimir Streinu şi Paul Cornea, după care **Amintirile** sînt un fel de compensaţie, de revanşă pentru sărăcia şi suferinţele (boala în primul rînd) care îl copleşiseră pe scriitor; cealaltă explicaţie ţine, după părerea mea, de capacitatea de adaptare a lui Creangă la aşteptările publicului vizat. Ca şi în alte cazuri, Creangă a oferit ceea ce i se cerea, intuind că nu altfel îşi imaginau junimiştii că trebuie evocată copilăria. El se supune aşadar unui dublu cod: acela conform căruia copilăria nu poate fi decît fericită şi acela care impune adoptarea unui anumit ton şi unei anumite viziuni. Ca textul lui Creangă este „programat", ne-o confirmă, dintru început, dedicaţia: „Domnişoarei L(ivia) M(aiorescu)". Iar că scriitorului i s-a recunoscut meritul de a fi respectat „contractul" de lectură ne-o dovedeşte următoarea telegramă, trimisă imediat după publicarea primei părţi a **Amintirilor**: **„Ion Creangă, Institutor, Iaşi.** Mare succes de plăcere şi veselie la cetirea amintirilor, şi la mai multe"; semnat: Gane, Maiorescu. Validare previzibilă, determinată de un discurs care egalizează evenimentele, pune pe acelaşi plan holera cu pupăza şi cu cireşele mătuşii Mărioara. Şi dacă în **Amintiri I** povestitorul evoca „cinstita holeră", în **Amintiri III** îşi va aminti, cu surîzătoare nostalgie, de „cinstita crîşmă" din Rădăşeni şi de crîşmăriţa cea plină de viaţă. Ticul stilistic e revelator pentru consecvenţa perspectivei.

O mare răspîndire a cunoscut şi vorba lansată (preluată?) de Creangă şi pusă în gura lui Ştefan a Petrei: „N-ai auzit că unul cică s-a dus odată bou la Paris, unde-a fi acolo, şi a venit vacă?" Manifestîndu-şi neîncrederea şi chiar ostilitatea faţă de ştiinţa de carte, tatăl se face ecoul unei mentalităţi curente în epocă, preconizînd statu-quo-ul social („Dac'ar fi să iasă toţi învăţaţi, după cum socoţi tu, n-ar mai avea cine să ne tragă ciubotele") şi implicînd totodată refuzul contactului cu străinătatea, contact socotit dacă nu pernicios, în orice caz inutil. În definitiv, nu altceva spune Caţavencu: „Nu voi, stimabile, să ştiu de Europa d-tale..." — chiar dacă el se erijează în promotor al progresului „cu orice preţ". În cazul lui Ştefan a Petrei, „Europa" e reprezentată de un Paris nelocalizat geografic, un Paris mitic („unde-a fi acolo"), de fapt simplu clişeu. Celebritatea acestei vorbe a pus, din păcate, în umbră răspunsul indirect pe care-l dă, cîteva pagini mai încolo, bunicul David: „Ş-apoi să fie cineva de tot bou, încă nu este bine". Şi mai departe: „Din cărţi culegi multă înţelepciune, şi la dreptul vorbind, nu eşti numai aşa o vacă de muls pentru fiecare".

David Creangă însuşi, care găseşte în lectură o mîngîiere, un refugiu şi un sprijin („Eu să nu fi ştiut a ceti, demult aş fi înebunit, cîte am avut pe capul meu"), e în stare doar să citească, nu şi să scrie: „Ce folos că citesc orice carte bisericească, dacă nu ştii a însemna măcar cîtuşi de cît, e greu". În fond, motivul principal al discordiei din familia lui Ştefan a Petrei este dacă băiatul trebuie sau nu să **continue învăţătura**; rudimentele dobîndite — desluşirea slovelor — sînt, în ochii tatălui, suficiente. Această ruptură între citit şi scris are o veche tradiţie. Cititul a fost considerat multă vreme ca putînd exista autonom, însuşirea lui nu trebuia neapărat să fie asociată cu învăţarea scrisului. O cercetare specializată (François Furet şi Jacques Ozouf: **Lire et écrire. L'alphabétisation des Francais de Calvin à Jules Ferry,** 1977) arată că autonomia cititului s-a menţinut în Franţa pînă către 1870; cuplul citit-scris a rămas în continuare instabil, după terminarea şcolarizării scrisul devenind, în multe cazuri ,o practică întîmplătoare sau chiar abandonată cu totul. Din acest punct de vedere, Creangă reprezintă excepţia şi nu regula: lunga şi anevoioasa aventură a şcolarizării, faţă de care el însuşi începe să capete o tot mai pronunţată repulsie, îşi va da roadele mult mai tîrziu, o dată cu revelarea vocaţiei de scriitor (despre care **Amintirile** — îndepărtîndu-se şi aici de la „canonul" autobiografiei — nu ne dau nici o informaţie). Altfel, atitudinea emblematică este aceea a lui Trăsnea: chinuindu-se să înveţe prima definiţie din manualul de gramatică: „Gramatica este o învăţătură ce ne arată modul de a vorbi şi de a scrie bine într-o limbă", personajul încearcă un sentiment de enormă stupoare: „...«a vorbi şi a scrie bine într-o limbă», îndrăcit lucru! Cum «să scrii într-o limbă»? Poate cu limba, mai ştii păcatul!". Scrisul, nu e doar o cazně, dar ţine totodată de lumea, plină de spaime, a misterelor şi a miracolelor.

Al. CĂLINESCU

panoramic

Luca DUMITRESCU: „Hronicul racului"

Luca Dumitrescu, este, indiscutabil, un poet demodat. De aici vine şi farmecul inocent al poeziei sale, poezie care ţine morţiş să respecte codul manierelor elegante şi ţinuta de protocol: guler tare, mănuşi albe şi joben. Mentalitatea potrivit căreia oficierea poetului nu-i un gest cotidian, în haine de lucru, ci un ritual, o sărbătoare solemnă, e evidentă, chiar dacă nu declarată. Ceea ce se declară are, de altfel, mai puţină importanţă, în general; meditaţia lirică (aceasta ar fi, să zicem, formula predilectă) îmbrăţişează cu înţelepciune mai toate „problemele mari", ale existenţei, fără să ofere mari revelaţii, dar şi fără a cădea în ridicol.

Luca Dumitrescu apare ca un poet lipsit de spontaneitate, în a cărui devoţiune pentru puterile magice ale cuvîntului se transformă într-un fel de patos admirativ care, pînă la urmă, se impune (fie că autorul o vrea sau nu) ca singură motivaţie a rostirii poetice: „Abia dacă, prin fumul albastru colonade — / Cu marşul ăsta, parcă intrat în finister — / Mă simt, de nu ştiu unde, rămas un giuvaier, / În piscul încă roşu al tristei mele spade — // Şi-n palidul vitraliu al unui cast amurg / Prin toamna asta lungă, cu şesurile calme — / Spre rugul stins, în zare, al ultimului burg" **(Epitaf).**

Luca Dumitrescu descinde, dacă se poate spune aşa, din Philippide şi Doinaş, e omul instruit a cărui cultură poetică şi nu numai simte nevoia să-şi aducă singură elogii, efort care determină alegerea în exclusivitate a „temelor esenţiale" şi concentrează apreciabile energii la nivelul expresiei, care trebuie să fie fără cusur. Aceeaşi cultură poetică face auzite ecouri de evidentă fidelitate faţă de sunetul original; Blaga, de pildă: „Cuprins şi eu de-această frenezie, / Proscrisul curtezan al Babei Dochii, / Am îndrăznit atuncea, poezie, / Ca să-mi înalţ din nou, spre tine ochii. / Şi, tot într-un crepuscul, pare-mi-se, / (...) Simţindu-ţi paşii prin apropiere, / Mai mult ca un parfum sau o părere / Am dus la frunte mîna şi am stat" **(Frumoasa fără trup...).**

Fără ca rîvna artizanală să bată la ochi, poemul se naşte, mai exact spus, se face în laboratoare şi distilării sau, fără urmă de histrionism, pe scenă, regia spectacolului, scenografia şi luminile colaborînd eficient. Dicţia interpreţilor este perfectă. Această reprezentaţie solemnă are — tocmai din pricina grijii ca totul să fie perfect — destule momente convenţionale. Demonul perfecţiunii formale nu are nimic din fanatismul estetizant parnasian, ci, mult mai blajin, se rezumă la dobîndirea unor performanţe pe linie academistă.

Volumul lui Luca Dumitrescu se numeşte **Hronicul racului** (apărut anul trecut la „Cartea Românească") şi, aflăm de la Al. Piru, e un debut îndelung amînat.

Al. LUPAŞCU

Al. SIMION: „Coridorul"

„Coridorul" (Editura Eminescu, 1988) este istoria unei detenţii în anii grei ai fascismului şi ai războiului. Practic, avem de a face cu un dramatic spaţiu existenţial, surprins din perspectiva mai multor personaje, fiecare relevînd o diversitate de aspecte ale acestui micro-univers ermetic închis, pentru care lumea, ca atare, rămîne ca o alternativă-realitate aflată dincolo de zidurile închisorii, inaccesibilă explorărilor directe. Nu că între cele două universuri n-ar exista căi de comunicare, dar ele accentuează parcă sentimentul de izolare a respectivului microcosmos, în care, totuşi, se trăieşte, se visează, se luptă. Eroii piesei rezistă eroic forţatei claustrări, ei îşi păstrează nestrămutată credinţa în viaţă, legăturile sînt reluate, acţiunea ia alte forme, dar este continuată cu aceeaşi ardoare şi intensitate. Lumea detenţiei îşi are limitele ei, brutal tranşate; există ziduri, există paznici, există pedepse inumane, interdicţii chinuitoare, opresiune ce se vrea înăbuşitoare, în raport cu care primul punct de reper îl constituie, pentru eroii cărţii, procesul, prefigurînd o nouă etapă, după ce prima o constituie înaintarea prin labirinticele străzi marginale, prin încîlcite coridoare, în convoi, către necunoscut... „Daniel este cel mai bătrîn, 22 sau 23 de ani. Matei are aproape 20. Mora se îndreaptă spre 19. Prîslea. O companie plăcută". Aceştia, împreună cu alţi cîţiva — Moş Căpitanu, Doctorul etc. — vor părăsi într-o zi „domiciliul" provizoriu din subsolul unei clădiri, pornind către o destinaţie previzibilă şi totuşi incertă: „Destinul războiului e propriul lor destin".

Mai dinamică, prima parte a cărţii — drumul către noua, provizoria, destinaţie stă sub semnul acestei devorante incertitudini. Este o trecere. Cînd vor ajunge, îşi vor aduna gîndurile, se vor stabili puncte cardinale în noul univers, eforturile se vor însuma, acţiunea va contracara rigorile aspre ale detenţiei. Amplele perioade fac loc de astă dată notaţiei, acţiunea este surprinsă în articulaţiile ei cele mai semnificative şi stă sub semnul unei continue tensiuni. În acelaşi timp, naraţiunea are un marcat ritm interior antrenînd cititorul, dincolo de situaţia dată, într-un demers care vizează, prin inevitabile corelări, însăşi condiţia umană, în punctele ei nevralgice.

Există multă autenticitate în această derulare epică, în care personajele gravitează în jurul răspunsului cuvenit — şi necesar — la situaţia dată. Asaltaţi de amintiri, stăruind tenace în descifrarea semnelor aducătoare de viitor, personajele cărţii trăiesc vîrsta unei patetice angajări. Romanul are caracterul unei confesiuni, în care literatura şi documentul uman se întrepătrund emoţionant, convingător.

Al. I. FRIDUŞ

Florin BRATU: „Ora fantastică"

„Ora fantastică" a poetului Florin Bratu (Ed. Eminescu, 1988) este declarată de la bun început, din chiar prima poezie („Era aproape seară, / Aproape noapte era / Şi totul în zori se sfîrşea") şi pînă în finalul plachetei ca fiind acea perioadă de timp variabil după care se poate spune „a fost o seară, şi apoi a fost o dimineaţă". Ceasul de seară, ceasul nocturn al poetului, încărcat de misterele şi tenebrele eului şi ale ambianţei, este benefic şi ca un preot păgîn Florin Bratu oficiază la ceas de taină, devine confident al aştrilor, aşteaptă, dar îi este şi teamă de explozia luminii diurne. Pînă atunci, invocaţia se îndreaptă către astrul nopţii: „Ca pentru suflet un strop de lumină, / Totul îmi eşti, clipa mea bună, / Dimineaţa ,o simt, e pe-aproape, / Pînă străbate, ocroteşte-mă, Lună!" **(Pînă străbate).** Fl. Bratu îşi revendică un spaţiu (un teritoriu) propriu, rechiziţionînd din natură elemente la dispoziţia tuturor, dar care devin, impregnate de suflul propriu, numai ale lui, ca o mobilă tip care împrumută, prin simpatie, ceva din intimitatea încăperii. Recuzita poetului sînt luceferii, stelele, fîntînile, clepsidra, luna, „timpul-coloană", noaptea — „regina mea singură", povara albastrului.

Florin Bratu are vînă de poet, are cultul Poetului (fie el Eminescu sau Labiş), dar are, mai ales, suferinţa acestuia, acel inefabil al sufletului extrem de uşor de atins, de rănit cu răsuflarea: „Timpul-coloană încet se adună / Într-o stingheră, şi rece visare, / Blestem redevine clipa mea bună / Şi semn pe o geană de zare." **(Stingheră visare).** Uneori inegal, din păcate, căci după o strofă splendidă, astrală („Fetele nopţii îşi joacă podoabele, / Visînd clipa cea albă să vină, / Spre alte tărîmuri apoi se petrec / În noaptea aceasta satanic de plină." — **Le cere ursita)** poetul redevine pămîntean. Poezia din final este apoteotică, o ieşire din tenebre (dar şi din starea de graţie) şi o intrare în Istorie: „Coboară, iată, clipa de lumină / Cînd respirăm zarea / Din căile cocorilor. / Fecunde cîmpii şi livezi / Străbătut-am şi iată / Pretutindeni evul / Şi iată în urmă codrii de fildeş. / Poetul îşi caută clipa-lumină, / Iubita, pe el îl aşteaptă / Ziua cea veşnică." **(Coboară, iată...).**

Liviu PAPUC

Teodor TIHAN: „Apropiere de imaginar"

Temperamental un retras, Teodor Tihan se consideră, probabil, în critică, mai apropiat de modelul intelectual şi uman al lui Pompiliu Constantinescu.

In studii de anvergură, ca şi în notele de lectură curente, se arată preocupat într-o doză mai mică de speculaţia eclatantă, în beneficiul rigorii şi al analizei. Dintr-o funciară modestie, a ezitat vreme îndelungată să-şi adune comentariile critice într-un volum unitar. A făcut-o abia acum şi debutul său atrage atenţia asupra unei vocaţii critice reale, apte să surprindă atît „spiritul", cît şi „litera" unei opere, indiferent că este vorba de un autor clasic al literaturii române sau doar de un nou venit. Cît priveşte condiţia cronicarului, el porneşte de la remarca lui Perpessicius, amuzantă poate, dar adevărată în fond, potrivit căreia un asemenea om s-ar compune din scris şi citit în proporţie egală. Astfel, şi-a adunat texte esenţiale, în care comentează autori notorii, cît şi altele privind producţia curentă. De pildă, pe linia unor nuanţate interpretări a creaţiei lui Gala Galaction sesizează valoarea memorialisticii şi stabileşte interesante conexiuni cu ansamblul operei. La fel, procedează, în cazul eseului despre **Metafizica iubirii la Rebreanu,** subliniind ideea că erosul constituie un principiu vital capabil să surmonteze şi unele momente de criză. Interesante sînt, apoi, observaţiile pe marginea poeziei lui Camil Petrescu, chiar dacă pentru romancier poezia a rămas permanent într-un con de umbră. În cazul lui Felix Aderca, demonstraţia asupra senzualismului şi estetismului porneşte de la sugestia exactă şi cuprinzătoare tot a lui Pompiliu Constantinescu: Felix Aderca rămîne „un paladin al instinctului". În ce priveşte analiza poeziei lui Ionel Teodoreanu, a poeziei lui Vasile Voiculescu, a satirei şi pamfletului lui Zaharia Stancu, asupra teatrului din Radu Stanca sau scindarea pitorescului în paginile de călătorie ale lui Eugen Barbu, Teodor Tihan caută că surprindă ceva din mecanismele complexe ale creaţiei. E vorba, de fapt, de o apropiere „tatonantă" de imaginarul artistic. De aceea, criticul construieşte un edificiu a cărui priză la real (text) are, deopotrivă, calitatea rigorii şi a sentimentului etic.

Valentin CIUCĂ

Alexandru POAMĂ: „Sorin şi Sorina"

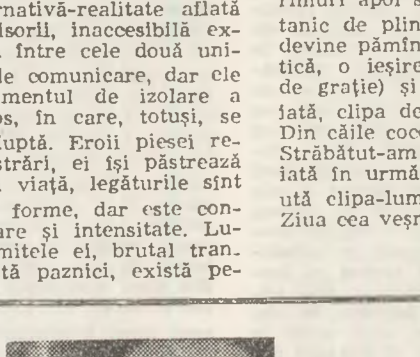
In cartea de debut a lui Al. Poamă (Ed. Ion Creangă, 1988), firul epic al naraţiunii conturează ambianţa plină de armonie şi afecţiune a unei familii, în care razele soarelui s-au metamorfozat în persoanele a doi copii: Sorin şi Sorina. Protagoniştii cărţii parcurg prima etapă a vieţii din stadiul de „tabula rasa" pînă la vîrsta de şcolari, evoluînd în mod firesc, fără a li se atribui însuşiri excepţionale. Povestirea, împinsă pînă la banal în prima parte a cărţii, abundă în detalii nesemnificative, pilde şi percepte de viaţă. În familie sau la grădiniţă, copiii învaţă că munca are un rol însemnat în viaţă şi încearcă, după puterile lor, să fie folositori în gospodărie. Jocurile cu prietenii le pricinuiesc adesea mici necazuri, dar lacrimile de supărare se transformă cu uşurinţă în hohote de rîs.

Partea a doua a cărţii constituie o pledoarie pentru frumuseţile naturii, pentru viaţa rurală plină de farmec şi simplitate în care copiii descoperă un univers inedit. Casa de la ţară a bunicilor, cu grădina înflorită, cu via şi livada plină de pomi fructiferi, cu păsările şi animalele din curte devin puncte de atracţie pentru copii, oferindu-le o lume plină de vrajă şi mister. Căţelul, pisoiul, puiul, iepuraşul, prezintă la început serioase enigme pentru vîrsta lor fragedă, îi sperie şi îi atrag totodată, dar treptat copiii îndrăgesc aceste vietăţi, care le devin prietenii cei mai apropiaţi.

Plăcută la lectură, cartea ar fi devenit mai savuroasă dacă autorul îmbrăca faptele cu mai multe mijloace stilistice, care, în mod firesc, dezvoltă imaginaţia şi sensibilizează sufletul copiilor. Oricum, o apariţie promiţătoare, care trebuie să-i dea autorului mai mult curaj pe viitor.

Doina PAPUC

In memoriam:

George Moroşanu

S-a stins, la Ploieşti, unde trăia de peste patru decenii, departe de Cîmpulungul Moldovenesc şi de Bodea natală, scriitorul George Moroşanu (n. 1911), afirmat ca poet prin volumele *Dezacord* (Cernăuţi, 1934), *Întoarceri în biografia mea* (Iaşi, 1935), *Iarba stelelor* (Bucureşti, 1968), *Momentele marmorei* (Bucureşti, 1976), şi ca prozator prin *Vîrsta neuitării* (Bucureşti, 1973). *Punte peste ani* (Iaşi, 1984). N-a ajuns să-şi vadă publicate alte cărţi, mai ales cea intitulată *Eu şi şoseaua,* despre care mi-a vorbit de multe ori şi la care ţinea nespus de mult. Era dintre oamenii care migălesc mult la o lucrare, dornic s-o scoată în lume ca pe-o biruinţă. Uneori îmi trimitea, în copie, forma definitivă a unei poezii, dintr-o nevoie de a spune cuiva că n-a depus armele. Nefiind dintre cei care au uşurinţa să pună pe hîrtie lozinci şi articole versificate, cărţile lui au apărut rar, după lungi şi răbdătoare aşteptări. Pauza dintre al doilea şi al treilea volum de versuri este cu totul semnificativă. Dar el învăţase în copilăria şi adolescenţa lui, de la părinţi şi de la megieşi să se grăbească încet, să lucreze temeinic. I-au rămas destule manuscrise între care şi o seamă de creaţii dramatice. A debutat la Cernăuţi, în 1930, iar la Iaşi, unde a făcut studii filologice, a scos, cu prietenii Ghedeon Coca şi Victor Măgură, revista „Alfa" (1933), iar cu alţi prieteni, între care şi Al. Voitin, a scos revista „Manifest" (1934), despre care s-a vorbit mult, avînd o orientare de stînga de la început. Cinstit, asumîndu-şi riscul de a publica mai puţin în presa literară, a îndreptat erorile voite în legătură cu paternitatea asupra acestei reviste, dar nu a negat rolul lui George Ivaşcu în a da publicaţiei o orienatre comunistă. după ce întemeietorii revistei s-au risipit. Fost student al lui Philippide şi Ibrăileanu George Moroşanu a păstrat pentru aceşti dascăli ai săi o caldă recunoştinţă, considerîndu-se privilegiat de a le fi fost învăţăcel, aşa cum reiese din portretele pe care le face celor doi învăţaţi (vezi *Punte peste ani*, p. 100—102; 103—108). Format în atmosfera Iaşilor, revenea des, fiind legat prin suflet de această cetate a literelor româneşti. Se întîlnea cu prieteni, revedea locuri... Credea că va merge în vara trecută la Cîmpulung, să mai stea la voroavă cu neamuri, să colinde dealurile şi munţii pînă la Rarău, să asculte cîntecul pădurii şi murmurul precipitat al undelor Moldovei, să mai respire din ozonul Ţării de Sus. Dar n-a fost să fie aşa... Acum, după încheierea unei vieţi şi. a unei opere, este timpul să ne aplecăm asupra scrierilor lui George Moroşanu, să înţelegem, între altele, de ce omul, cultivator al unui echilibru desăvîrşit, nu a voit să pătrundă în rîndul întîi. Pentru mulţi contemporani, acest delicat bijutier poate rămîne un model al legăturilor scriitorului cu locurile natale şi cu oamenii acestor locuri.

Ion POPESCU-SIRETEANU

Dimitrie Florea Rarişte

In mai, în luna exploziei florale, poetul, eseistul şi tălmăcitorul Dimitrie Florea Rarişte ar fi împlinit trei lustre de veac de la naşterea sa într-o familie de ardeleni, stabilită încă din secolul al XVIII-lea în Ilişeştii Sucevei, seminţie care l-a dat culturii româneşti şi pe folcloristul Simeon Florea Marian. Dimitrie Florea Rarişte a fost şi el unul dintre exponenţii iluştri ai neamului său. Întinsa sa cultură l-a făcut repede remarcat ca pe un rafinat cărturar, care de-a lungul vieţii şi-a dăruit cunoştinţele numeroşilor săi elevi, fie în învăţămîntul secundar, fie în cel superior. Totodată, Dimitrie Florea Rarişte s-a dovedit de timpuriu un înzestrat creator. Debutul său în presă, din 1931, premiile dobîndite la concursurile naţionale ale „Tinerimii române", primul volum de poezie, intitulat Maria Magdalena, apărut în 1937, ca şi cele care i-au urmat, au revelat un poet substanţial, original ca viziune, dublat de un fin tehnician pus atît de bine în lumină de sonetele devenite piese de referinţă.

Criticul şi istoricul literar au abordat în studii temeinice, care au adus puncte noi de vedere, teme majore, precum poezia lui Eminescu şi Arghezi. Traducătorul, la rîndul lui, a scos la iveală în româneşte frumuseţea unor texte din Ovidiu şi Nekrasov. Nu este de ignorat nici activitatea publicistică, îndeosebi din anii cînd Dimitrie Florea Rarişte a lucrat în redacţia revistei „Steaua" din Cluj, în acea faimoasă echipă condusă de A. E. Baconsky.

Izolarea din ultimii ani nu ştirbeşte cu nimic contribuţia sa remarcabilă pe tărîmurile mai sus amintite.

Prin dispariţia lui Dimitrie Florea Rarişte scrisul romînesc pierde pe unul dintre slujitorii săi aleşi.

Dragoş VĂLEANU

dialogul artelor

D. GAVRILEAN : „Înțeleptul"

Lumina din adînc a adevărului

Gavrilean, ca și Gânju, au fost, și poate mai sînt și astăzi, deși au devenit între timp respectabili maeștri, copii teribili ai picturii ieșene. Petru Comarnescu i-a ocrotit cu verbul său, văzînd în pictura lor nu o rupere de tradiția școlii din Iași, ci o continuare într-un plan nou a celor mai puternice filoane ale acesteia. Dacă s-ar fi născut cu un veac în urmă Dimitrie Gavrilean ar fi fost mai mult ca sigur tot zugrav, cum îi plăcea să-și spună Luchian, dar un zugrav de fresce și icoane. El nu a rupt nici o clipă legătura cu Voronețul copilăriei sale. Sufletul lui s-a scăldat în apele cele albastre de pe pereții ctitoriei și această lumină s-a cuibărit pentru totdeauna înlăuntrul ființei. Mai tîrziu, în școlile înalte, unde i-a descoperit pe cei doi frați de sînge ai picturii din Țările de Jos, pe Bosch și Bruegel, a avut revelația înrudirilor și deosebirilor dintre acești meșteri ai artei universale și anonimii zugravi al Voronețului. Ca și marii descoperitori ai științei, aceștia au gravitat cam pe aceleași orbite și, cu mijloace diferite, au ajuns pînă la urmă la sublimul artei.

De aici a început sfîșietoarea căutare a identității proprii. Gînditor asupra rosturilor lumii, scormonitor al tîlcurilor acesteia, pictorul s-a simțit mereu atras de lumea miturilor cărora a căutat să le dezlege conotațiile contemporane. Sondarea în straturile primare urmărește revelarea unor adevăruri esențiale despre lume, despre viață și moarte, despre înțelepciunea și prostia omenească. Purtînd cu el ca un cărturar din vechime, știința despre pictura pînă la dînsul, și dăruit cu harurile acestei arte, cu tehnicile ei cele mai subtile, Dimitrie Gavrilean a izbutit să-și configureze universul său propriu. Penelul lui scoate tușe de finețe, ce amintesc de caligrafii de altădată, vopselele capătă luciu de frescă, compozițiile par aidoma coroanelor copacilor seculari. Lumea miturilor, lumea trecutului și a prezentului, e privită nu cu un surîs condescendent, ca la Bosch sau Bruegel, ci cu gravitate. Pictorul umblă după lumea din adînc a adevărului.

Gavrilean a plecat și se întoarce mereu în lumea satului. În atelierul lui din strada Armeană, alături de pînzele sale, doua fotografii tutelează ritualica aplecare deasupra șevaletului. Dintr-una, patinată de vechime, îl privește mama, fotografiată în costum național la tinerețe. Din alta, mai recentă, realizată chiar în atelier, îi zîmbesc părinții săi, oameni bătrîni dar, în putere, îmbrăcați de asemenea național. Este lumea satului românesc de care Gavrilean nu s-a depărtat niciodată, oricît de mult și de departe a rătăcit pe tărîmurile picturii. De aici, de fapt, se trag forța și originalitatea demersului său artistic.

Grigore ILISEI

Omul și mitul

Inspirația de tip folcloric în aparență din lucrările mele este prelucrată, urmărind un anume sens transfigurator, de o profundă culoare mitică, cu iluminări brusce, izbucniri din adînc ale unei comuniuni de profunzimi spre mari depărtări arhaice.

Compoziția cromatică, expresie a unei emoții, dictate de strînsa familiaritate a ideii cu miracolul, magia, toate mijloacele fiind subordonate amplificării spațiului mitic, spiritual, care reordonează, reorganizează, restabilește coordonatele proprii în care acționează aceste mijloace.

Lucrările sînt în aparență fantastice, tinzînd spre o anume latură a suprarealului, întrucît relațiile sale nu sînt cele ale realului imediat, obișnuit, ci restabilesc, prin îmbinarea elementelor din amintirile copilăriei, noi relații spirituale, încărcate de conținuturi umane, acestora adăugîndu-se elemente luate din peisajul, din obiceiurile ancestrale ale satului românesc.

Căutarea unei topografii e zadarnică, pentru că propun o țară unde toate curg după legile magice ale emoției și unde imaginile vin din îndepărtatele teritorii ale memoriei și sînt receptate ca niște semnale fascinante și tîrzii ale timpurilor mitice. Astfel reconstitui obiceiuri și ritualuri țărănești străvechi, sau momente împrumutate din experiența concretă a lumii, nu pentru a fixa o narațiune, ci pentru a stabili o relație simbolică, un raport de tip afectiv.

D. GAVRILEAN : „Narcis"

E o planetă unde mai întotdeauna muzica e măsura duratei, unde stranii cîntăreți, sosiți parcă din evuri apuse, cîntă lumii, neîndepărtîndu-mă de timpul-mit, ori de timpul-istorie.

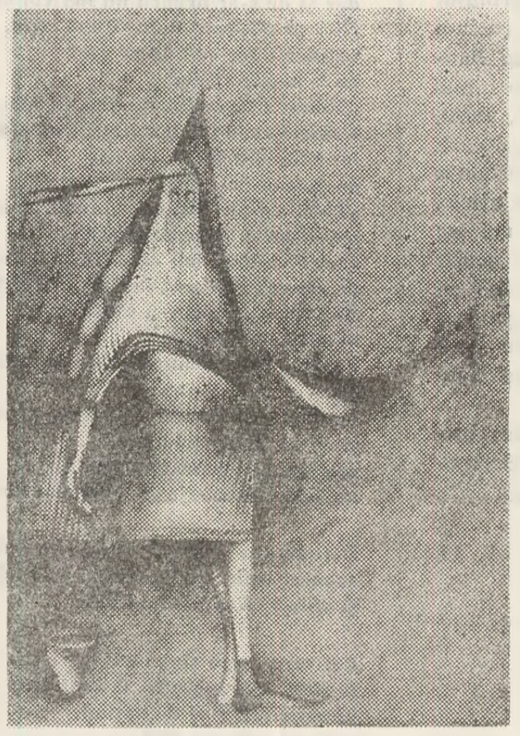
Dar nu numai evenimentele invocate în imagine sau personaje, alese pentru a fi proiectate pe ecrane, creează acel mediu feeric dominator, ci poate, nu în ultimul rînd, modalitățile de tratare ale spațiului pictural. Evenimentele au loc într-o atmosferă cromatică fastuoasă, în care brunurile roșcate sînt rupte și penetrate din insinuările unor tonalități de roșu, ori galben, ori verde. Acestea introduc armonii insolite în imagine, creind luminozități care captează retina și transmit privitorului senzația iluziei. Premeditat propun privitorului prin tablourile mele, să intre pentru un timp într-o lume de basm, „lume în care, asociind grupuri de „obiecte" într-un spațiu pictural-filozofic, relația dintre ele și spațiu degajă atmosfera specifică unor mituri.

Prin aceasta mă adresez stratului mitic din privitor. Declanșez ceea ce s-a păstrat în sufletul privitorului din cosmogonia populară. Redescopăr relația adormită dintre om și mit.

Dimitrie GAVRILEAN

Despre Gânju

Cîteodată în breasla pictorilor ieșeni, și nu numai, este SĂRBĂTOARE. Însingurat, pășesc cu ochiul și cu mintea într-un spațiu hărăzit lui Ioan Gânju — „tinerețe fără bătrînețe". Este darul discret și fermecător pe care artistul, un duh fugar, ni l-a făcut la început de primăvară. Simți cum „necuvintele" lui Nichita Stănescu se rostesc în aceste personaje vindecătoare de spaime, alintate în spirit și trup, de acest cavaler al desenului — Ioan Gânju.

Ioan GÂNJU : „Smirnă"

Ioan GÂNJU : „Oglindă"

„Omul este întotdeauna prada propriilor sale adevăruri" — scrisese Camus — în imagini decantate, (dramatice în fond) ; căci ce sînt aceste fragmente de suflet dacă nu forma neliniștitoare a întregului !...

Tulburător, condensat, Gânju revine cu insistență asupra „motivului interior" pînă la deplina supunere la legea simplității. Nemuritoarea linie dobîndește maximum de expresivitate, în curgerea sau răsucirea ei, are acea finețe de acută responsabilitate a ductului. Această „scriitură", amprentă unică a artistului, recreează spațiile de autentică valoare artistică.

Un împietrit țipăt cerne ca o binecuvîntare pulberi fine de culoare, peste acest alai funambulesc. Artistul ne face părtași la spaima trecerii în neființă, prin viață alergînd, cu soarele și luna, cu paseri măiestre în parfumuri de mosc.

O dorință arzătoare de cunoaștere, teama si întunericul, dorința de a vedea ce mistere se aflu înăuntru său, l-au angajat pe Ioan Gânju ca prizonier al unui glas unic, Ecoul acestui glas pornit din inteligență și sensibilitate a făcut **școală** în pictura ieșeană ; oare ce mister a făcut ca motivul interior al artistului să devină model iconic ! oare nu viața artistului este o lumină semenilor săi! Una din acele inspirații rezervate artiștilor inteligenți, care meditează la arta lor, îi este hărăzită prin ursitoare lui Ioan Gânju.

O întinsă educație artistică stă în spatele graficii lui Ioan Gânju. De la arta preistorică la postmodernism, neetalarea acestor valori este un act de inteligență și generozitate.

Formele vulnerabile ale personajelor, savant compuse, prezidează o morală a efortului. Semnificația lor artistică și ritmul compozițional transpune în pictură căutările muzicienilor ; nu în oricine și oricînd își găsește ecoul un Bach sau un Wagner ! Această impresie mi-a lăsat ritmica compozitională a graficii lui Ioan Gânju; auzeam slăvind lumina acolo în mister. O undă de tristețe și ironie fină, compun o țesătură între „înger și fiară". În peștera ochiului, în capcana trupului, circulă un flux vital, o energie dionysiacă, spre înalt, spre divin. Dacă ai norocul să atingi o asemenea ființă — vei simți oare o veșnică întrupare, sau vei rămîne absent, într-o mare absență. Artistul este un luptător, acum, încă o dată, s-a învins pe sine. Îi mulțumim.

Traian MOCANU

Universalia

Eminescu și Bécquer

Semnalarea analogiilor dintre cei doi poeți postromantici reprezentativi ai națiunilor constituite pe fostele provincii romane — „arii laterale" ale imperiului, s-a făcut, cu bune temeiuri, ori de cîte ori lirica eminesciană a fost prezentată în aria culturală hispanică.

Chiar în primul comentariu asupra poeziei lui Eminescu, **Un gran poeta rumano : Mihail Eminescu (Horizonte,** Madrid, nr. 20, mai-iunie, 1941), datorat românistului italian Gino Lupi, sînt notate cîteva trăsături comune celor doi, la nivelul operei (suavitatea și eleganța în tratarea temelor naturii și iubirii, lirismul adînc și pur în interpretarea unei lumi legendare și naționale) dar și de ordin biografic. La aceste considerații, pe care citîndu-le le aprobă implicit, criticul spaniol Joaquin de Entrambasaguas adaugă, patru ani mai tîrziu, o distincție : „în timp ce Bécquer al nostru creează o lume fantastică, foarte densă, care nu iese din ea însăși, cea a lui Eminescu se revarsă într-o dominantă preocupare socială și politică pentru patria sa".

Numele lui **Gustavo Adolfo Bécquer** (1836—1870) este din nou invocat alături de Eminescu, în introducerea scrisă de Rafael Alberti pentru volumul său de traduceri în spaniolă a peste patruzeci de poeme eminesciene. Comparația Eminescu — Bécquer este reluată în comentariile ce însoțesc versiunile spaniole ale unor texte poetice eminesciene publicate de editurile românești (Albatros, București, 1971 și Minerva, București, 1980) precum și în **Cuvîntul înainte** semnat de traducătoarea prozei fantastice bécqueriene în limba română, unde se remarcă o asemănătoare „filozofie a iubirii imposibile". De altfel, inspiratul titlu al volumului, împrumutat de la una din cele mai faimoase legende ale lui Bécquer, **Raza de lună** (Univers, București, 1978), amintește îndeaproape de titlul sub care Eminescu însuși intenționa să-și adune întreaga operă poetică : **Lumină de lună.** Asemănările de natură biografică, temperamentală, tematică și ideatico-afectivă au fost analizate în cîteva studii comparatiste (v. Domnița Dumitrescu, **Tangențe lirice între Eminescu și Bécquer** ; Ileana Mihăilă, **Mihai Eminescu și Adolfo Bécquer** ; Daniela Pavăl, **Idealul feminin la Eminescu și Bécquer).**

Dorim să atragem atenția, în cele ce urmează, asupra unei coincidențe de tehnică artistică și anume utilizarea paralelismului sintactic, selectînd pentru exemplificare poemele **Și dacă...,** datînd din 1883 și **Rima XVI**[1], din volumul **Rimas,** publicat postum, în 1871. Variantă a reiterării, acest procedeu logico-sintactic constă în reluarea aceluiași tip de propoziții și a acelorași părți de propoziție, în aceeași ordine. În poeziile menționate, fiecare din cele trei strofe se constituie pe baza unei „figuri de structură" (Ioana Em. Petrescu) care suplinește lipsa ornamentelor stilistice. Prin extinderea paralelismului structural la întreaga construcție poematică se obține o intensificare a expresivității și emoției estetice, într-un text cu aparentă apoeticitate. Este aceasta o caracteristică a creației eminesciene din faza de maturitate, cînd poezia devine „un text care tinde spre rigoarea și coerența magico-matematică a descîntecului" (Ioana Em. Petrescu). La Bécquer, recursul frecvent la anaforă în construcția paralelistică, preluat, după cum remarcă Dámaso Alonso, de la vechile **cancioneros,** este particularitatea stilistică definitorie pentru ansamblul operei lirice (s-a observat că din cele 76 rime cuprinse în prima ediție, 25 utilizează sistemul paralelistic). În studiul său **Ansamblurile paralelistice la Bécquer** fundamental pentru înțelegerea poeziei bécqueriene, acuzată într-o vreme de „sărăcie stilistică", Carlos Bousono demonstrează eficiența estetică a „ansamblurilor paralelistice" (termenul este preluat de la D. Alonso). Criticul spaniol arată că, din perspectivă diacronică, recursul la această „formulă ordonatoare" constituie o reacție a postromantismului spaniol, prin cel mai strălucit reprezentant al său, la „dezordinea", „dezechilibrul expresiv" care, într-o primă fază a romantismului constituise „legitima expresie" și „reflectarea adecvată" a „dureroasei lipse de armonie interioară". În încheierea studiului său, Carlos Bousono lansează ipoteza că această tehnică paralelistică, justificată „sincronic prin urgențe de intensitate expresivă și diacronic ca opoziție la dezordinea romantică", trebuie să fi fost utilizată și de alți poeți ai postromantismului european.

Eminescu este unul dintre aceștia. O lectură paralelă a elegiei **Și dacă...** și a **Rimei XVI** a poetului spaniol Bécquer, pentru a limita analiza la textele cele mai concludente în sprijinul afirmației lui Carlos Bousono, dezvăluie asemănarea de structură, bazată pe simetrie sintactică, a unor secvențe care se repetă în fiecare strofă, în aceeași ordine a lor și a elementelor componente. Sînt „ansambluri paralelistice" pe care le putem nota : a_1, b_1, c_1 (în strofa I) ; a_2, b_2 c_2 (în strofa II) ; a_3, b_3, c_3 (în strofa III). În rima lui Bécquer a_1 = atunci cînd se leagănă albaștrii / clopoței de la balconul tău ; b_1 = dacă / crezi că suspină vîntul ce trece susurînd ; c_1 = să știi că, ascuns printre frunzele verzi, / suspin eu ; iar în poemul eminescian : a_1 = Și dacă ramuri bat în geam / Și se cutremur plopii ; b_1 = e ; c_1 = ca în minte să te am / Și-ncet să te apropii. Ambele texte poetice debutează cu conjuncția condițională (rom. **dacă** — sp. **si**) și conțin subordonate cu nuanțe multiple. Structura gramaticală apare mai complicată la Bécquer, ca urmare a introducerii unei perspective ipotetice, aceea a iubitei (crezi că...) infirmate prin revelarea perspectivei auctoriale (să știi că...), aceea a adevărului poetic. În elegia eminesciană, simplitatea exterioară a construcției acoperă în schimb o structură de adîncime mai complicată. În fond, ambele poeme constituie o expresie romantică a identificării ființei umane (iubit, iubită) cu elemente ale naturii, investite cu funcția evocatoare care face posibilă depășirea limitelor temporale și spațiale. Ceea ce în poezia lui Goethe **Nähe des Geliebten** (Aproape de cel drag), invocată în critica spaniolă ca model posibil al **Rimei XVI,** era un simplu raport de subordonare temporală (La tine mă gîndesc cînd valu-n soare / Pe mări sclipește, / [...] Te văd pe tine cînd [...] / Te-aud pe tine-n vîjîirea-adîncă / De val [...] etc. (traducerea Mariei Banuș), devine la Bécquer dezvoltarea ideii : ceea ce crezi tu (iubito) că este vîntul care leagănă clopoțeii albaștri sînt eu (iubitul), iar la Eminescu : bătaia ramurilor în geam, cutremurarea plopilor, mi te aduc în minte, fac ca tu să te apropii de mine, etc. Nucleele nominale ale sintagmelor paralele care compun ansamblurile paralele, dezvoltă imagini specifice poeticii proprii : la Bécquer, **clopoțeii albaștri — murmurul nedeslușit — suflarea arzătoare,** revelă dimensiunea intimistă în ipostaza vagului, inefabilului cu predominarea senzațiilor și imaginilor vizuale, auditive, tactile : la Eminescu, **ramuri, plopi — stele, lac — norii, luna** sînt motive recurente în opera lirică, constituite din elemente cosmice cu semnificații simbolice, care completează tema iubirii cu meditația filozofică asupra ființei umane în conflictul ei tragic cu temporalitatea. În ambele poezii, paralelismul formal creează la nivelul conținutului o gradație în sensul modificării perspectivei, spațiale la Bécquer și spațio-temporale la Eminescu. În textul spaniol, apropierea progresivă de ființa dragă este tratată din punctul de vedere al iubitei, al senzațiilor ei pe care poetul le cunoaște grație facultății imaginative a minții sale. În poemul lui Eminescu, deschiderea perspectivei spațiale către un cadru cosmic implică și ideea eternității într-o simbolică înălțare din planul impactelor senzoriale în sfera rațională a contemplației detașate, unde, prin virtuțile minții de reflectare și recreare a realității, se depășesc granițele spațio-temporale și iubita este reîntrupată în imaginea eternă a amintirii. Alăturarea celor două texte poetice evidențiază dincolo de coincidențele elementelor tematice de factură romantică și, mai ales, ale procedeului tehnic al structurării în ansambluri paralelistice, capacitatea superioară a poetului român de concentrare și simbolizare, într-o construcție poetică cu echilibrul și sobra armonie a unei colonade dorice. Eminescu are față de Bécquer superioritatea pe care acesta din urmă o vădise față de precursorii și contemporanii săi — un Eulogio Florentino Sanz, un Blest Gana — dovedindu-se, în utilizarea tehnicii paralelistice, frecvente în epocă, „mai geometric și mai complex" (Carlos Bousono). Pluralitatea semnificațiilor susținute de structura paralelistică, fac posibile, într-o mai mare măsură în textul eminescian, lectura de „adîncime" și receptarea modernă, indicii sigure ale valorii eterne și universale.

Dana DIACONU

[1] În traducere literală : Dacă atunci cînd se leagănă albaștrii clopoței / de la balconul tău, / crezi că suspină vîntul ce trece / susurînd, / Să știi că, ascuns printre frunzele verzi, / suspin eu. // Dacă atunci cînd ajunge abia la tine / un murmur nedeslușit, / crezi că pe nume te-a chemat / un glas îndepărtat, / să știi că, din umbrele ce te-nconjoară, / te chem eu. // Dacă se tulbură temătoare în puterea nopții / inima ta, / atunci cînd simți pe buze o suflare / arzătoare, / să știi că, deși nevăzut, lîngă tine / respir eu."

Miodrag Pavlović

Miodrag Pavlović s-a născut în 1928 la Novi Sad. Este membru al Academiei de Ştiinţe şi Arte a Serbiei. Dintre cele peste 20 de volume de versuri publicate în Iugoslavia, subliniem titlurile : *Laptele începutului* (1963), *Mari Pribegii* (1969), *Peregrinajul închinării* (1971), *Rugile* (1976), *Poezii alese* (volum antologic, 1979), *Operele alese ale lui Miodrag Pavlović* (1981), *Miracolul măreţ* (1982) *Poezia* (cea mai reprezentativă selecţie de versuri a lui M. P., 1986), Miodrag Pavlović mai scrie eseuri (a publicat 8 cărţi de eseuri), a întocmit antologii, unele de referinţă pentru literatura sîrbă. Noi amintim, printre altele, *Antologia romantismului european*, în care un loc important, printre marii romantici europeni, îl ocupă Eminescu. A mai publicat povestiri, drame, note de călătorii. Miodrag Pavlović este unul dintre cei mai traduşi scriitori iugoslavi în lume. Pînă acum, i-au apărut peste 20 de cărţi traduse în ţări de pe toate continentele, printre care şi România.

Printre numeroase premii şi onoruri literare primite în Iugoslavia, amintim Premiul Uniunii Scriitorilor din Serbia şi Cununa de Aur de la Struga.

A. D.

Pindar la plimbare

Nu mai vroiesc să fiu poet,
sînt îngropaţi eroii
iar turmele oprite.
In dimineaţa aceasta
templele sînt tăcute şi mult mai mici,
încît am grijă nu cumva să le dărîm cu cotul.
Bucuros aş întîlni o fată la izvor,
dar mult mai bine-i să nu văd pe nimeni,
mi-a trecut setea.
Iată umărul alb de după crugul de spini
şi pămîntul cald şi prielnic pentru iubire,
dar un cap de flăcău păzeşte deasupra
şi mă opresc, să fiu nemişcat, asemenea lor.
Acest neam fără braţe şi fără trup este neprihănit,
şi cum să-mbrăţişez pe cineva din alte vremi ?
Aş vrea să-i sărut,
însă ei nu pe mine mă aşteptau,
senzualitatea lor energică nu cunoaşte frăgezimea cărnii
şi-a şoaptei

îmi lipsesc cuvintele spre-a le-ncrusta în piatră.
Azi statuile nu sînt pentru om.
Stau de vorbă cu zeii pe pajişti,
au uitat carnaţia de altădată.
Pe drumul dinspre Selphi nu mai soseşte nimeni.
Cîntecul de laudă e cel mai frumos
dacă-i cîntat puternicului trib al formei.
— Ai învins tu, urmaş fără strămoşi,
fiindcă era o gheaţă ca o enormă stîncă diafană, ce vine
cu mormîntul soarelui în vîrf,
te va adăposti. In transparenţă-i paradisul tău.
Noi n-am suportat propriul sînge. Nu.
Viaţa am încredinţat-o desfrîului.
În cuşti de gheaţă chipurile noastre vor sta
ca florile-n grădină :
singura noastră speranţă —
forma omului să fie păstrată.

Inainte de toate acestea, spuneţi-mi mie, celui din urmă,
despre noi ce vorbiseră zeii ?

Vorbeşte fiul lui Deukalyon şi al Pyrrei

Despre cum s-a ruinat lumea voi povesti.
Abia deschid gura cînd vorbesc despre părinţi.
Povestesc pentru ultima oară.
Îmi amintesc :
se încheiase al lumii sfîrşit,
se retrăseseră apele,
creştetul meu se usca
şi cununa de peşti morţi îmi atîrna de gît.
Doi, despre care-am aflat apoi că erau oameni,
umblau pe podiş cu hainele ude.
A urmat strigătul de la un capăt la altul al zării,
norul îşi deschidea gura, ca mine acum,
iar cei doi ascultători să adune pietre s-au aplecat.
M-au apucat şi pe mine, săltîndu-mă-n spate,
ciudată mişcare-au făcut :
m-am întins, m-am ridicat, mi-am deschis ochii.
Atunci pentru prima oară am observat
cum flacăra vine, din depărtări,
coastele cerului ardeau ca rămurişul uscat,
iar cel care se îneca a strigat de sub broasca întoarsă pe spate
că focul e mai rău decît apa.

Părinţii — plecaseră
siguri că au creat omenirea adevărată,
dar plozii lor rămaseră fideli tăriei de piatră.
Nu-mi amintesc ce a urmat,
nu ştiu ce s-a întîmplat cît timp fusesem om,
dacă am putut să ne numim astfel, în flăcări pe stîncă :
nu aveam parte nici de moarte nici de urmaşi,
focul a trecut de mai multe ori peste noi.
Gura îmi mai arde şi-acum,
aştept să-mpietrească şi ea.

Vorbeşte Odiseu

In noaptea joasă, cu faţa lipită de ape
văd pe insule albe zeiţe ca vîlvătăile.
Disperate se-apleacă de pe înălţimile stîncilor,
dar şi de s-ar arunca nu mă voi duce la ele.
Nici cu păstorii n-am să mă strig,
cojoacele lor cad de pe zări
ca frunzele veştede,
duhoarea ţărmului rămînă cît mai departe de mine.
Urăsc stelele pentru jocul lor de-a ucide corăbii,
iar scînteierea lor e o rîie
pe acoperişul lumii, murdar.
„Vino, slăvite Odiseu, tu înaltă mîndrie-a aheilor",
mă strigă-n capcane oraşele,
aceste urîţenii mă cheamă la cei mai frumoşi sîni ai malurilor,
de ele mă scîrbesc, de furtună însă nicicînd.
Aud în vis frîngerea săbiilor,
de-aceea nu dorm ;
pentru bătăliile altora fie cîmpia întinsă,
eroul vegherii sînt eu.
Pentru corăbiile mele această mare e-ntinsă
şi pe ea Ţara Nimicului ;
cerul meu e totdeauna senin,
iar acest întuneric întotdeauna libertate înseamnă.

Detunătura loviturii sub proră îmi împrospătează pieptul,
acoperişurile se dezghioacă sub mine
şi stîlpii ca spuma plesnesc.

Cei care acum sînt încă în viaţă
în ochii mei amintiri deveniră ? :
împestriţaţi sînt de patimi,
o dimineaţă a morţii
vînătă se arată pe trupurile lor.
Iată de ce nici zeii nu mai voiesc să se nască.
Ei spun că sînt un corăbier rătăcit,
dar alta mi-e taina :
eu în felul acesta de pe pămînt mă salvez.

Paznicul în faţa Athenei

Am ajuns la mal să ascult cuvîntul despre frumos.
Nu sosiseră.
Pietrişul este încă-ncordat,
presimţind transformarea,
iar copacii atinşi de modestie se-mpuţinează.
In urma cuvintelor mari.
Am făcut cale-ntoarsă către oraş,
să-i caut pe înţelepţi şi hotărîrile lor,
m-au întîmpinat peştii
şi-am continuat drumu-mpreună.
La acelaşi ospăţ duc drumurile mării şi-ale oraşului.

Felii de soare sînt aşezate pe masă, transparente şi reci.
Veghez la poartă, oare cine le schimbă pe toate ?
Am înălţat braţele să aflu cerul :
am atins pieptul unei mari păsări care şi-a dat
duhul, dar n-a căzut pe pămînt.
Prin ochiul ei am văzut corăbii ce navighează în cerc ;
vechi obicei de înmormîntare a ancorelor.
Ce zi a facerii e astăzi ?
Scaunul pe care stau se scufundă-n nisip
sub greutatea oraşului din mîna mea.
Cu puţine cuvinte-l păzesc
Ca pe un strop de apă în palmă,
să-l predau mîine cuiva mai neîndemînatic la vorbe.
Iar ei îl iubesc pe om tot mai mult
în adîncimile mării.

În româneşte de
Anghel DUMBRĂVEANU
şi Slavomir GROZDENOVICI

Paul Celan

Mormîntul celui necunoscut, în străini

Aşterne florile tale, străinule, presară-le încrezător,
tu le oferi adîncurilor, grădinilor.
Cel ce aici trebuia să zacă, culcat nu-i nicăieri.
Dar întinsă-i lumea alături de el.
Lumea ce-şi deschise ochiul în atîta inflorescenţă.
El însă ţine măsura, întrucît a văzut multe cu orbii
Plecase şi adunase prea multul :
Luase diafanul —
Cei ce-l văzură nu l-au iertat.
Acum se stinse, bău o stranie picătură :
marea,
Peştii —
Năvăleau peştii spre el ?

De ziua tuturor sufletelor

Ce am făcut ?
Noapte îmbrăcată-n catifea, ca şi cum s-ar putea să fie şi altele
Mai înnoptate decît acestea.
Zbor de păsări, zbor de pietre, mii de traiectorii descrise
Priviri furate şi culese. Marea gustată, pierdută-n beţii
Oferită pe vise. O oră cu sufletu-întunecat.
Următoarea, un licăr de toamnă, oferit unui orb.
Simţămînt, ce veni pe drum. Altele, multe,
Fără de loc şi grele, din sinea lor : văzute şi ocolite.
Nuclee, stele,
Negre şi pline de vorbe : avînd denumiri după prea păstrate
Jurăminte. Şi deodată (cînd ? şi asta s-a uitat)
Am simţit poticneala, acolo unde pulsul îndrăzneşte contraritmul.

In româneşte de
Marian COSTANDACHE

Lirică poloneză

Zbigniew Herbert

Mesajul domnului Cogito

Mergi încotro plecat-au cu toţii, spre capătul sumbru
lîna de aur a neantului fie-ţi răsplata din urmă

Mergi cu fruntea ridicată printre cei în genunchi răpuşi
printre toţi care-au renunţat ori în nisip stau cu capul ascunşi.

Supravieţuieşti nu pentru a vieţii corvoadă,
măsurat ţi-e timpul şi trebuie să faci dovadă.

Fii curajos cînd raţiunea trădează, cutează —
la judecata din urmă un singur lucru contează.

Oricînd auzi-vei voci umilite, înfrînte,
mînia ta neputincioasă ca marea să se-avînte.

Fratele tău Dispreţul alături să-ţi fie oricînd,
delatori, călăi şi laşi înfierînd. Ei sînt cîştigătorii
ce lesne-aruncă ţărînă pe-al tău mormînt hain,
în timp ce scribul biografia-ţi potriveşte lin.

Nu-i în puterea ta, deci nu ierta cu-adevărat,
nu da dezlegare în numele celui ce-n zori a fost trădat.

Mai ales să te fereşti de orgoliu deşert
Privindu-ţi chipul de clovn în oglindă să-ţi spui :
lipsind mai bunii a fost să fiu cel chemat.
Să te păzeşti de inimă uscată, drag să-ţi rămînă izvorul
matinal,
pasărea cu nume de nimeni ştiut, stejarul hibernal,
o rază pe-un zid, a cerului splendoare.
Toate cîte sînt oricînd s-or lipsi de-a ta caldă suflare.
Toate să-ţi amintească : nimic n-aduce alinare.

Veghează. Cînd geana dă semne pe creastă — porneşte, încearcă.
Mergi pînă-ţi răstoarnă destinul în piept steaua ta neagră.

Bătrîne eresuri şi basme — îngînă-le
astfel dobîndind binele de nedobîndit.
Repetă sublime imprecaţii, necontenit repetă-le,
ca cei ce-au străbătut pustiuri în nisip pierind.

Vei fi răsplătit cu ce s-o găsi la îndemînă,
cu biciul sarcasmului ori aruncat în fîntînă.

Mergi, numai astfel loc îţi vor face craniile reci
te vor primi ai tăi strămoşi — Hector, Rolland, Ghilgameş,
apărători ai regatului cu graniţe de mult spulberate.

Fii consecvent pînă la capăt. Mergi mai departe.

Wieslawa Szymborska

Portret de femeie

E necesar s-avem de unde alege.
Aşadar, schimbătoare — fără nimic schimbat —
supusă, se-nţelege, la probe ce pot părea uşoare,
absurde, de uzură, posibil de-ncercat.
Ochii ? După dorinţă : cînd înţelepţi, cînd oarecare,
negri, de-i nevoie. Fără pricină înlăcrimaţi.
Il va iubi ca prima de pe stradă sau ultima din lume,
dăruind patru copii, niciunul, pe cel rupt din soare.
Naivă ? Dar abilă, cu iritări se spune.
Firavă ? Poveri în spate poate duce de minune.
Nu are cap pe umeri ? Şi-l va fixa la greu.
Desigur, Jaspers, reviste mondene răsfoieşte.
Şurubul nu-l pricepe. Dar poduri construieşte.
Şi-i tînără. Ca totdeauna. Tot tînără. Mereu.
Mîna-i ocroteşte vrabia cu aripa frîntă,
strînge bănuţi cu trudă pentru voiajul mult visat,
pune comprese, flori, pahare, ţine cuţitul de tocat.
Incotro fără preget goneşte, n-a obosit cumva ?
Exclus ! Frîntă-i. Puţin. Nu-i important. Cum s-ar putea ?
Sau îl urmează cu ardoare. Sau se va-mpotrivi
la bine, la nebine. La fie ce-o mai fi.

În româneşte de
Natalia CANTEMIR

Redacţia : Iaşi, Casa cu absidă, Centrul civic ; telefon (981) 16242 ● Administraţia : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacţie :
Redactor şef : Corneliu Sturzu
Secretar responsabil de redacţie : HORIA ZILIERU
Andi Andrieş, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Preţul unui exemplar : lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei ; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin I.L.EXIM. — departamentul export-import presă, Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136—137, telex 23226.

54737 I. P. Iaşi cd. 853